چاودێر

THE OBSERVER

Aweekly Political, Educational & Social Press

رۆژنامەیەکی سیاسی روناکبیری کۆمەڵایەتی هەفتانەیە

ژمارە (٣١) دوو شەممە ٢٠٠٥/٦/٦

د. بەرهەم سالح: لەگەڵ بازاڕی ئازادمو بەتەماشین فەرمانگەی هاندانی وەگەڕخستن دامەزرێنین

د. بەرهەم سالح، وەزیری نەخشەکێشان و هاوکاری گەشەکردن، لە کۆڕێکدا لەگەڵ کۆمەڵێک لەبەرپرس و سەرمایەوەگەڕخەرەکان لەدەوڵەتی ئیماراتی عەرەبیدا، بەوردی باسی بەرنامەو پرۆژەی وەزارەتەکەی، هەروا سیاسەتی ئابوری و ئاسایش و کۆمەڵایەتی عێراقی کرد. لەقسەکانیشدا جەختی لەسەر ئەوە کردکەوا: چاکسازی ئابوری بۆ عێراق زۆر گرنگە. ئەمەش، بەبێ چەسپاندنی باری ئاسایشی پێویست ناکرێ. کارەساتی گەورەی ئابوریش لەعێراقدا دەگەڕێتەوە بۆ سەرمایەداری دەوڵەتی مشەخۆری گەندەڵ. کە ئەمەش لە رژێمی پێشوو ماوەتەوەو دەشبێ هەڵبوەشێتەوە. لەدرێژەی قسەکانیدا د. بەرهەم گوتی: من لایەنگری بازاڕی ئازادم و بەتەماشین فەرمانگەیەک بۆ هاندانی وەگەڕخستن (استپمار) دابمەزرێنین. هیچ رێگایەکیش لەبەردەمماندا نییە، جگە لەسەرکەوتن.■

لەکۆی ٢٩ وەزارەت
(٥) وەزارەت بۆ شیوعی، ئیسلامی، تورکمان و ئاشوری

١- رەتکردنەوەی دەستوری ئۆروپاو.. (مەلا بەختیار)

٢- شەهرستانی و کەرکوکی کوردستانی.. (ئازاد عەلی)

٣- یاخیبوانی عێراق پرۆژەی مردن نەک.. (و: عەزیز رەئوف)

لێکدانەوەی هەواڵ - ل (٢)

هەڵبژاردنەکانی ئێران بەشداریکردن یان تەحریم

خالید محەمەد زادە

کوردستان سەرانسەر - ل (٥)

ململانێی دەستووری و رۆڵ و مافی لاوان

رەخنەو دیالۆگ - ل (٨-٩)

میدیاکان و بەرهەمهێنانەوەی دەسەڵات

و: حسێن قوربانی

جیهانبینیی رووناکبیری - ل (١٠)

وێنە: دەرون ئیبراهیم (چاودێر)

یەکخستنی حکومەتەکانی هەرێمی کوردستان گفتوگۆیان لەنێوان یەکێتی و پارتی لەسەرە. هەتا ئێستا، مەکتەبی سیاسی هەردوولا، تەنها ئەوەیان ساغ کردۆتەوە کە حکومەتی یەکگرتووی ئەمجارەی کوردستان زیاتر لە (٢٩) وەزارەت دەبێ، لەم وەزارەتانە (٥) یان دەدرێتە حیزبەکانی دیکەی کوردستان، باقیەکەی بۆ پارتی و یەکێتی. واش چاوەڕوان دەکرێ کە وەزارەتی رۆشنبیری بۆ حیزبی شیوعی کوردستان، پیشەسازی بۆ تورکمان، گەشتوگوزار بۆ ئاشوری، بازرگانی بۆ یەکگرتوو، ژینگەش بۆ کۆمەڵی ئیسلامی. گەرقادر عەزیز سکرتێری زەحمەتکێشان خۆی وەزیری بکا، وەزارەتێکیان دەدرێتێ. وەزارەتەکانی ناوخۆ، دارایی، دادو پێشمەرگەش وەکو خۆیان دەمێننەوە. هەم وەزیرو وەزارەتی هەرێم بۆ کاروباری ئەو وەزارەتانەیان دەبێ.

نێچیرڤان بارزانی سەرۆکی حکومەت دەبێ، جێگرەکەی لەلایەن یەکێتیەوە جارێ دوابڕیاری لەسەر نەدراوە.■

چاودێر

پەرلەمان لەناو مەنگەنەی دوو حزبدا

پەرلەمانی کوردستان، کێشەی گەلەکەمانی لەساڵی (١٩٩٢)دا، بۆ یەکەمین جار، وەکو کێشەیەکی دیموکراتی رەوا خستە ناو رای گشتیەوە. رای گشتی زانی کەکورد دەیەوێ و دەشتوانێ دیموکراسی پراکتیک بکا. بەداخەوە، یەکەمین خولی پەرلەمان بەدەردی شەری ناوخۆ برا، شەڕەکەش، دەروازەی دەست تێوەردانی موخابەرات و سوپای وڵاتانی ئیقلیمی خستە سەر پشت. هەتا ئێستاش، دەروازەکان دانەخراون. ئەگەر بمانەوێ یەکەمین خولی پەرلەمان هەڵبسەنگێنین، بێ تەمومژ دەبێ بڵێین: پەرلەمان خرایە ناو مەنگەنەی هەردو حیزبەکە. دوای ئەو هەموو بگرەو بەردەیەی (١٣) ساڵی یەکەمین خولی پەرلەمان، هیوایەک پەیدا بوو، بەڵکو دووەمین خولی پەرلەمان لەناو مەنگەنەکە دەربکرێ. بەڵام دیسان بەداخەوە، ئەمجارەش هەژمونگەری حیزبایەتی کاریگەرتر هاتە ئاراوە. ئەویش نەک لەناو دانیشتنەکانی پەرلەماندا، بەڵکو رێگەنەدرا پەرلەمان هەر دانیشتنیش بکا. هیچ نەبێ لەیەکەمین خولدا، لەناو پەرلەمان، لەسەر داگرتن و دانەگرتنی ئاڵای عێراق، لەسەر راگەیاندن و رانەگەیاندنی فیدراڵ، هەروا، لەسەر پێکهێنان و پێکنەهێنانی ئەنجومەنی وەزیران و.. وەزارەتەکان، کێشە هەبوو. سەرەنجام، بەنیوەچڵیش بێ چارەسەرکران.

لەم دووەمین خولەدا، لەسەر دەسەڵاتی سەرۆکایەتی هەرێم، کێشەیەک کە دەبوو پێش وەخت یەکالا بکرابا، قوت کرایەوە. دەشتوانین بڵێین: زیاد لەقەبارەی خۆی کێشەکە ئاڵۆزێندرا. مەرامە جیاوازو تایبەتەکانیش، رۆڵیان لەزیاتر ئاڵۆزکردنی هەڵوێستی یەکێتی و پارتیدا، هەبوو. چ لەناوخۆداو چ لەدەوروبەردا.

ئێستا.. لەکاتێکدا ئەم قەیرانە سیاسیەش، بەسازش و سازان، کۆتایی هات. پرسیاری گرنگ ئەوەیە کەئاخۆ، یەکێتی و پارتی، لەکاتێکدا چەندین ئەرکی سەنگینیان لەبەغداو ناوچەکەو جیهاندا، لەسەرشانە، ئاخۆ، هەردوولایان دەرسێکی باش لەم قەیرانە وەردەگرن و چارەسەرکردنی قەیرانەکەش دەخەنە خزمەتی کاراکردنی رۆڵی یاسایی، پەرلەمان و لێپێچینەوە لەکاروباری حکومەت. بەتایبەتی، خولی ئەمجارەی پەرلەمان، رووبەڕووی چەند مەسەلەیەکی نوێ بۆتەوە:

یەکەم: لەسەر ئاستی عێراق: ئەنجومەنی نیشتمانی و حکومەت و مەحکەمەی دەستوری هەیە. کوردستان ناتوانێ وەکو (١٣) ساڵی رابردوو بەدەر بێ لەو سێ دەزگا یاسایی و تەنفیزی و داوەرییە.

دووەم: شەڕی دەستوری لەپێشدایە، کە نەک هەر پەرلەمان و حکومەتی کوردستان، بەڵکو دەستکەوت و مێژوشمان، بەستراوە بەدەستوری هەمیشەیی.

سێهەم: هێزە ئیسلامگەراکان و دەست تێوەردانی ئیقلیمی، هەڕەشەی راستەقینەن بۆ سەر دیموکراتی.

چوارەم: هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم، بۆ سەرۆکایەتی هەرێم.

ئەم دیاردە تەباو ناتەبایانە، یان باش و خراپانە، هەر هەمووی رووبەڕووی پەرلەمانی کوردستان و حکومەتی یەکگرتووی ئایندەی کوردستان دەبنەوە. ئەرکی سەرشانی یەکێتی و پارتییە کەوا، لەبەردەم رای گشتی و لەناو گەلەکەماندا، بەڕاستی بواری پەرلەمانی کوردستان بدەن رۆڵی پەرلەمانی راستەقینە بگێڕن. هیچ نەبێ، لەڕووی یاسایی و چاودێری کردنی حکومەت و لێپێچینەوە لەوەزارەت و سەرەک وەزیران. بواری ئاواش، نەک هەر بۆ هەردوو حیزبە باڵا دەستەکە گرنگە، هەتا لەهەڵبژاردنی ئایندەدا بتوانن متمانەی خەڵک وەربگرنەوە. بەڵکو بۆ سەرۆکی هەرێمیش زۆر گرنگە هەتا بتوانێ یەکەمین تاقیکردنەوەی سەرۆکایەتی هەرێم لەکوردستاندا، بەهاو ئاهەنگی ژیانی پەرلەمانی سەربخاو لەئایندەشدا، گەلی کوردستان، بتوانێ تاقیکردنەوەی سەرۆکایەتی هەرێم، سەرەڕای ئەو نیگەرانیانەی لەسەر دەسەڵاتەکانی و ماوەی سەرۆکایەتیەکەش هەیە، وەکو یەکێک لەکارە جوانەکان لەمێژووی خۆیدا تۆمار بکا. نەک بەپێچەوانەوە.■

یەکەمین جارە نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان بەکوردی قسە دەکاو پشتیوانی گەلی کوردستانیش دووپات دەکاتەوە

لەدانیشتنی پەرلەمانی کوردستان (اشرف القاضي) نوێنەری رەسمی نەتەوە یەکگرتووەکان، ئامادە بوو. وتارێکیشی بەزمانی عەرەبی و ئینگلیزی و کەمێکیش بەکوردی، پێشکەش کرد. هەربەزمانی کوردی قسەکردن لەدانیشتنێکی رەسمی ئاوادا، خۆی لەخۆیدا، گرنگە. لەقسەکانیشدا، (اشرف) گوتی: بەناوی کوفی ئەنان سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە، پیرۆزبایی ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانی کوردستان و گەلی کوردستان بەم بۆنە مێژووییە دەکەم. گوتیشی:

رۆڵەکانی گەلی کوردستان هەقی خۆیانە شانازی بەدەستکەوتەکانیانەوە بکەن. سەرەڕای ئەو کارەساتانەی بەسەریاندا هاتووەو دوچاری لەپەراوێزخستن و گەمارۆی ئابوری و سیاسەتی جینۆساید لەزەمانی رژێمی گۆڕنراودا بوون. بەڵام سووربون لەسەر بەرگری کردن لەئازادی و کەرامەتیان. لەکۆتایی قسەکانیشیا نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان دەڵێ: ئێوە لەتواناتاندایە ببنە جێی ئومێدو نمونە بۆ باقی ناوچەکانی عێراق. نەتەوە یەکگرتووەکانیش توانای خۆی دووپات دەکاتەوە بۆ جێبەجێکردنی بەرنامەی مرۆیی و پەرەسەندن لەکوردستاندا.■

شێخ محەمەدی کەسنەزان زۆرترین بەڵگەنامەی گیراوە

چەند جارێک بەڵگەنامەی (شێخ محەمەدی کەسنەزانی) مان بڵاوکردۆتەوە، پەیتا پەیتاش دڵسۆزان هی ترمان بۆ دەنێرن. ئێمەش، دوای ئەوەی پشانی پسپۆڕانی دەدەین و دڵنیا دەبین لەبەڵگەنەویستی بەڵگەنامەکان، بڵاویان دەکەینەوە. ئەمجارەش، بەڵگەنامەیەکی دیکەی پارانەوەی شێخ بڵاو دەکەینەوە.

لەژمارەی ئایندەی چاودێردا، دەستەخەتی شێخ بۆ دڵنیابون لەسەر بەڵگەنامەکان بڵاودەکەینەوە. هەتا بزانرێ ئەم جۆرە شێخانە، چ خیانەتێکیان لەناو تەکیەو زکرو تەهلیلەکانیاندا، پەنا داوە. چۆنیش نەک خەڵک، بەڵکو حیزبەکانیشیان لەخشتە بردووە.■

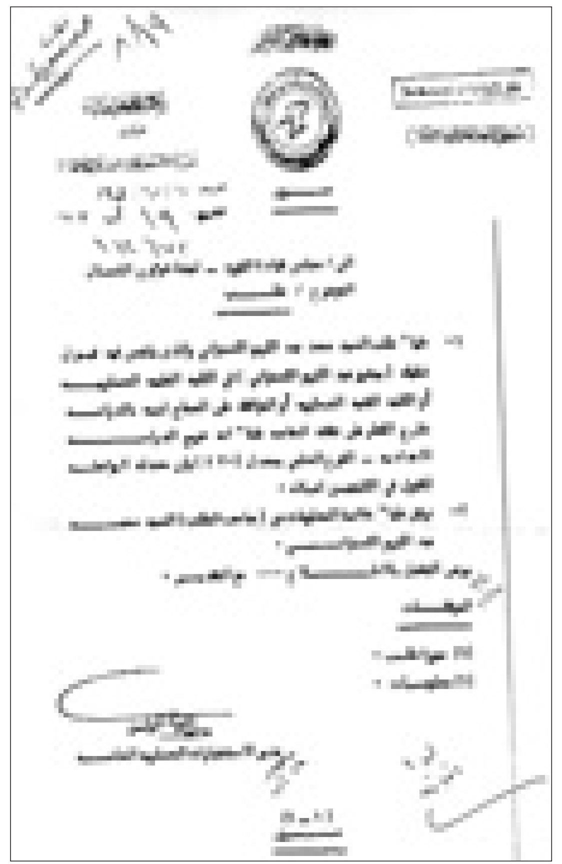

هەواڵ و مەترسی

■ مزگەوتی (الاسکان الشعبی) بنکەی تیرۆرە

مزگەوتی (الاسکان الشعبي) کە دەکەوێتە ناوچەی (الدورة)ی بەغدا، کراوەتە بنکەی تیرۆریستان و مەلای گەورەی مزگەوتەکەش (منصور ابو کفاح) سەرپەرشتی کارو نەخشەکان دەکا. پارەو کۆمەکیش بەردەوام لەکۆنە بەعسیەکان و تیرۆریستانی فەلوجەو رومادی وەردەگرن و بۆ کاری تیرۆریستی سەرفی دەکەن.■

■ کۆمپانیای (العگیلی) تەرخانی تیرۆریستانە

چەندین کۆمپانیای گواستنەوە کە لە سوریادان و لقیشیان لە بەغدادا هەیە، سەرقاڵی گواستنەوەی تیرۆریستانن، بەزۆری لەناوچەی (السیدة زینب) کارەکانیان دەکەن و موخابەراتی سوریاش کارئاسانییان بۆ دەکا. یەکێک لەو کۆمپانیانە، کۆمپانیای (العگیلی)یە.■

■ کۆنگرەی نەتەوەیی عەرەبی و کۆنە بەعسیەکان

بڕیارە لەم ماوەیەدا، کۆنە بەعسیەکان و ئەو خەڵکانەی وەکو ئەوان بیر لەمەسەلەی نەتەوایەتی عەرەب دەکەنەوە، بەسەرپەرشتی و پارەی بەعسیەکان، کە (محمد یونس الاحمد) بۆ ئەو بەرنامەیە تەرخان کراوە.

لەم ماوەیەدا کۆنگرە لە (عمان)ی پایتەختی ئوردون دەبەستن؛ بەناوی ئەوەی گوایە بزوتنەوەیەکی نیشتمانی نەتەوەیی لەعێراقدا پێک دێنن.■

وەزیری گواستنەوەی عێراق: تەنورە، پانتۆڵ و مەشروبات قەدەغەیە (حجاب)یش دەسەپێ

وەزیری گواستنەوەو گەیاندنی عێراق (سەلام مالکی) کە پاڵێوراوی رەوتی موقتەدا سەدرە، لە حکومەتی عێراقدا، هەفتەی رابوردوو سەردانی فرۆکەخانەی نێو دەوڵەتی بەغدای کردووەو رێنوێنی داوەتە کارمەندان، بەشێک لەقسەکانی وابووە:

کچان و ژنان بۆیان نییە پانتۆڵ و تەنورە لەبەر بکەن. هەروا دەبێ (حجاب)یش بپۆشن. لەبازاڕی ئازادی فرۆکەخانەکەشدا، نابێ مەشروبات بفرۆشرێ. چونکە ئەو شتانە هەموو حەرام و موحەرەماتن.■

نوێنەری ئەمریکا لەپەرلەمانی کوردستاندا: مایەی شانازییە لەم رووداوە مێژووییەدا بەشدارم

قونسڵی ئەمریکا (ان بودین) لەکەرکودا، بەڕەسمی لە یەکەمین دانیشتنی دوەمین خولی پەرلەماندا بەشداری کردو لە گوتەیەکی کورتدا، گوتی: مایەی شانازییە لەم روداوە مێژووییەدا بەشداری دەکەم و بەناوی گەل و حکومەتی ئەمریکاشەوە، پیرۆزبایی پێشکەش ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان دەکەم. گوتیشی: ئەم دانیشتنە هەنگاوێکی هەست پێکراوە بۆ دوورکەوتنەوە لە دیکتاتۆریەت و درندەیی سەدام، ئەمەش سەرەنجامی خەباتی سەخت و درێژەی گەلی کوردە لە چەندین دەهەدا. لەکۆتاییشدا گوتی: وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بەردەوام دەبێ لە پشتیوانی کردنتان بۆ بیناکردنی عێراقی دیموکراتی فیدراڵی یەکگرتووی جێگیر.■

ÇAWDÊR

Political, cultural, social weekly press ..kurdistan iraq

No.: (31) 6-6-2005

THE OBSERVER

www.madaniat.org

info_chawder@yahoo.com

سلێمانی - شەقامی سالم

مەکتەبی رێکخراوە دیموکراتیەکان

تەلەفۆن: ٣١٤٠٤١٦ - ٣١٢٧١٢٠

نرخی: (٢٥٠) دینارە

خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس: مەلا بەختیار

ستافی کارا:

سامی هادی، جەمال حوسێن

ناهید حوسێنی

نەخشەسازی: جەلیل حسێن

ئینتەرنێت: سۆران عەبدوڵڵا

پیتچنین: سۆران بورهان؛

تەها حەمە نوری؛ ئیبراهیم حسێن

دەقیقەیەک بێدەنگی

لە دەستپێکی هەموو کۆڕو کۆبوونەوەیەکا بۆیە دەقیقەیەک بە بێ دەنگی بۆ گیانی شەهیدان ئەوەستن چونکە ئێستا ئەو سەروەرانە لە ژیانا نەماون. هەقە ئینسان کە لە بازاڕیشا کیلۆیەک تەماتەیان بە کیلۆیەک دیناری علوج پێ فرۆشت دەقیقەیەک بێ دەنگ راوەستێ بۆ گیانی پاکی ویژدان و کە لە سەرجادەو کۆڵانەکانیش منالّ و هەرزەکاری بینی بالّی بە ئۆپڵ و بیئێم پەیا کردبوو دەقیقەیەک بە بێ دەنگ راوەستێ بۆ گیانی پاکی خێزانی جوانەمەرگ. تەخشان و پەخشانکردنی پارەی حکومەتیش لە دائیرەکانا پێت ئەڵێ سێ دەقیقە بە بێ دەنگ راوەستە، دەقیقەیەکیان بۆ میللەت و دەقیقەیەکیشیان بۆ حوکمەت و دەقیقەی سێیەمیش بۆ ئەخلاقی کۆچکردوو. کە لە جەریدەو بڵاوکراوە بێ حەدو حسابەکانیشا داڕشتنە بێ ناوەڕۆکەکانت خوێندەوە دەقیقەیەک بە بێ دەنگی راوەستە بۆ رۆحی پەپوولە ئاسای ئیبداع. ئەگەر رێشت کەوتە دەرەوەی شارو ئەو دێهاتە بێ خزمەت و چۆڵ و هۆڵانەت بینی کە گەنجەکانیان هاتوونەتە شار نە رەخنە بگرەو نە هیچ، یەک دەقیقەی تەواو بۆ گیانی پاکی موستەقبەل بە بێ دەنگی راوەستە. گوێگرتن لە بەرنامەکانی رادیۆو تەلەفزیۆنیش پێت ئەڵێ هەستە کوڕی باش، هەستەو دەقیقەیەک بە بێدەنگی راوەستە بۆ گیانی پاکی زەوقی سەلیم. ئەگەر لە مەجلیسێکا باسی ئەوەیان بۆ کردیت کە مەلایین دۆلار خراوەتە مقاوەلاتەوەو ئەغلەبیشیان هیچ لێپرسینەوەیەکیان لەسەر نیە تۆ سوکو ئاسان مەجلیسەکە بەجێ بێڵە چونکێکم پیاو نازانێ لە حاڵەتی وادا بە بێ دەنگی بۆ گیانی پاکی ئەقڵ راوەستێ یان هی حزب و دانیشن بەخێر.■

قوربانی خواوەندێکی شەڕەنگێزو چاوچنۆک

هۆزێکی هیندی لەوڵاتی هیندستان کاتێ نۆبەرەو یەکەم کچی خێزانەکانیان لەدایک دەبن و تەمەنیان دەگاتە (٢٢) ساڵ بە تەنها بۆ رەزامەندی خواوەندەکەیان بە ئەشکەنجەوە دەیانکوژن و دەیانکەنە قوربانی.. ئەمە وێنەی یەکێک لەوکچانەیە کە نۆبەرەی خێزانەکەیەتی و بەبەرچاوی خەڵکەوە بەڕووتی ئەشکەنجەیان داوە تا مردووە، دواتر وەک نەریتی دواکەوتوانەی خۆیان تەرمەکەیان فرێداوەتە ناو ئاوی دەریاوە. ئاخۆ چ خواوەندێکی شەڕەنگێز بێت کە بەدیمەنی ئەو قوربانیانە ئاسوودەو خۆشحاڵ بێت.. گرنگ لێرەشدا بەتەنها کچان و ژنان نێچیری

ویستە دۆزەخیەکانی پیاوسالارن کە خۆی لەبەرگی خواوەندا نمایش دەکات.■

چەند قەسیدەو نامەیەکی هەڵبژاردەی رامبۆ

هەردوو رەخنەگری ئینگلیزی (جون ستورک)و (جیریمی هاردینغ) ئەم کتێبەیان لەزمانی فەرەنسیەوە وەرگێڕاوەتە سەر زمانی ئینگلیزی. لەم کتێبەدا زۆرترینی ئەو نامانەی (ئارسەر رامبۆ) دەبینرێن کە باس لەتێڕوانینی ئەو دەکەن سەبارەت بەچۆنیەتی شیعری نوێ.. ئەمە جگە لەنامەکانی رامبۆ بۆ دایکی و خێزانەکەیان کە لەشاری (عەدەن)وە دەیناردن بۆیان، دوای ئەوەی وازی لەنووسینی شیعر هێنابوو..

لەنێو نامە گرنگەکانی رامبۆ ئەو نامەیە دەبینرێت کە لەرۆژی (١٨٧٠/٥/٢٤)دا ناردی بۆ (تیۆدۆر دوبانفێل)ی شاعیر لەگەڵ چەند قەسیدەیەک کە پێشتر ناردبونی بۆ گۆڤاری (بارناسمی)یەکان و ئەوکات لەلایەن سەرپەرشتیاری گۆڤارەکەوە رەتکرابۆوەو بڵاونەکرایەوە.. هەروەها لەنێو نامەکاندا ئەو دوو نامەیەی تێدایە کە ناردونی بۆ مامۆستای قوتابخانەکەی خۆی (جۆرج ئیزامبار)و شاعیر (پۆل دۆمنی). ئەم دو نامەیە زۆر لەشیعرەکانی رامبۆ بەهێزترن، چونکە بەرائەتێکی عەفەوی جوان و پێکهاتێکی گەورەی شۆڕشی شیعری نوێی لەگەڵ خۆیدا هەڵگرتووە. هەر لەو کتێبەدا نامەکانی رامبۆ بۆ (ڤیرلین)ی شاعیر دەبینرێت. لەکۆتاییدا ئەو دوو رەخنەگرە وەرگێڕە دان بەوەدا دەنێن کە رامبۆی شاعیر دیاردەیەکی هێند سەیر بوو لەشیعردا هیچ تەفسیرێک لەخۆی ناگرێت، چونکە تائێستا لەمێژووی ئەدەبی جیهانیدا روینەداوە شاعیرێک لەتەمەنی (١٥) ساڵیدا لەلوتکەی داهێنان و ئەفراندنی شیعریدا بوبێت. رامبۆ موعجیزەی شیعری فەرەنسی و جیهانی بوو. موعجیزەکانیش بەهیچ شێوەیەکی لۆژیکی تەفسیر لەگەڵ خۆیان هەڵناگرن.■

سنوور

خوێندنەوەی: حەمە هاشم

لەکەشێکی کاڵدا کە رەنگی سپی پانتاییەکی زۆری خستۆتە ژێر رکێفی خۆی، کۆمەڵێ لاکێشەو چوارگۆشەی جۆراوجۆر لەقەبارەو رەنگ و دیزاینی جیاوازدا، فۆرمی ئەو بەرهەمە هونەرییە پێکدەهێنن، کە هونەرمەندی کورد (عەبدولکەریم مجەوەل بێگ) بۆمانی دەرەخسێنێ، ئەم بەرهەمە هونەرییە، هەروەک چۆن لەفۆرمەکەدا دیارە لەجوگرافیایەکدا کۆمەڵێ سنوری جیاواز لەرەنگ و قەبارە هەیە، هەندێ لەسنوورەکان، تێکەڵاوییەکی زۆر جوان کۆیان دەکاتەوە هێزێکی دیکەیان پەیوەندیەکانیان شپرزەو ناتەبا دەبینرێت، رەنگە ئەم چەمکی پەیوەندیانە لەنێوان سنوورەکاندا، بۆ هونەرمەندێکی کورد، کە نیشتمانەکەی پێکدێت لەکۆمەڵێ سنووری لەبەریەک هەڵوەشاوە.

کاریگەری خۆی بسەپێنێ و لەزاکیرەی هونەرمەند (مجەوەل بێگ) کە کوردێکی کوردستانی سوریایە بەتۆخی کاری خۆی بکات. ئەم بەرهەمە هونەرییە لەپێکهاتە تەکنیکیەکەیدا کۆمەڵێ ماتریاڵی هەمەجۆر بەکارهاتووەو بەشێوازی کۆلاژ لکێنراوە بەفۆرمەکەوە، ئەم ماتریاڵانە کە لەمقەباو هێڵی ناوەڕۆکی ناوەوەی مقەباو کەرەستەی ئەلیکترۆنی بەکارنەهاتوو، جگە لەمەش لەدوا ساتدا تارماییەکی سپی بەهۆی (ئەکریلیک)ەوە، هاوسەنگی و بایەخە ئیستاتیکیەکان رێک دەخاتەوە..

لەتابلۆکەدا هەست دەکرێت، لەسەرەوە سەیری شارێک دەکەیت کە لەرووی ئەلیکترۆنیات و پێشکەوتنی تەکنەلۆژیاوە پەیوەندیەک هەیە لەگەڵ کۆمەڵگایەکی کشتوکاڵی، کە هونەرمەند لەهەندێ فیگەردا وای دەرخستووە، کە ئەمەش دووبارە گوزارشت کردنەوەی ئەو حاڵەتەیە کەلەنێو کۆمەڵگەی ئێمە باوە. ئەم بەرهەمە هونەرییە قەبارەکەی ١٨٠ سم × ٢٠٠ سم و لەسەر تەختە ئەنجام دراوە.■

مەی حەریری و ئاهەنگێکی خێرخوازی لە لەندەن

کچە گۆرانیبێژی شۆخ و شەنگی لوبنانی (مەی حەریری) بەمەبەستی سازدانی ئاهەنگێکی خێرخوازی رۆژی پێنج شەممەی رابردوو گەیشتە شاری لەندەن، کۆمپانیایەکی بەرهەم هێنان بەناوی (J.A. productions) ئاهەنگەکەی رێکخستبوو.. (مەی حەریری) بەیەکێک لەکچە شۆخ و شەنگ و رۆح سووکەکانی

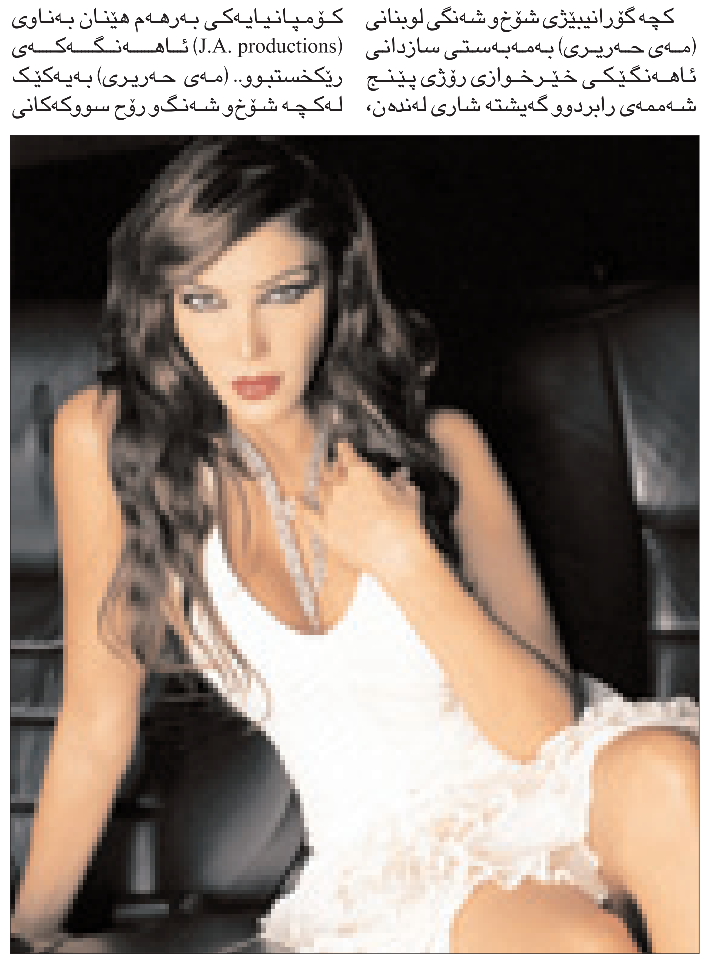

ئەم ئاهەنگە رۆژی هەینی بەبۆنەی ئاهەنگی ساڵانەی کۆمەڵەی خێرخوازی (یاریەک بدە بەهەر منالێک) (Givachild toy) سازکراو

وڵاتی لوبنان دەناسرێت کە دەنگێکی مۆزیکی خۆشی هەیە کە لەگەڵ جوانیەکەی یەکانگیرە.■

پێشبڕکێی کچان لەیادی دامەزراندنی شارێکی روسیدا

لیژنەی ئامادەکاری یادی دامەزراندنی شاری (سانبترسبۆرگ)و رووسی رۆژی شەممەی رابردوو پێشبڕکێیەکی ناوازەی دروست کرد. لەو پێشبڕکێیەدا کۆمەڵێک لە کچانی ئەوشارە بەشداریان کرد کە جل و بەرگی نەتەوەیی سەردەمی زێڕینی ئەو شارەیان پۆشیوەو هەریەکەیان شەپقەیەکی لەشێوەی بەلەمی چارۆکەداردا لەسەر کردووە. جێی ئاماژە پێدانە شاری بوترسبۆرگی رووسی هەموو ساڵێک لەرۆژی (٢٨)ی مانگی ئایاردا ئاهەنگی یادی دامەزراندنی بۆ سازدەکرێت.■

پێدەچێت ئەم دیمەنە لەگەڵ زەوقی گشتیدا نەگونجێ

لە هیندستان وڵاتی شتە سەیرو سەرسوڕهێنەرەکان، گوندێکی بچوک هەیە کە مشک و جرج دەپەرستن.. خەڵکی ئەم گوندە زۆر هەژارن و پێیان وایە ئەو خواوەندەیان گوزارشتە لەهەژاریەکەی ئەوان و لەخۆیان. هەروەها ئەو زیندەوەرە بەسەرچاوەی خۆشبەختی و ئاسودەیی خۆیان دەزانن.. هەرکەسێکیش رۆژێ لەرۆژان یەکێک لەو زیندەوەرانە بەمردوویی و لەهەر شوێنێکدا ببینێت ئەوا ئەو رۆژەی لێ دەبێتە رۆژێکی شوم و نیشانەی ئەوەیە کە خواوەندەکەیان لێیان تورەیە، لەگوندەکەدا بەهەموو شێوەیەک راگرتن و بەخێوکردنی پشیلە یەکێکە لە گوناهە گەورەکان و تابۆکراوە.. لەم هەواڵ و دیاردەیەش سەیرتر ئەوەیە کە وڵاتی هیندستان لەئاستی بەرەوپێش چوونی زانستیدا یەکێکە لەو وڵاتە دەگمەنانەی ناوچەکە کە خاوەنی تاقیکردنەوەی ئەتۆمیە، ئەوەش بارو ئاستی ژیانی خەڵکە لەبیرکراوەکەیەتی.■

گەورەترین کۆنسێرتی مۆسیقای پۆپ (لایو ٨)

وا بڕیارە لەسەرەتای ئەم مانگەداو لەزۆربەی شارە گەورەکانی دونیا کۆنسێرتێکی مۆزیکی پۆپ بۆ گۆرانیبێژە بەناوبانگەکانی دونیای مۆسیقای میللي (POP) بەرێوەبچێت و تیایدا هەریەک لە (ویل سمس، مارایاکاری، کلۆد پیلی، مادۆنا، میک کارتنی)و چەندین هونەرمەندی گەورەی دیکەی وەک گروپی (سپایز گێلز) کە بۆ یەکەم جار دەبێت دوای دابڕانێکی درێژ خایەن بەنیازن بێنەوە ناو دونیای مۆزیک، دەستخستنی بلیتی ئەم کۆنسێرتانە لەشێوازە کلاسیکیەکە لادەدات و پێویستە خوازیاری بلیت لەرێگەی رادیۆو تەلەفزیۆنە بەناوبانگەکانەوە داوای بەشداریان لەپێشبڕکێی زانیاری سەرکەوتوو بن، کە دیارە نرخی بلیتەکەش گران دەبێت.

داهاتی سەرەکی ئەم کۆنسێرتانەش کە لەژێر ناوی (لایۆ هەشت) دا سازدەکرێ، راستەوخۆ بۆ وڵاتە دواکەوتوو فەقیرەکانی دونیا دەبێت بەتایبەتی ئەفەریقا، هەروەها شێوازی ناوناکەشی لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە پاش ماوەیەکی تر سەردانی وڵاتانی پێشکەوتوو (جی هەشت) کە هەشت وڵاتی گەورەی دونیا پێکی دەهێنن دادەنیشن و ئەم کۆنسێرتانەش پەیامێکی سیاسی دەبێت بۆ ئەو وڵاتانە کە بیرێک لەژیان و گوزەرانی وڵاتە دواکەوتووەکان و فەقیرەکان بکەنەوە.■

لەشفرۆشی بێ وێنە!

رێستۆرانتە بەناوبانگەکانی ژاپۆن لەم دواییانەدا لەشی کیژی جوانیان بەکاردەهێنا بۆ زیاتر سەرنجراکێشانی کریاران بەلای خۆیاندا، بۆ ئەم مەبەستەش کیژێکی ناسکۆڵەو شەنگ بەپێی خواستی خۆیان هەڵدەبژێرن و وەکو سینی لەسەر مێزەکانی نانخواردن پاڵیان دەخەن و خواردنەکانیان لەسەر نمایش دەکەن، وەک لەوێنەکەدا دیارە.

ئەمەش بووە هۆی نیگەرانی دەوڵەتی ژاپۆن و دەزگا حکومیەکانی ئەو وڵاتە بەتوندی داوای داخستن و لابردنی ئەم جۆرە بازرگانیەیان کرد کە بەحورمەتی مرۆڤ و ئافرەتی ئەو وڵاتە دەکرێت، شایەنی باسە زیاتر ئەم کچە لەش فرۆشانەش

خوێندکارانی زانکۆی ئەو وڵاتە پێکی دەهێنن لەپێناو بەدەستخستنی داهاتێکی زیاتر بۆ تەواوکردنی خوێندنی ئەو ساڵەیان.■

L-1+16.qxd 6/5/2005 11:08 AM Page 2

ململانێی دەستووری و ڕۆڵ و مافی لاوان

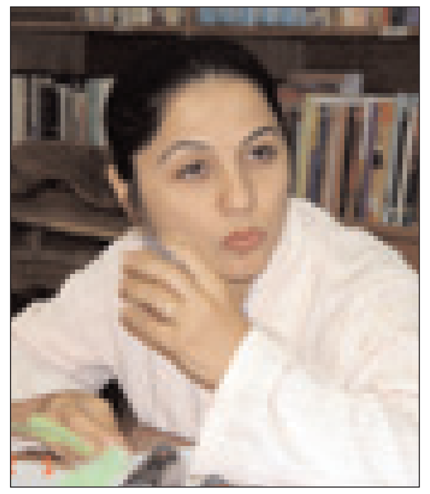

شادان ئەحمەد محەمەد
لەدایک بووی ١٩٧٢
یاسایی لەوەزارەتی پەروەردە،
لەرێکخراوی هامون

من پێموایە مافی ژن لەناو دەوڵەتێکی دینیا، موستحیلە، ئەمە شتێکەو ئینکاری لێ ناکرێ، ئەوەی کەئێمە ئەمانەوێت وەک ژنی کورد، ئەوە دەستەبەر نابێ لەناو دەستوری ئایندەی عێراق، ئەگەر دەوڵەتەکە پابەندی دەستورێک بێ کەمولحەقی دەوڵەتێکی دینی بێت

شەهرام هوژەبری
لەدایک بووی ١٩٧٨
ئەندامی کۆمیتەی تەنفیزی کۆمەڵەی چالاکیەکانی هامون
لێپرسراوی ناوەندی هونەری
نوسینی ئەدەبی و فکری لەرۆژنامەکاندا هەیە

من خۆم یەکێک بووم لەو کەسانەی کە چ لەلادێکان، چ لەناوچەی ڕانیەو دەشتی بیتوێندا ئیشم دەکرد، چ لەناوچەی پێنجوینیشدا، شتێک بەمانای زانیاری نەبوو، واتە خەڵک نەیدەزانی دەستور بەواتای چییە، فیدرالیزم بەواتای چییە، هەتا لەزۆر شوێنا کەقسە دەکرا فیدرالیزم بەواتای سەربەخۆی تێگەیشتبوون

عەتا عەزیز ئەحمەد
لەدایک بووی ١٩٧١ - هەڵەبجە
بەڕێوەبەری (YAO) ڕێکخراوی چالاکی لاوان
دەرچووی پەیمانگای مامۆستایان

یەکێک لەو کێشانە ئەوە بووە کە فلتەر نەبووە، کێشەیەکی تریش ئەوەیە کەزمانی عەرەبیە نەک هەر لەناو ژندا بەڵکو لەناو پیاوانیشدا، پیاوی تیایە عەرەبی نازانێ، ناردوشتە شەڕێکت بۆ بکات، حیزب هەیە خەڵکی تجمید کردووە ناردویەتیە پەرلەمان

نەشمیل عەلی بەرزنجی
لەدایک بووی ١٩٨٣
بەرپرسی بەشی ڕاگەیاندن - نوسینگەی سکرتاریەتی ڕێکخراوی ئازادی لاوان
شاعیرو رۆژنامەنووس.

ئەم ماوەیەی کە بەدەستمانەوە ماوە بکرێت لەڕێگەی ڕاگەیاندنەوە، ڕاگەیاندنیش بەتایبەت ڕادیۆو تەلەفزیۆنەکان چونکە ئەمانە زۆرتر ئەچنە ناو خەڵکەوە دواتریش ڕۆژنامەکان، ئەم سێ فاکتەرە زۆر باشن بۆئەوەی تیایا هۆشیاری دەستور بۆ خەڵک ڕوون بکرێتەوەو تێیان بگەیەنرێت کەئەوان ئەرکیان چییە لەوکاتەدا

ئەیوب ئەحمەد
ئەندامی نوسینگەی سکرتاریەتی ڕێکخراوی ئازادی لاوان
لەدایک بوونی: ١٩٧٨
شاعر / دانیشتوی هەڵەبجەی تازە

کەئێمە تێکۆشاین تالەناو دستوری هەمیشەیی عێراقدا مافی لاومان چەسپاند، بەسروشتی لەناو دەستوری کوردستان و لەناو دەستوری عێراقدا بەدڵنیاییەوە مافی ئێمە زیاتر ئەچەسپێت، بەس ئێمە لەسەر ئەوە داکۆکی مان کرد کەبەس دەستوری هەمیشەیی عێراق مافی ئەو نەتەوەیەی تیا بپارێزرێ کەکوردە، باسی لاوی تیا نەکرا، ئەگەر باسی لاوی تیا نەکرێ، زۆر بەکرچ و کاڵی تەواو ئەبێ

laparakan.qxd 6/5/2005 11:19 AM Page 1

ڕەتکردنەوەی دەستوری ئۆروپاو خۆشخەیاڵی ناسیۆنالیزمی ڕۆژهەڵاتی

مەلا بەختیار

ناسیۆنالیزم، دیاردەیەکی مێژووکردە، سەرهەڵدان و پەرەسەندن و پێگەیشتنیشی، پرۆسەیەکی بابەتییە. لەناو ئەم دیاردە و پرۆسەیەدا، کەسەدان ساڵ دەخایەنێ، بزوتنەوەی سیاسی جۆراوجۆری ناسیۆنالیزمی دیموکرات، ناسیۆنالیزمی شۆڤێنی، هەروا هی سیاسی و چینایەتی جیاوازیش، کۆمەڵ پێکدێ زۆر جاریش، بۆتەی ناسیۆنالیزم لەت لەت دەکرێ، یاوەکو سنوری ناسیۆناڵە جیاوازەکان، ئاوێتە دەبن. جا ئاوێتەی سروشتی بێ، یان ئاوێتەی زۆرەملێ. ئەوەتەی ناسیۆنالیزمیش، وەکو بزوتنەوەیەکی سیاسی، یان پێش ئەوەش، وەکو رەگو رەگەزی نەژادەکان، سەری هەڵداوە، هەر وابووە. هەڵبەتە، لەسەرزەمینی ئەوتۆدا هەیە، بزووتنەوەی دەوڵەتخوازی ناسیۆنالیزم سەریان گرتووە، لەهەندێ سەرزەمینی دیکەدا ژێرکەوتووە.

(PKK) ش.. نەک وازی لەتێزی چوار پارچەکەی کوردستان هێناوە، بەڵکو بەلامەرکەزیش دەیژەنێ! ئەمە حوکمی مێژووە. ئەو مێژووەی هێشتا لەرۆژئاوای قبوڵ ناکا، دەستوریان یەک بخرێ چۆن لەناسیۆنالیزمی رۆژهەڵاتی قبوڵ دەکا بەسەر قۆناغی مۆدێرنێتەو رۆشنگەری و دیموکراتیدا قەڵەمباز بداو ناسیۆنالیوم و دەوڵەتە ناسیۆنالیزمەکانی رۆژهەڵات یەک بخا

رۆژئاوا.. رێگای سەرکەوتنی پێش وەختی بزوتنەوەی رزگاری و دەوڵەتخوازی ناسیۆنالیزمە. رۆژهەڵاتیش کەمتر. لەرۆژهەڵاتیش دا، کورد، بلوچ، ئەرمەن و ئازەربایجان .. تاد لەناسیۆناڵە بەئامانج نەگەیشتوەکانن.

رۆژئاوا.. پێنج سەد ساڵە ئاشنای سەرەتای وەچەرخانی شارستانیەتی نوێیە، کەتیایدا، پرشنگی رێنیسانس سەردەمی تاریکی رۆشن کردەوە، رۆشنگەری قفڵی ئەقڵی کردەوە، شۆڕشی دیموکراتیش، دەسەڵاتی دەرەبەگ و ئایینی داڕوخاند. سەرەنجام، هێزە کۆنەپەرستەکانی رۆژئاوا، کەنەک یەک ئیمپراتۆریەتیان هەبوو، بەڵکو چەندینیان هەبوو، هەر هەموویان بەرگەی رێنیسانس و رۆشنگەری و شۆڕشی دیموکراتیان نەگرت و قەڵا بەرزەکانیان، یەک یەک رزگارکران و کرانە جوانترین مۆزەخانە. لێرەوە رۆژئاوا توانی شارستانیەتی مۆدێرینی خۆی پێکبهێنێ و لەسەرانسەری جیهانیش دا، زاڵببێ. ئیدی لەو ساوە، دەسەڵاتە ئاینییەکان کەوتونەتە ژێر پرسیاری مان و نەمان. کەچی.. لەرۆژهەڵاتدا، کەتەنها ئیمپراتۆریەتی عوسمانی قەڵەمڕەوێکی پان و پۆری هەبوو (ئیمپراتۆریەتی سەفەوی بچوک بوو) تەواوی میللەتانی رۆژهەڵات هەتا دەگاتە سنوری رۆژئاواش، عەرەب، کورد، تورک، چەرکەس، ئەمەرنی، تەتەری، گریکی، تاد.. هەروا، ئیسلام، مەسیحی، جولەکە.. تاد گیرۆدەی بوون. لەناو ئەم ئیمپراتۆریەدا، نە رێنیسانس خولقاو، نە رۆشەنگەری سەری هەڵداو، نەدیموکراتیەتیش سەرخرا. بۆ؟ لەبەرئەوەی لەناو ئەم قەڵەمڕەوەدا، ئایینی ئیسلام لێوان لێو بەسەر ئەقڵ و هۆش و ژیانی کۆمەڵایەتی خەڵکدا، زاڵبوو. ئیسلامیش، لەبەر ئەوەی یەک تێکست و یەک خیتاب و یەک پیرۆزیە، بۆیە، هەژمونگەرییەکەی هێندە کاریگەرە، تەنانەت وای کردبوو، نەک لەناو میللەتانی ئیسلامیدا، بەڵکو لەناو یونانیش دا، کەیونان خاوەن شارستانیەتێکی دێرینەیە، لەناو ئەمانیشدا، لەسەدەی هەژدەم و نۆزدەهەمدا، هەژمونگەری ئیسلامی وای کردبوو تەنانەت رێنیانس و رۆشەنگەری رۆژئاوا کەمتر کاریگەری هەبێ لەسەریان. چ جای بۆ ناو میللەتانی رۆژهەڵات.

لەکوێی ئەو مێژووە دوورودرێژەدا، رەگو ریشەی کاریگەریە مێژووییەکان، تەنها لەناو رووداوەکاندا، باشتر دەست نیشان دەکرێن. نەک لەناو بۆچونە جوان و دروشمە رەنگاو رەنگەکان. رۆژئاوا، لەبەرئەوەی پەرەسەندنی سروشتی بەخۆیەوە دەبینێ و ئەرکەکانی شارستانیەتی نوێ بەجێ دەگەیەنێ، جگە لەوەی کەمترین کێشەی ناسیۆنالیزمی چارەسەر نەکراویان ماوە، دەبینین، ئاکامی پێیشکەوتنی سیستەمی مۆدێرنێتەو پەرەپێدانی پرۆسەی دیموکراسی، ئۆروپا نزیک کەوتونەتەوە لەیەکگرتن و ئێستا سەرگەرمی دەستوری هاوبەشی ئۆروپاشن. سەرەڕاش، هێشتا میللەتە جیاوازەکانی ئۆروپا، لەناخەوە، دەستوری هاوبەش و یەکخستنی ئۆوروپایان پێ قوت نەچووە. ئەوەتانێ، فەرەنسا کەلانکی دیموکراسی و ئازادییە، دەستوری هاوبەش رەت دەکاتەوە. هۆڵەندەش، کەهەمیشە پەناگای لێقەومانی سەردەمی رێنیسانس و رۆشەنگەری بووە، دەستوری هاوبەش قبوڵ ناکا. ئەم دووروداوە، راگوزەر نین. بەڵکوزۆریش گرنگن. لەهەمووی گرنگتر ئەوەیە کەدەردەکەوێ، یەکخستنی بازاڕەکان، یان دەستورو نەتەوەکان، سەرەڕای ئەو پێشکەوتنانەی لەرۆژئاواشدا هاتونەتە دی، هێشتا زۆر دژوارن. خەڵک، لەرۆژئاوادا خاوەنی رای گشتی خۆیەتی. پرۆسەیەکی مێژوویی وەکو دەستوری هاوبەشیش، جۆرەها پەلوپۆی ئابوری، سیاسی، کۆمەڵایەتی، روناکبیری و سایکۆلۆژی هەیە، ئەگەر تێکڕا ئەو پەلوپۆیانە لە ناو رای گشتیدا بەرجەستەی یەکخستن نەکرێن، ناکرێ یەک خستن تەنها بەبڕیار، یان بەپڕوپاگەندە، یاخود بەمەسەلەی ئابوری بێتە دی. بەتایبەتی مەسەلەی ئابوری هاوبەشی ئۆروپا کە لەچەند ساڵی رابوردودا خەڵک بەگشتی جارێ هەستی نەکردووە گوزەرانی بۆئاستی بەرزتر گۆڕا بێ. دەرکەوت، پرۆسەی یەکخستنی بازاڕی ئۆروپا، هەروا دەستوری هاوبەشی ئۆروپا هێشتا ماویانە. چ جای بۆ یەکخستنی نەتەوەکانی ئۆروپاو توانەوەیان لەبۆتەی یەک نەتەوەدا.

لەگەرماو گەرمی ئەم رووداوانەدا، با بێینە سەر روداوێکی ساردوسڕی رۆژهەڵات، سەبارەت بەناسیۆنالیزم. لەرۆژهەڵاتدا.. کەهەتا ئێستا ناتوانین ئاماژەیەک بەرۆشەنگەری و مۆدێرنێتەو سەرکەوتنی شۆڕشی هەمەلایەنەی دیموکراسی بکەین، زیاتر لەهەشت دەهەیە لەئەدەبیاتی سیاسیدا باسی یەکێتی عەرەب و یەکێتی کورد هەیە. بەزۆریش، یەکێتی عەرەب. ئەگەر یەکێتی نەتەوەی کورد، تەنها ئاواتی هێزە سیاسییە بێدەسەڵاتەکان بوبێ، ئەوا بۆ عەرەب، یەکێتی عەرەب هەم ئاواتی هێزە سیاسیەکان و هەم چەندین حکومەتیشیان بووە. بڕیاری زۆریشی بۆ دراوە. وەلێ هەمووی شکستی خواردووە.

لەپەنجاکانەوە یەکێتی نەتەوەو دەوڵەتانی عەرەب دەبیسین، کەچی لەهەزارەی سێهەمدا، لەهەموو کاتێک زیاتر لێک دابڕاوون. تەنانەت لیبیا لەعەرەب دوور کەوتۆتەوەو تازە تازە لەگەڵ ئەفریقیادا یەک دەگرێ. دوور نییە تەتەرەکانیش وڵاتی سەربەخۆ دابمەزرێنن. ئەگەر بیابانی رۆژئاوا پێشیان نەکەوون.

سەبارەت بەکوردیش. دوای ئەوەی تێزی یەکێتیی نەتەوەیی لای رەوتێکی ناسیۆنالیستی لەباشووری کوردستان سەری نەگرت و هەر لەپەراوێزی روداوەکانیش دا مایەوە، لەهەشتاکان دا، ئەمجارە تێزی یەکێتی نەتەوەیی لەلایەن چەپەکانی کوردستانەوە داڕێژرا. لەباکوری کوردستان (pkk) و لەباشوریش، چەند ساڵێکی کەم، باڵی باڵا دەستی (کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستان) باسی ئەوەی دەکرد کەمەسەلەی کورد یەک مەسەلەیە، نەک چەند مەسەلەیەک. هەروا حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستانیش، هەمان رێبازیان هەبوو.. کە بێگومان، وەکو ئامانج، ئامانجێکی دیموکراتی رەوایە. بەڵام سەرخستنی، لەیەک ئان و کاتدا، مێژوو سەلماندویەتی، زۆر سەختە. بەڵکو رووداوەکان لەکوردستانیش دا راستیەکانی لە (١٤) ساڵی رابووردودا دەرخستووە.

لەباشوری کوردستاندا (١٤) ساڵە داگیرکەرانی کوردستان لەژێر فشاری نێونەتەوەیی و خەباتی خۆماندا، کوردستانیان بۆ جێ هێشتین، نە پێش روخاندنی رژێم و نە دوای ئەوەش، بەو هەموو پشتیوانیەی لەفیدراڵیەتی کوردستانیش کراوە، هیچ لایەک نەیتوانی (جارێ ناشتوانێ) سەربەخۆیی کوردستان رابگەیەنێ.

نەک هەر هێندە، ئەوەتانێ، لەدوای نەمانی سەدامیش، دوای ئەوەی سوپای عێراق و داموەزگاکانیشی نەماوە، خۆمان بەدەستی خۆمان، بەهێڵێکی گەش گەش عێراقی خۆمان دەنوسین و لەدەستوری ئایندەشدا، دەبینەوە بە بەشێک لەپێکهاتەی عێراق.

(PKK) ش.. نەک وازی لەتێزی چوار پارچەکەی کوردستان هێناوە، بەڵکو بەلامەرکەزیش دەیژەنێ! ئەمە حوکمی مێژووە. ئەو مێژووەی هێشتا لەرۆژئاوای قبوڵ ناکا، دەستوریان یەک بخرێ چۆن لەناسیۆنالیزمی رۆژهەڵاتی قبوڵ دەکا بەسەر قۆناغی مۆدێرنێتەو رۆشنگەری و دیموکراتیدا قەڵەمباز بداو ناسیۆنالیوم و دەوڵەتە ناسیۆنالیزمەکانی رۆژهەڵات یەک بخا. بێگومان ئەم جۆرە ئایدیۆلۆژیەتە، لەناو خەباتی چەکداری نەتەوە ژێر دەستەکاندا، نەک سەر ناگرێ، بەڵکو لەناو ناکۆکی و ململانێ ئایدیۆلۆژیەکاندا، کارەسات و تاوانی گەورەشی لێدەکەوێتەوە.■

شەهرستانی و کەرکوکی کوردستانی

ئازاد عەلی

حسێن شەهرستانی، زانایەکی گەورەی فیزیکە، ژیانێکی زۆری لەرۆژئاوا بەسەر بردووە. ئێستا، باوەڕپێکراوی ئاینەتوڵڵا سیستانییەو جێگری سەرۆکی ئەنجوومەنی نیشتمانی عێراقە لەسەر لیستی (الائتلاف).

لەدوا چاوپێکەوتنی خۆیدا (٢٠٠٥/٥/٣٠) هەندێک بیروڕای سیاسی لەسەر کەرکوک دەربڕیووە، کەمایەی مەترسین بۆ سەر کەرکوک و بەرنامەو بڕیاری پاک کردنەوەی تەعریب. بۆیە، لێوردبونەوەی بۆ زانینی چۆنێتی بیرکردنەوەی ئەم کەسایەتییە مەزهەبگەرایانە، زۆر گرنگە. شەهرستانی لەگفتوگۆکەیدا ئەم مەسەلانە باس دەکا.

-پێویستە بەپێی رێکەوتنامەکان راپرسی لەسەر کەرکوک بۆ ئاسایی کردنەوەی دۆخی شارەکە بکرێ.

-هیچ لایەک بۆی نییە دانیشتوانی کەرکوک بەبێ بڕیاری دادگا، دەربکا.

-کاروباری دادوەری لەسەر مولکداریتی کێشەی کەرکوک ساڵەها دەخایەنێ.

-سەبارەت بەراپرسی لەناو شارەکەدا، وا چاوەڕوان دەکرێ خەڵکی کەرکوک، پەیوەست بونیان بەکوردستان رەت بکەنەوە.

ئەم جۆرە خاڵە، گەوهەری بۆچونەکانی شەهرستانییە سەبارەت بەدۆخی شاری کەرکوک و کوردستانیەتی شارەکە. هەڵسەنگاندنی ئەم چوار خاڵە، سیاسەتی شیعەگەراکان، یان ئەو لایەنەی شەهرستانی نوێنەرایەتیان دەکا، لەمەڕ کێشەی کوردستان و کوردستانیەتی کەرکوک و سڕینەوەی ئاسەواری تەعریب، دەردەخا.

سەبارەت بەخاڵی یەکەم.. هیچ قسەیەکمان نییەو لەجێی خۆیایەتی. چونکە هاوپەیمانی کوردستانیش هەروا بیردەکاتەوە. رێکەوتنامەو یاسای کاتی بەڕێوەبردنی عێراقیش، بەوشێوەیە پەسەند کراوە. بەڵام کاتێک شەهرستانی بیروڕای خۆی لەسەر باقی مادەیەدا هاتووە کە عەرەبی هاوردە و کوردی دەربەدەرکراو بۆ شوێنی راستەقینەی خۆیان بگەڕێنەوەو پاشماوەی سیاسەتی رەگەزپەرستیش لەشارەکەدا، ریشەکێش دەکرێ. ئیتر ئەمە یاسایەو پێویستی بەگەڕانەوە نییە بۆ دادگا. بەڵکو دادگا دەبێ چاودێری جێبەجێکردنی یاساکە بێ. بۆئەوەی کێشەکە دەردەبرێ، دەری دەخا کەوا، لەبنچینەدا راپرسیەکەی قبوڵ نییە. بەڵکو بەناچاریش قبوڵێتی. کەسایەتیەکی سیاسی کەپۆستێکی سیاسی گەورەی لەئەنجومەنی نیشتمانی عێراقدا هەیە، ئەگەر لەناخەوە راپرسی قبوڵ بێ، قسەکانی بەم شێوەیەی شەهرستانی ناکا. کە هیچ جۆرە سۆزێکی بەرامبەر مافی کورد تیا نییە. بۆ نموونە:

لەبەشێکی دیکەی قسەکانیدا کە دەڵێ: هیچ لایەک بەبێ بڕیاری دادگا بۆی نییە عەرەب لەکەرکوک دەربکا. لەمەیاندا، بەجارێ مەرامی خۆی وەکو عەرەبێکی شیعەگەر دەردەخا. بەڵکو لەدوو توێی قسەکانیا، هاندانی تەعریبیشی تیایەکەدژایەتی کورد بکەن. ئەمە جگە لەوەی ئەم قسانە، پێچەوانەی مادەی (٥٨)ی یاسای کاتی بەڕێوەبدرنی عێراقیشە. لەو چارەسەرکردنی کێشەکانی خەڵکیش دژوار بێ و نائومێدیەک لەناو ئاوارەکاندا بخولقێ. شەهرستانی دەڵێ: چارەسەرکردنی کێشەی ئاوارەکان ساڵەها دەخایەنێ. دیارە هەر ئەم ئەقڵیەتەیە کەسێ ساڵ دوای روخاندنی رژێم تێدەپەڕێ، رێگە دەگرێ لەچارەسەرکردنی کێشەی ئاوارەو موڵکداریتی. جارێ پرۆسەکە دەستی پێ نەکردووە، شەهرستانی باسی ساڵەها دەکا. بۆ، لەبەرئەوەی هەموو ئەم قسانەی دروستکردنی دیواری سایکۆلۆژیە لەبەردەم چۆنیەتی چارەسەرکردنی کێشەکان دا. بەڵکو ئاڵۆزاندنی پرۆسەکەیە هەتا هەرگیز چارەسەر نەکرێ. کە دڵنیاین لەکاتی خۆشیا شەهرستانی لەپەرلەماندا (دڕکی مەم و زین لەکەرکوک).

لەکۆتایی چاوپێکەوتنەکەیدا، شەهرستانی جەخت لەسەر ئەوە دەکاکە گوایە: سەرەنجامی راپرسی لەناو شارەکەدا، لەقازانجی کورد نابێ و کەرکوکیش ناگەڕێتەوە سەر کوردستان.

ئەمەیان بۆ.. شەهرستانی؟ ئاخر ئەم خەمڵ لێدانەی پێش وەخت لەسای چی و لەپای چی؟ هەموو ئامارەکانی لەمەوبەر کەکراون، دەریان خستووە کە زۆرینەی دانیشتوانی کەرکوک کورد بوون لەچاو دانیشتوانی تریان. ئێستاش ئەگەر دۆخی شارەکە ئاسایی بێتەوەو پارێزگاکە بچێتەوە سەر تخوبی مێژینەی خۆی، بێگومان پێکهاتەکەی ئێستای دەگۆڕێ. ئیتر شهرستانی لەکوێ ئەو خەوەی دیووە کەئایندەی شارەکە دادەبڕێ لەکوردستان.

بەڕاستی سەیرە!

کەسایەتیەک.. لەپۆستێکی گرنگی پەرلەمانی عێراقدا، ئاوا لەناخەوە دڵتەنگ بێ بەوەی خەڵکی ستەم لێکراوی شارێکی کوردستانی مافەکانیان وەربگرنەوە. بۆچی دەبێ کەسێک ئاوا رقاوی بێ.. لەکاتێکدا جێگری یەکەمی سەرۆکی پەرلەمانی عێراقیشە، کەبەحساب، دەبێ یاسا بۆ عێراقی نوێ دابڕێژێ. ئەم جۆرە ئەقڵیەتە سیاسییە، جگە لەوەی سەرچاوە ئایدیۆلۆژییەکەی دژایەتی دیموکراسییە، هیچی دیکە نییە. ئەم دژە دیموکراتانەش، مەترسیەکەیان لەوەدایە مەزهەبین. مەزهەبیش کە دەبێتە دەسەڵاتی رەهای سیاسی، دیارە، مەترسیەکەی کەمتر نییە لەمەترسیەکانی ناسیۆنالیزمی شۆڤێنی. هی ناسۆنالیستەکەمان بینی، تۆ بڵێی هی مەزهەبیەکانیش بینین!؟.■

یاخیبووانی عیراق پرۆژەی مردن نەک خەونی ژیان

نوسینی: دکتۆر ئیحسان ئەحراری

و. لەئینگلیزییەوە/ عەزیز ڕەئووف

لەگەڵ یەکەم دروست بوون و گەشەکردنەکانیاندا یاخیبووان لە عیراق بڕیاریانداکە نابێ حوکمی عیراق حوکمێکی ئەمریکی بێت. دوای هەڵبژاردنەکانی عیراقیش لە مانگی یەکەمی ئەمساڵدا یاخیبووان پێیان وایە کە دەستوری عیراق لە لایەن ئەمریکییەکانەوە دەنوسرێتەوە. گەر واش نەبێت ئەوان هەر سوردەبن لەسەر چالاکییەکانیان . بەو مانایەی پرۆژەی ئەوان پرۆژەی کوشتن و تۆقاندنی خەڵکی ئاساییە. تاکو ئێستا چالاکییەکانی یاخیبووان بەردەوامە و نە هێزەکانی ئەمریکا بێ هێز بوون و نە یاخیبووانیش دەست لە چالاکییەکانیان هەڵدەگرن.

یاخیبووان لە عیراق ئامادەن بمرن بۆ جێبەجێکردنی پرۆژە و خەونەکانیان.

ڕەنگە قسەی مارێنزە ئەمریکییەکە ڕاست بێت کە دەیوت "ئەوان هاتوون تاکو بمرن. ئەوان هیچ هیوایەکیان نییە جگە لە خەونی مردن."

بەرەنگاربونەوەی یاخیبوان و شەڕی ئەوان ئاسان نییە چونکە بە جیاواز لە مارێنزە ئەمریکییەکان و سەربازە عیراقییەکان کە دەیانەوێ بژین بەڵام ئەوان دەیانەوێ بمرن ، بۆیە شەڕکردنی ئەم هێزانە شەڕێکی قورس وگرانە. یاخیبووان لە عیراقدا لە چەند گروپێکی جیاجیا پێکدێن لەوانە : پاشماوەی بەعسییەکان و عەرەبە شۆڤێنییەکان وەک خەڵکانی بیرۆکراتی سەردەمی دەسەڵاتی بەعس و ئەو چەکدارانەی کە ڕژێمەکەی سەددام تا ئێستاش لە لایەن ئەو ڕژێمەوە هاوکاری دەکرێن. لە لایەکی ترەوە بەشێکی تر لە یاخیبووان بریتین لەو گەنجانەی کە بێکارن و وەزیفە و داهاتێکیان نییە و ئایندەیەکی نادیار چاوەڕێیان دەکات. هەربۆیە ئەم جۆرە لە گروپی یاخیبوو بۆ دابینکردنی سەرمایە بۆ خۆیان و خێزانەکانیان پەنا بۆ یاخیبوون دەبەن. ئەم جۆرە لە یاخیبووە لە عیراقدا زۆرینەی یاخیبووان پێکدێنن.

سوننە ئیسلامییەکان دەیانەوێ وڵاتەکەیان لە ژێر حوکمی ئاڵای سوننەدا ببینن، بە هەمان شێوە گروپە توندڕەوەکانی وەک ئەلقائیدە و ئەنساری ئیسلام و ئەنساری سوننەش هەر هەڵگری ناسنامەی سوننە مەزهەبن. بەو پێیە ئەمان چەمکی جیهاد لە بیری ئەندامەکانیاندا دەچێنن.

لەم ڕوانگەیەوە یاخیبووە سونەکان جگە لە پرۆژەی "مردن" هەڵگری هیچ پرۆژەیەکی تر نین.

مردن بۆ خۆیان و مردن بۆ دوژمنەکانیان. لە ئەنجامدا عیراق خۆی لە بەردەم مەرگدا دەبینێتەوە، بۆیە باشتر وایە بە "جەهەنەم" ناوی ببەین. بۆ شەڕکردن لەگەڵ یاخیبوان ئەمریکا ناتوانێ هیچ ستراتیجێک بەکار بهێنێت جگە لەوەی ئارەزووەکانیان تێربکات کە ئارەزوی ئەوان ئارەزووی مردنە کەواتە ئەمریکا دەبێت بیانکوژێت.

ئەمەش قسەیەکی گەورە پیاوی ئەمریکی سەدەی هەژدە (پاتریک هێنری)مان بیر دەهێنێتەوە کە دەیوت "یا ئازادیم بدەرێ یاخود مەرگ". لەم ڕوانگەیەوە یاخیبووانی عیراق چێژ لەو ژیانە ناکەن کە ئەمریکا نەخشەی ئەو سیستەمە ئازادییەی کێشاوە کە یاخیبووان قبوڵی ناکەن. بۆیە ئەوان مردن هەڵدەبژێرن بۆ تێکدانی ئەو سیستەمە. لەو پرۆسسە مردن ئامێزەدا یاخیبووان ئارەزوو دەکەن هەموو عیراقییەکان و ئەمریکییەکانیش لەگەڵ خۆیاندا بمرێنن. ئەوەش ئەو ئارەزووە نییە کە ئەمریکا لە عیراقدا هەیەتی وئەو خەونە نییە لەو کۆمەڵگەیەدا بەدی بێنێت. تا ئێستا ئیدارەی سەۆک بۆش هەوڵ دەدات بار و دۆخەکە ئارام بکاتەوە لە ڕێی هێزە فرە ڕەگەزەکان و سەربازە عیراقییەکاندا ، هەر بۆ ئەم مەبەستەش ئەمریکییەکان سەرگەرمی ئۆپراسیۆنەکانیانن تاکو بتوانن سەرکردەی ئەو ئاخیبووانە بگرن یاخود بکوژن کە لە پشت پرۆژەی "مردن"ەوەن لە کۆمەڵگەی عیراقدا. ئەمەش بەو مانایە دێت گرتن یاخود کوشتنی سەرکردەی یاخیبوان بە مانای لە ناوچونی ئەو بزوتنەوە مەرگ ئامێزە دێت. پرۆژەی ئەمریکییەکان تاڕادەیەکی زۆر ڕاستی تێدایە چونکە جگە لەم ئۆپراسیۆنانە هیچ پرۆژەیەک بۆ کۆتایی هێنان بەو بزوتنەوە مەرگ هەڵگرانە لە ئەجێندای ئەمریکییەکاندا بەدەست ناکەوێت.■

سەرچاوە: .Asia Times ١ی ئایاری ٢٠٠٥

کورتیلە باس

دیسان.. گۆڕانکاری لە ئاسایشی نەتەوەیی تورکیا

تورکیا.. ساڵەهایە دووچاری ئاستەنگی ئابوری، سیاسی و دەستووری بووە. بەتایبەتی، لەدوای فشاری یەکێتی ئۆروپا بۆ سەر تورکیا کە پێکهاتەی خۆی لەگەڵ پرنسیپەکانی تورکیادا بسازێنێ، هەتا دێت دۆخی تورکیا زیاتر دەئاڵۆزی. وایان دەزانی، بەگرتنی ئۆجەلان، کێشەی کوردیان لەکۆڵ دەبێتەوە. کەچی کێشەکە دوای ئەوە قورستر کراوە لەسەر کۆڵیان. تەنانەت وایان لێ کردوون دەبێ یاسای دادگایی کردنی ئۆجەلانیش بگۆڕن. ئەمە جگە لەوەی تورکیا ناچارە بەچەمکەکانی ئاسایشی نەتەوەیی و پەیوەندییە ئیقلیمیەکاندا بچێتەوە. چاریشیان نییە، هەر دەبێ ئاڵوگۆڕ لەیاساو سیاسەت و پرۆژەکانیاندا بکەن. ئەمەش ئاسان نییە، هەر ئێستا.

ئاڵوگۆڕی یاسایی، کاردانەوەی لەناو (٤٠٠) دادوەری بەرزی تورکیادا دروست کردووەو هەڕەشەی دەست لەکارکێشانەوە دەکەن. ئەمە لەلایەک، لەلایەکی دیشەوە، خەریکە دەردەکەوێ کە موخابەراتی تورکیا گوێ قوڵاغی تەواوی تەلەفۆنەکانی وڵاتەکەی بووە. بەتایبەتی هی حیزب و رێکخراو و روناکبیران. تەنانەت چاودێری هێڵەکانی ئینتەرنێتیشیان کردووە. سەربار.. رەتکردنەوەی دەستووری هاوبەشی ئۆروپا، بۆ تورکیا بۆتە کێشەیەکی گەورە. بەتایبەتی، تورکیا هیوایەکی زۆری لەسەر یەکێتی ئۆروپاو ئەندامەتی خۆی لەساڵانی ئایندەدا، هەڵچنیوە.

ئەم ئاستەنگانەی تورکیا، ئەگەر رێگەچارەسەری گونجاویان بۆ نەدۆزنەوە. بێگومان لەڕێڕەوی روداوەکان و کێشەکانی ناوچەکە، هەروا لەکێشەی یۆنان و قوبرس دا، تورکیا توشی کێشەی مەترسیدارتر دەبێ. تەقینەوەی کێشەکانیش دوور نییە.■

نیگەرانی.. لەمەڕ بەرنامەکەی د. جەعفەری

د. برایم جەعفەری، بەرنامەی حکومەتەکەی پێشکەش کرد. لەبەرنامەکەدا، باسی گەلێ کێشەی کردووە و پەیمانی چارەسەرکردنیشی داوون.

بەشی زۆری بەرنامەکانی پەیوەندی بەباری ئاسایش و ژیانی ئابوری خەڵکەوە هەیە. ئەمەیان کارێکی زۆر باشە. بەڵام لەسەراپای بەرنامەکەیدا، هەستێکی سیاسی ئاسوودە بەخش لەسەر دیموکراسی و فیدراڵیەت و چارەسەرکردنی ئاسەوارەکانی تەعریب، نابەخشێتە هاووڵاتی. بەڵکو، بەرنامەکە، هێندەی نزیکە لەخیتابی سیاسی، ئەویش خیتابێکی درێژ، نیو ئەوە دانەشکاوە بەلای کارنامەی حکومەتێک کەپابەندی یاسای کاتی بەڕێوەبردنی عێراقە، کە لەیاساکەدا، ئەرکە سیاسی، دەستوری، ئابوری و کۆمەڵایەتیەکان، ساغ کراونەتەوە.

د. جەعفەری.. لەم جۆرە بەرنامانەدا، هەروا لەکۆبونەوەو چاوپێکەوتن و کۆنگرە رۆژنامەگەریەکانیدا، قسەی گشتی زۆر دەکا. پێچە بەدەورە بەکێشەکان دەکا. لەسەرجەم قسەکانیشیا، مەسەلە سەرەکیەکان دەکاتە مەسەلەیەکی لاوەکی و مەسەلە لاوەکیەکانیش دەکاتە مەسەلەی سەرەکی. ئەمەش، مەترسیەکی زۆری بۆ پرۆسەی بونیادنانەوەی وڵاتێک هەیە، کەبەعس لەهەموو بارێکەوە داغانی کردووە، عێراق و کوردستان، ئەرکە سەرەکیەکانیان دیارە. ئیتر نایەوێ شتی بچوکیان گەورە و شتە گەورەکانیشیان بچوک بکرێنەوە.■

پەرلەمان کۆکرایەوە.. بەڵام!

دوای نزیکەی چوار مانگ لەهەڵبژاردن و هەڵپەساردنی پەرلەمان، یەکێتی و پارتی لەناو خۆیاندا سازشیان کرد و لەرێکەوتنی ئەمجارەش دا یەکێتی، نەرمتر دایچاند. رۆژی (٦/٤) پەرلەمان یەکەمین دانیشتنی سازدا.

ئەم کێشمە کێشانەی ناو یەکێتی و پارتی، لەهەموو دورپیانێکی دابەشکردنەوەی دەسەڵاتەکاندا، دروست بووەو دروستیش دەبێتەوە. خیتابی هەردوولا، پێش دورپیانی دابەشکردنەوەی دەسەڵاتەکان برایەتی و بەرنامەی هاوبەشیان لێ دادەچۆڕێ. بەڵام کاتێک هەردوولا لەبەرامبەر دووڕیانی دەسەڵاتی دوو لایەندا، رادەوەستنەوە، کەمو زۆر گیر دەخۆن و جار جارەش، ئاستەنگی گەورەش لەنێوانیاندا قوت دەبێتەوە. ئازاری کێشەی ئەمجارە، سەبارەت بەدەسەڵاتەکانی هەرێم، زیاتر بوو لەجارەکانی پێشوو. بەتایبەتی لەدوای رێکەوتنامەی واشینتۆنەوە. هۆیەکەشی ئەوەیە کە:

یەکەم: دوو دیدی جیاواز لەسەر دەسەڵاتی پەرلەمان و سەرۆکی هەرێم هاتە پێشەوە. کەرهەیەکە پاساوی خۆی هەبوو، بێگومان بەرنامەکەی یەکێتی نزیکتر بوو لەدیموکراتی.

دووەمیش: بە بڕیاری حیزبی، کۆبونەوەی پەرلەمان نەدەکرا. بەمەش، رێز لەویستی خەڵک بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان نەگیرا. حیزبایەتی زاڵکرایەوە سەر پەرلەمان.

ئەو قسانە هەموو باس و رەخنەی خەڵکن. بەتایبەتی روناکبیران، بەڵام پرسیاری سەرەکی ئەوەیە، مادام پێکهاتەی هەردوو هێزە باڵا دەستەکە ئەمەیە کە هەریەکەو جیاوازیەکانیشیان ئاشکرایە، ئایە، جگە لەچارەسەر، رێگەی دیکە هەبوو؟ بێگومان چارەسەریش جۆرێک لەسازشی دەویست. سازشێک بۆ ئەم قۆناغە پێویست بووە. دەمێنێتەوە بڵێین: ئێستا کە پەرلەمان کۆکراوەتەوە، ئاخۆ .. هەق نییە، لەپەرلەمانەکەی پێشوو زیاتر دەسەڵات بدرێتە ئەم پەرلەمانە. هیچ نەبێ بۆ رێز گرتن لەویستی خەڵک. تاڵەبانی و بارزانی ئەمجارەش گفتی وایان دا، بەڵام گرنگ ئەوەیە لەدورپیانی دابەشکردنەوەی دەسەڵاتدا، کە دێتەوە پێشەوە، دیسان پەکی پەرلەمان نەخەنەوە.■

laparakan.qxd 6/5/2005 11:20 AM Page 2

No Smoking

ئا/ نەوزاد سەنگاوی

یەکێک لەو دیاردانەی ئەمڕۆ لەناو خەڵک دا بڵاوە بەتایبەتی لەناو لاواندا دیاردەی جگەرەکێشانە، کەزۆربەی لاوەکانی ئەمڕۆ گیرۆدەی دەستی جگەرە کێشانن، زۆر بەزەحمەت دەتوانن خۆیانی لێ ڕزگار بکەن، زۆربەی لاوان کەبۆمان دوواون بەم شێوەیە باس لەو دیاردەیە دەکەن.

سۆران سەعدون عەلی: کەلاوێکی دانیشتوی تەکیەیە تەمەنی ٢٣ساڵە، هۆکاری جگەرە کێشانی لەناو لاواندا گەڕاندەوە

بۆئەوەی لەژیانیدا ناموڕادەوهەست بەخەم دەکات، پێی وایە بەکێشانی جگەرەیەک زۆربەی خەمەکانی لەگەڵ دوکەڵی جگەرەکە دەڕەوێتەوەوهەست بەئاسوودەیی دەکات. محمد علی احمد: تەمەنی ٢٠ ساڵە حەوت ساڵە جگەرە دەکێشێت هەتا ئێستا (٥) جار چووە بۆ هەندەران و سنورداش کراوەتەوە، پێی وتین بیزاری وای لێکردوم جگەرە بکێشم تاکە هاوڕێیەک فریامبکەوێت لەبیزاریمدا تەنها جگەرەکەمە، بێکارم وشوێنێک نیە تیایدا ئاسوودە ببم. دارا محمد: کەتەمەنی ٢٦ساڵەو نۆساڵە جگەرە دەکێشێت، هەناسەیەکی هەڵکێشاو پێی وتین من جگەرە کێش نەبوم هاوڕێکانم فێریان کردم چاوم لەئەوان کرد کەجگەرە بکێشم، یان زۆر جار توشی خەمی وادەبم ناتوانم خۆمیان بۆبگرم ناچار جگەرە دەکێشم. محمد عبدرحمان: تەمەن ٢٩ساڵ ١٥ساڵە جگەرە دەکێشێت ئەو پێی وابو کەهەر لەتەمەنی منداڵیەوە بەهۆی ئەوهەموو شەڕو شۆڕەی لەم وڵاتەدا هەبوە وەک منداڵ نەژیاوە توشی خەم بوە وبۆیە جگەرە دەکێشێت، پێی وتین جگەرەکێشان لەڕوی مادی وجەستەییەوە زیانی زۆری پێگەیاندوم، لاوێکی تر کەپێی باش نەبو ناوی بهێنین وتی: دوساڵە جگەرە دەکێشم، ئەویش بەهۆی چاولێکەرییەوە کەدەمبینی هاوڕێکەم جگەرە دەکێشێت منیش دەستم دایە جگەرەکێشان هەرچەند دەکەم ئێستا بۆم تەرک ناکرێت، شاخەوان سەلام: کەتەمەنی ٢٢ساڵەحەوت ساڵە جگەرە دەکێشێت ڕۆژانە دووپاکەت جگەرەدەکێشێت هۆکاری جگەرە کێشانەکەی گێڕایەوە بۆ ئەوەش کەوای لێکردووە خەفەت بخوات وبۆبەتاڵ کردنەوەی خەمەکانی هانای بۆجگەرە بردوە، ناتوانێت وەک لاوێکی ئاسایی خێزان پێکەوە بنێت بەهۆی ئەوگرانیەی ئێستا هەیە هەروەها هەندێک لایەنی دواکەوتوی کۆمەلاییەتی کەڕێگرن لەبەردەم لاودا کەبەئاماتجەکانی خۆیان بگەن. وریا مولود: تەمەن ١٩ ساڵ چوار ساڵە جگەرە دەکێشێت ڕۆژانە ١٠٠٠ دینار دەدات بەجگەرە، برادەرەکانی بەوە تاوانبارکرد بەوەی فێری جگەرە کێشانیان کردووە. گۆران محیدین: تەمەنی ٢١ ساڵە ماوەی دەساڵە جگەرەدەکێشێت سەرەتا وەک ئارەزووجگەرەی کێشاوە، وەک خۆی وتی هەتا ئێستا چەند جارێک جگەرەی تەرک داوە بەڵام بەهۆی خومۆخەفەتەوە نەیتوانیوە بەردەوام بێت‌ودەستی داوەتە جگەرە کێشان، ئەولەکۆتایی

قسەکانیدا داوای لەلاوان کرد هانا بۆجگەرە کێشان نەبەن، خوبەجگەرەکێشانەوە نەگرن. بەهمەن عوسمان: تەمەن ١٨ساڵ ماوەی دوساڵ ونیوە جگەرە دەکێشێت ئەو هۆکاری جگەرە کێشانی خۆی بۆئەوە گێڕایەوە کەلەخوێندنگەوە فێری جگەرەکێشان بوە، بەوتەی خۆی ڕۆژانە یەک پاکەت دەکێشێتو ناتوانێت لەجگەرە کێشان دوربکەوێتەوە خوی پێوە گرتوە. پاشان چوینە لای جمعه ابراهیم کەخەریکی جگەرەفرۆشتن بولێمان پرسی ڕۆژانە چەند پاکەت دەفرۆشیت؟ لەوەڵامدا پێی وتین ڕۆژانە٣٠تا٤٠ پاکەت دەفرۆشم کەزۆربەیان لاوانن دەیکڕن ئەو ئاماژەی بەوەدا کەلەم شارەدا سەدان پاکەت فرۆش هەیە ئەی بڵێی ئەوانیش چەند پاکەت بفرۆشن وەکومن؟

دکتۆر لوئیل محمد فخردین: لەبارەی دیاردەی جگەرە کێشان وزیان وهۆکارەکانی جگەرەکێشانەوە بۆمان دواو ئەو دیاردەی جگەرەکێشانی بۆ ئەوە گێڕایەوە کەزۆربەی لاوان توشی کەمۆکی بون، بۆئەوەی خەمەکانیان کەمبێتەوە هانا بۆ جگەرە کێشان دەبەن پاشان خوی پێوە دەگرن‌وناتوانن وازی لێبهێنن، هەروەها فێربونی جگەرەکێشانی بۆئەوە گێڕایەوە کەزۆربەی جار دایک یان باوک لەبەرچاوی منداڵەکانیان جگەرە دەکێشن دەبینین منداڵەکە چاو لەدایک وباوکی دەکات دەچێت بەدزییەوە دەست دەکات بەجگەرەکێشان. لەبارەی زیانەکانی جگەرەوە ئاماژەی بەوەداکە جگەرەکێشان دەبێتە هۆی توشبون بەسەرەتانی (سنگ) قەسەباتی هەوای _لێو_قوڕگ کەهەمووی هۆکارەکەی جگەرەیە، جگەلە نەخۆشی تەنگەنەفەسی سەرەتانی سینگ ٨٠٪ی بەهۆی جگەرەوە توشدەبێت ئەوانەی جگەرە دەکێشن هەمیشە سییەکانیان ڕەش دەبێتەوە بەپێچەوانەی ئەوانەی جگەرە ناکێشن کەسیەکانیان پەمەییە، لەبارەی تاچەند کاریگەری لەسەر کەمکردنەوەی خەم هەیە، ئەوپێی وابوو بەهۆی ماددەی (نیکۆتین) کەتێیدایە کەبەشێکە لە موخەدەرات تائەندازەیەک کەمی دەکاتەوە، بەڵام زیانی لەڕووی جەستەییەوە پێدەگەیەنێت، هەروەها وتی هەتا ئێستا هیچ جۆرە دەرمانێک نەهاتوە بۆ کوردستان کەبە خواردنی واز لەجگەرە بهێنیت بەڵام لەئەوروپا هەوڵی بۆدراوە داواش لەلاوان دەکەم بۆ ئەوەی واز لە جگەرە کێشان بهێنن خوبدەنە وەرزش‌وخوێندنەوە خۆخەریک کردن بەکۆمپیوتەرو شتی تر، بۆ ئەوەی دوور بکەویتەوە لە جگەرەکێشان، بۆنمونە ئەوەی کەوەرزش دەکات ئەگەر جگەرەکێش بێت زوتر هیلاک دەبێت تەنگەنەفەس دەبێت ناچار خۆی واز لە جگەرە دەهێنێت.

د. لوئەیل:

زۆربەی جار دایک یان باوک لەبەرچاوی منداڵەکانیان جگەرە دەکێشن دەبینین منداڵەکە چاو لەدایک وباوکی دەکات دەچێت بەدزییەوە دەست دەکات بەجگەرەکێشان

دوائەنجام/

بەڵام بەداخەوە هەندێک شوێنی دوورە دەست هەیە کەهیچ یەکێک لەشتانەی تیدا نیەوەک (سەنتەر، کتێبخانە، کۆمپیوتەرو ئینتەرنێت) کەلاوان کاتی تێدا بەسەر بەرن، بۆیە دەبینین زۆربەی لاوەکانمان وەک لاو ناژین بۆیە جگەرە دەکێشن و یان هەندێک دیاردەی تر کەلاوان پێوەی سەرقاڵن.■

بەڕێوەبەرێتی پۆلیسی کەرکوک لەبەرامبەر تیرۆردا

ئا/ هێدی گەلاڵی

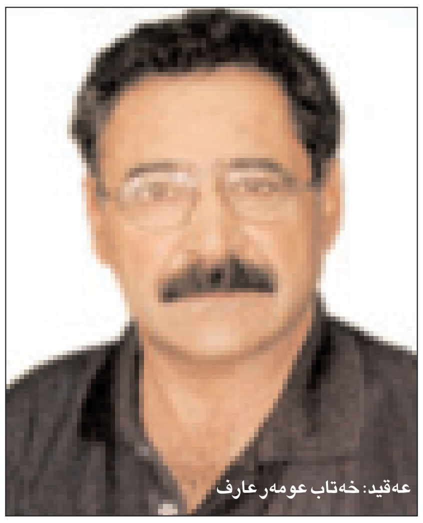
عەقید: خەتاب عومەر عارف

-بەڕێوەبەری پۆلیسی فریاکەوتنی کەرکوک: ئێمە وەکو پۆلیس کەموکوڕیمان هەیە لەئیشەکانی خۆماندا!

دوای ئەوەی دوو ساڵو دوو مانگی تەواو بەسەر پرۆسەی ئازادی عێراق تێدەپەڕێو لەتەواوی شارە تازە ڕزگارکراوەکاندا.. کەم تا زۆر ڕەوشی ئاسایش‌و ئارامی شارەکان وەکو پێویست نیە بەتایبەتی شارەکانی ناوەڕاست‌و خوارووی. دیارە کەرکوکیش بەدەر نیە لەو نائارامی‌و ترس‌و دڵەڕاوکێیەی کە هاوڵاتیانی شارەکە لەژیانیان دڵنیا نین. بەڵام ئەگەر بەراوردی بکەین لەگەڵ شارەکانی ناوەڕاست‌و خوارووی عێراق لەسەرجەمیان ئارامترە.

ئێستا لەناو خەڵکی کەرکوکدا.. دەنگۆی ئەوە هەیە کەرەخنەو گلەیی لەسلکی پۆلیس دەگیرێت بەوەی کە دەڵێن: زۆربەی ئەو پۆلیسە تازانەی کە دامەزراون وەکو پێویست ئەرکەکانیان جێبەجێ ناکەن.. هاوکات هەندێ پۆلیسی دەرەجەدار سوپاسیان دەکرێت کەتاڕادەیەک توانیویانە کۆنترۆڵی شار بکەن..! بۆ زیاتر ئاگاداربوون لەڕەوش‌و دۆخی ئاسایش‌و ئارامی شار سەردانی بەڕێوەبەرایەتی پۆلیسی فریاکەوتنی کەرکوکمان کرد، لەوێ عەقید (خەتاب عومەر عارف) بەڕێوەبەری پۆلیسی فریاکەوتن وتی:

-سەبارەت بەشاری کەرکوک، ماوە ماوە ئارامی بەخۆیەوە ئەبینێ‌و هەندێ جاریش بارگرژی‌و تەقینەوە وکاری تێکدەرانە تێیدا ڕوودەدات.

لەهەموو دنیادا شار نیە سەد لەسەد ئارام بێت... لەهەموو شوێنێکی جیهاندا تیرۆر هەیە.. تاوان هەیە، بۆیە کەرکوکیش هەموو کاتێک وەکو یەک ئارام نیە.

چاودێر: پێت وا نییە نائارامی شارەکە بەشێکی بۆ کەمتەرخەمی خودی پۆلیسەکان دەگەڕێتەوە؟

خەتاب عومەر: نائارامی کەرکوک بەگشتی نایگەڕێنمەوە بۆ سەرکەمتەرخەمی پۆلیسەکان، بەڵام سەرەڕای ئەوەش ئێمە وەکو پۆلیس کەموکوڕیمان هەیە لەئیشەکانی خۆماندا...!!

چاودێر: هەمووکاتێک لەگەڕەک و ناوچە عەرەبنشینەکاندا نائارامی‌و ئاژاوەگێڕی زاڵترە بۆچی ئەیگێڕیتەوە؟

خەتاب عومەر: نکوڵی لەوە ناکرێ کە سەرجەم تیرۆریستان‌و دەستی ئاژاوەنانەوە کەوتۆتە ئەو گەڕەک و ناوچانە، کە پاشماوەی بەعسیەکان‌و کۆنە هەوادارانی ڕژێمی ڕوخاوی تێدا نیشتەجێن. خەڵکی ئەو ناوچانەش لەبەر عەرەبچێتی‌و خزمایەتی عەشایەری ئیخبارییان ناکەن.. تەنانەت لەجیاتی ئەوەی ئیخبارییان بکەن هاوسۆزیشن لەگەڵیاندا..!! بۆیە بەهیچ شێوەیەک لەوگەڕەکانەدا هاوکاری پۆلیس ناکرێت.

لەبەرامبەردا لەگەڕەک و ناوچە کوردنشینەکاندا بەپێچەوانەوە.. هاوکاری تەواوی سلکی پۆلیس دەکرێت، لەڕووی ئەوەی بچوکترین شت بەجۆرێکی گوماناوی ببینرێت یەکسەر پەیوەندیمان پێوە دەکەن‌و ئاگادارمان دەکەنەوە..! بۆیە گەڕەکە کوردنشینەکان دڵنیاو ئارامترن.. لەگەڕەکە عەرەبنشینەکان.

چاودێر: کەواتە بۆچی پشکنین‌و لێکۆڵینەوەیەکی سەرتاسەری لەوگەڕەکانە ناکەن کە گومانی ئەوەیان لێدەکرێ دالدەو ماڵی تیرۆریستان‌و پیاو خراپانن؟!

خەتاب عومەر: تاکو ئێستا هەڵمەتی پشکنین‌و گەڕان بەدوای خەڵکانی تیرۆریست لەو گەڕەکانەدا زۆرکراوە..

چاودێر: خەمساردی لایەن‌و وەزارەتە پەیوەندیدارەکانی بەغدا بۆئاسایکردنەوەی ئاسایشی کەرکوک بۆچی ئەگێڕیتەوە؟!

خەتاب عومەر: خەمساردیەکانی بەغدا بۆ ئاسایکردنەوەی ئاسایشی کەرکوک بەپلەی یەکەم بۆ ئەوە دەگەڕێنمەوە کە ئەوان ئاڵاونەتە کێشەو خراپی بارودۆخی ئاسایشی خۆیان .. واتە تا ئەمڕۆ بە بەردەوامی ڕۆژانە تەقینەوە لەبەغدا ئەنجام دەدرێت... ناتوانن کۆنترۆڵی بکەن. لەبەرئەوە لایەنە پەیوەندیدارو وەزارەتەکانی ناوخۆ هەر پێیان ئەکرێت بەغداو دەوروبەری ئاسایی بکەنەوە، بەڵام هاوکات کەمتەرخەمیشن لەبەرامبەر ئێمەدا. بەتایبەتی وەزارەتی ناوخۆی حکومەتی پێشوو.. بۆیە ئومێد دەکەین کە ئەووەزارەتەی حکومەتی ئێستا کاری باش بکەن‌و هاوکاریمان بکەن‌و هەنگاوەکانیان فراوانتر بکەن‌و واقیعبینانەش هەنگاو باوێن. هەربۆیە لەیەکەم هەنگاویشدا وەزارەتی ناوخۆ دەرماڵەی پۆلیسی گەڕاندەوەو فەرمانی دەرکردووە کە بۆیان سەرف بکەن.

چاودێر: بەرنامەتان بۆ پاککردنەوەی کەرکوک لەتیرۆریستان چییە؟!

خەتاب عومەر: بەرنامەمان هەیە.. بەڵام ناوترێ! لەبەرئەوەی نهێنییە لەهەمان کاتدا بەرنامەیەکی تۆکمەمان هەیە کە لەمەودوا کاری باش‌و جدی بۆ کەرکوک دەکەین.. جێبەجێکردنی ئەم بەرنامەیەش لەداهاتویەکی نزیکدا ئەنجامی دەدەین..■

ڕونکردنەوە

پاش ئەوەی لەژمارە (٢٩)ی ڕۆژی ٢٠٠٥/٥/٢٣ دا هەواڵێک لەلاپەڕەی یەکەمی چاودێردا سەبارەت بەداگرتنی ئاڵای کوردستان لەکاتی سەردانەکەی (ڕایس) بۆ کوردستان بڵاوبۆتەوە ، پاشتر لەسایتی کوردستان نێت لەلایەن بەڕێز (صاڵح کەریم) و پاشتریش وەڵامێک لەسایتی کوردستان نێت بڵاوبۆتەوە کە لەلایەن بەڕێز (عەلی عەبدول) نوسراوە، سەبارەت بەو نوسینە (چاودێر) دڵنیایە لەڕاستی‌و دروستی هەواڵەکە، بەوردی‌و لەنزیکیشەوە ئاگای لەو وتوێژانە هەیە کەسەبارەت بەداگرتنی ئاڵاکە کراوە.

مەبەستی (چاودێر) لەبڵاوکردنەوەی هەواڵەکە روون‌و ئاشکرایە، هیچ مەبەستێکی لەکەدارکردنی پارتی یان شتێکی نەشیاوی تر، لەهەواڵەکەدا نییە، وەکو نوسەر نوسیویەتی‌و لەسایتەکانیشدا بڵاوی کردۆتەوە. هەواڵەکە دەیویست ڕاستی سیاسەتی ئەمریکی بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ کورددا بگەیەنێ، نەک شتی دیکە.■

laparakan.qxd 6/5/2005 11:20 AM Page 3

سیستمی تەکسی نەفەرات

یاسای فەراهەم کردنی هاتوچۆی هاووڵاتیانە

سازدانی/ هاوژین محەمەد

سیستەمی تەکسی نەفەرات، سیستمێکە بەرژەوەندی گشتی هاووڵاتیان لەخۆدەگرێت، ئێستا بەتایبەتی سەنتەری شاری سلێمانی قەرەباڵغیەکی زۆری لەخۆگرتووەو ئەم سیستمە دەبێتە فاکتەرێکی سەرەکی بۆ زیاتر پەرەپێدانی هاتوچۆو قەرەباڵغی زۆر کەمدەکاتەوە لەبەرئەوەی پاسەکانی سەرجەم هێڵەکان بەشی هەرەزۆریان ناتوانن پەیڕەوی ئەوخاڵە بنچینەییانە بکەن کە بۆ بەرژەوەندی گشتی دەبێت ڕۆژانە بەتایبەتی و دوور لەبەرژەوەندی خۆیان کاری بۆ بکەن.

بەڵام دیارە ئەم کارە کەبەکارێکی گەورە مەزەنە دەکرێت و زیاتر هاووڵاتیان گەشبین دەکات سەبارەت بەسیستەمی هاتوچۆ، وا پێویستە دەسەڵات و حکومەتیش کاری بۆ بکات و هەموو پێکەوە هەوڵی سەرخستنی ئەم پرۆسەیە بدەین، بۆیە ئێمە لەم باسەماندا سەرنج و تێبینی چەند هاووڵاتیەک بەوە رادەکێشین بزانین ئایا تا چەند هاووڵاتیان ئەو سیستەمەیان بەلاوە باشەو گرنگە؟ وەک سەرەتایەک بۆ وروژاندنی ئەم کێشەیە کەکێشەی هاتوچۆی ڕۆژانەی هاووڵاتیانە، پاشان دەبێت راو بۆچونی بەرپرسان و

شۆفێری تەکسییەک:

×خوازیارین هەرچی زووە پەیڕەوی ئەو سیستمە بکرێت کە بەرژەوەندی هەموو لایەکی تیایە بەتایبەتی هاووڵاتیان

لایەنی پەیوەندیداریش وەربگیرێت سەرەتاش چوینە لای چەند شۆفێرێکی تەکسی و چەندین هاووڵاتیشمان دواند لەوبارەیەوە بەم شێوەیەی لای خوارەوە.

شادمان عەلی ئەمین - شۆفێری تەکسی

×من وەک شۆفێرێک زۆر بەلامەوە باشە ئەو سیستمە پەیڕەو بکرێت و وەک پاسەکان لەهێڵەکاندا تەکسیەکان بەنەفەرات کار بکەن، دیارە لەلایەک بۆ ئێمە باشەو لەلایەکی تریشەوە هاووڵاتیان ئەوەندە لەچاوەڕوانیدا نابن بۆ پاس.

عوسمان ئەکرەم محەمەد - شۆفێری تەکسی

×ئێمە زۆر دەمێکە چاوەڕوان بوین کارێکی ئاوا بکرێت و لەم شارەشدا وەکو شارەکانی تری عێراق سیستمی تەکسی نەفەرات پەیڕەو بکرێت، بەڵام تاکوو ئێستا پێم وایە لەوبارەیەوە هیچ هەوڵێک نەدراوە، نمونەشم ئەوەیە ئێوارانی هەندێک ڕۆژی لێ دەرچێت، هیچ تەکسییەک ناتوانێت بەئاشکرا لەبەردەم وێستگەیەکی ئەم شارەدا نەفەرات بار بکات بەو مەبەستە بۆیە ئێمەش خوازیارین هەرچی زووە پەیڕەوی ئەو سیستمە بکرێت کە بەرژەوەندی هەموو لایەکی تیایە بەتایبەتی هاووڵاتیان.

شیروان محەمەد شێخە- شۆفێری تەکسی

×من پێم وا نیە لەم شارەدا بتوانرێت پەیڕەوی ئەم سیستمە بکرێت لەبەرئەوەی لەلایەک شۆفێری پاسەکان وەک بەرهەڵستکارێک دەبنە ڕێگرو لەلایەکی تریشەوە ئاستی هۆشیاری هاووڵاتیان لەئاستێکدا نیە، خۆیان بۆ خۆیان داکۆکی لەومەسەلەیە بکەن بۆیە پێم وایە ئەو کارە دەبێت بەهەموو لایەک هەویری بۆ بشێلین و کاری جدی بۆ بکەین ئەوکاتە دەتوانرێت وەک پرۆژەیەک بخرێتە بەردەم لایەنە پەیوەندیدارەکان و کاری لەسەر بکرێت.

سۆران حەمە ئەمین - شۆفێری تەکسی

×من پێم وا نیە ئەگەر سیستمی تەکسی نەفەرات نەبێت ئیدی بەربەستێک هەیە لەبەردەم هاتوچۆی هاووڵاتیاندا راستە کارێکی باشە، ئەوەی گرنگە بکرێت پاکتاوکردنی زۆرو بۆری شۆفێری تەکسییە، پێویستە ئەو مەرجانەی دادەنرێت لەسەر ئەو کەسانەی دەبنە شۆفێری تەکسی، پەیڕەو بکرێت هەرکەسە بەئارەزووی خۆی نەبێتە شۆفێری تەکسی، یان هەیە کارێک دەکا یان پیشەوەرە یان هەر شتێکی ترە تاقەتی لەکارەکەی خۆی نامێنێت، دێت معامەلە بۆ قەمەرەکەی دەکات و دەیکات بەتەکسی، ئێستا ئەم شارە سێ بەشی ئۆتۆمبێلەکانی کراون بەتەکسی، بەرلەهەموو شتێک پێویستە یاسایەک هەبێت بۆ ئەو کارە دواتر هەنگاو بنرێت بۆ جێبەجێکردنی سیستمی تەکسی نەفەرات.

×ئێمە چەند شۆفێرکی دیکەمان دواند کەئەمانەن (شێرزاد هەینی، محەمەد عەلی، هیوا حەسەن، شێخ تەیب کاکەخان و عەلی کاکەمەند) بەڵام لەبەرئەوەی کەهەموو قسەکانیان چون یەکبون و لەیەک خاڵی سەرەکیدا یەکی ئەگرتەوە، بۆ ئەم بابەتەش نەدەکرا قسەی یا پوختەی قسەکانیان بەگشتی دابەزێنین، تەنها قسەی هەندێک لەو شۆفێرانەمان خستەڕوو کەزیاتر تیشکیان خستۆتە سەر ئەو مەسەلەیە بەداوای لێبردنەوە بۆ ئەو برا شۆفێرانەی کەتەنها ناوەکانیان لەسەر لاپەڕەی ڕیپۆرتاژ تۆمار کراوەو پوختەی قسەکانیان دانەبەزێنراوە دوبارە داوای لێبوردنیان لێ دەکەین.

×پاشان هەروەک چۆن گوێبیستی ئەوبرا شۆفێرانە بوین کەتەکسی دەگێڕن و ڕۆژانە بۆ بژێوی ژیانیان بەتەکسی کاردەکەن، ئاواش گوێ بیستی هەندێک هاووڵاتیان بووین لەچەند وێزگەیەکی پاسەکانی ناو شار بەم شێوەیە لای خوارەوە کە دەیخوێننەوە.

باجی رەعنا هەیاس - ژنێکی بەساڵاچوو -ویزگەی پاسەکانی راپەڕین

×کاکە گیان ئێمە زۆر ئێواران بەسێ چوار کەس تەکسی دەگرین و هەر جارەش بەنرخێک، چونکە زۆربەی شۆفێری ئەو پاسانەی لەم هێڵەدا کاردەکەن هەر ئێوارەی لێ دێت دەڕۆنەوە بۆ ماڵەوە، گوێ بەو هەموو نەفەرە زۆرە نادەن کە لەچاوەڕوانیدان و زۆربەیان وەک من زەعیفەن و ژنن، لەتواناو دەسەڵاتی ئەوەمان نیە کاتێک پاسێکی دەرەوەی هێڵەکەش دێتە ئەم گەراجەو نەفەر بار دەکات وەک پیاوەکان دوای کەوین و جێگە بۆ خۆمان بگرین، بۆیە زۆر پێمان باشە سیستمی تەکسی نەفەرات پەیڕەو بکرێت، ئەوکات شۆفێری پاسەکانیش هەر نەبێت ئێواران درەنگ دەڕۆنەوەو فەرامۆشمان ناکەن.

سەیوان عارف سەمین - تەمەن ٥٨ ساڵ - گەراجی پاسەکانی سەرچنار

×ئێمە هەر لەسەرەتاوە لەگەڵ ئەوەدا بووین ئەو سیستمە پەیڕەو بکرێت زۆربەی جارەکان بەدوو سێ کەس ئێواران تەکسی بەکرێ دەگرین و بۆ سەرچنار دەڕۆینەوە، بەڵام ئەگەر بەشێوەیەکی یاسایی ئەو سیستمە هەبێت گومانی تێدا نیە لەبەرژەوەندی گشتی هاووڵاتیانەو زیاتر دەبێتە پردێکی پەڕینەوە بۆ ئەو معاناتانەی هاووڵاتیان سەبارەت بەشۆفێری پاسەکان هەیانە، بەتایبەتی لوت بەرزیان، بۆیە داوا دەکەین، خوازیارین خەوی پێوە دەبینین هەر کارێکی لەم جۆرە بەرجەستە بکرێت بۆ هاووڵاتیان دیسانەوە داوا دەکەین لەڕۆژنامەکەتان لێی بێ دەنگ مەبن و هەوڵی بۆ بدەن.

سۆزان محەمەد رەمەزان - فەرمانبەر - گەراجی پاسەکانی یاڵەکەی خەبات.

×کاکە گیان ئەگەر کارێکی لەوجۆرە بکرێت، بەتەئکید بەرژەوەندی هاووڵاتیانی تیایە بەتایبەتی فەرمانبەران، من لەدوو کاتی جیاوازدا بەیانیان دەبێت بەدوو پاس بڕۆم بۆ دەوامی فەرمانگەکەم، کەم ڕۆژ هەیە سەد دەرسەد لەکاتی خۆیدا ئمیزا بکەم و بچم بۆ دەوام چونکە زۆر دوا دەکەوم بەهۆی ئەوەی پاسەکان لەلایەک تا دەردەچن چەند دەقیقەیەکی دەوێت و، تاکو دەتگەیەنێتە گەراج چەند دەقیقەیەکی تری دەوێت، ئەوە ئەو هەموو وەستانە بۆ نەفەر لەولاوە بوەستێت و، بارکردن و سوارکردنی نەفەری زیادە، بۆیە پێویستە دەزگا پەیوەندی دارەکان هەوڵ بدەن بۆ بەرجەستەکردنی کارێکی ئاوا کەسودو بەرژەوەندی گشتی لەبەرچاو دەگرێت و پاشان دەسەڵاتی چوارەمیش وەک پێویستیەکی حەتمی بەئەرکی سەرشانی خۆی بزانێت و هەوڵی بۆ بدات، چونکە ئەم مەسەلەیە بەجارێک و دوو جار جێبەجێ نابێت، لەبەرئەوەی تاڕادەیەک ئاستی هۆشیاری هاووڵاتیانی ئێمە ماویەتی بەرژەوەندییە گشتیەکان بەزویی لەبەرچاو بگرن.

شەونم عومەر حەمە ئەمین - خوێندکاری زانکۆ - گەراجی پاسەکانی تووی مەلیک

×کاتێک باس لەمەسەلەیەکی ئاوا گرنگ دەکرێت، هەست دەکەیت دەسەڵاتی چوارەم هەوڵی بەردەوامی خۆی چڕکردۆتەوە بۆ بنبڕکردنی دیاردە دزێوەکان و پاشان بۆ بەرقەرارکردنی کارە چاکەکان بۆ

هاووڵاتییەکی تەمەن ٥٨ ساڵان

×پەیڕەوکردنی ئەم سیستمە دەبێتە پردێکی پەڕینەوە بۆ ئەو معاناتانەی کەهاووڵاتیان هەیانە سەبارەت بەشۆفێری پاسەکان

هاووڵاتیان بەتایبەتی قوتابیان و خوێندکاران، دیارە خوێندکاری زانکۆ لەبەرئەوەی ئەرکی زۆری لەسەرە ناتوانێت بەردەوام یان ڕۆژانە تەکسی بەکرێ بگرێت بۆ زانکۆ، بۆیە ئومێدی ئەوە دەکەین، ئەو یاسای نەفەراتی تەکسییە سەر بگرێت و ئەم شارەش وەک شارەکانی تری عێراق ئەو سیستمەی تیا پەیڕەو بکرێت، ئومێد دەکەم هەوڵی جدی بۆ بدەن.

دوا سەرنج

ئێمە لەم کورتە باسەدا چەند شۆفێرێکی تەکسی و چەند هاووڵاتیەکمان دواند سەبارەت بەهەوڵدان بۆ بەرجەستەکردنی سیستمی تەکسی نەفەرات، راوبۆچون و سەرنجی هەموانیان بەلای ئەوەدا دەچوو کەئەگەر هەوڵێکی لەوجۆرە بدرێت، کارێکی باشەو بەکۆی دەنگ خۆشحاڵی خۆیان دەردەبڕی پێشمان باش بوو سەردانی شۆفێرو لێپرسراوی هێڵی پاسەکانی ناو شار بکەین بۆئەوەی راوبۆچونیان وەرگرین بەڵام نەدەکرا لەبەرئەوەی ئەم جارەیان ئێمە تەنها تایبەتمان کردبوو بەدوو تەوەرەوە ئەویش شۆفێری تەکسی و هاووڵاتیان بوو، بەهیوای ئەوەین لەچەند ئەڵقەیەکی تردا یان پاش ماوەیەکی دیکە قسەی زیاترو جێگەی زیاتر بۆ ئەم بابەتە دەستەبەر بکەین و بەگشتی قسەی لەبارەوە بکەین و تەنانەت لایەنی پەیوەندیدارو دەسەڵاتیشی لێ ئاگادار بکەینەوە.■

لیژنەی پشکنینی هاتووچۆ لەشاری سلێمانی

دیدار لەگەڵ نەقیب فازل نامیق

ئا/ سەلاح جەلال

لیژنەی پشکنینی هاتوچۆ، یەکێکە لەبەشە گرنگەکانی بەڕێوەبەرایەتی هاتوچۆی سلێمانی و بەرپرسی پشکنینی هەموو ئۆتومبیلەکانی سلێمانین. لەگەڵ ئەوەی ئەرکەکانیان زۆرە بەڵام زۆر لەخۆبردوانە هەمووی ئەنجام دەدەن. دەبینین ملازم هوشیارو عومەر عەلی و محەمەد رەمەزان وەکو بروسکە ئۆتۆمبیلەکان دەپشکنن و چەند پۆلیسێکی بەشی تۆمار مامەڵەکانیان تۆمار دەکەن. ئەم لیژنەیە ئەوەندە پەرۆشی و دڵسۆزییان پێوە دیارە چاودێر بەگرنگی زانی دیدارێک لەگەڵ بەڕێز نەقیب فازل سەرپەرشتیاری لیژنەدا ساز بکات:

-بێگومان لیژنەی پشکنین سەرپێچی زۆر دەبینێتەوە دەکرێت باسی ئەو سەرپێچیانە بکەیت؟

×ئەو سەرپێچیانە بریتین لەهەڵکەندنی ژمارەی بزوێنەرو شانسی و هەیکەلی ئۆتۆمبیلە کۆنەکان کە بۆ مراندنیان دەهێنن، هەروەها ئەو ئوتومبیلانەی لەدەرەوە دێن دەبینین هەیانە جام رەشن یان پەردە پۆش و لەزگە لێدانیان هەیە ئێمە مامەڵەی ئەم شێوازانە بەهیچ جۆرێک ناکەین و بەتایبەتی تەزویری ژمارەکان کە هەرگیز جێبەجێیان ناکەین.

-مەبەست لەهەڵمەتی مراندنی ئۆتۆمبێل چییە؟!

×بۆ نەهێشتنی ئۆتۆمبیلی کۆن و بێ کەڵکە کە کاردەکەنە سەر پیس بوونی ژینگەو مەترسیان بۆ تەندروستی هاووڵاتیان و ڕووداوەکانی ئوتومبیل هەیە. بۆیە بەڕێوەبەرێتی هاتوچۆ هەمیشە لەدانانی نەخشەو پلانی گونجاودا هەیە بۆ بەرەو پێشبردنی ئاستی هاتوچۆو دابینکردنی دڵنیایی بۆ هاووڵاتیان.

-لەم هەڵمەتەدا تائێستا چەند ئۆتۆمبیلتان مراندووە؟

×لە ٢٠٠٤/٤/٢ تا ٢٠٠٥/٥/٢٠ توانیومانە ٤٠١١ ئۆتۆمبیل بمرێنین بەمەش رێژەیەکی زۆرمان مراندووە.

-دوای وەستانی پێشینە (سلفە) ئەم هەڵمەتە هەر بەردەوامە؟

×ئێمە لەمۆدێلی ١٩٩٦ و بەرەو ژوور دەکەینە تەکسی بەمەرجێک ئۆتۆمبێلێکی کۆنی بۆ بمرێنێت. بۆیەش ئەم هەڵمەتە هەر بەردەوامە.

-چۆن بەڕێوەبەرێتی هاتوچۆ هەڵدەسەنگێنن؟!

×بەشێوەیەکی گشتی لەهەموو ڕوویەکەوە ئاستێکی باشی پێکهێناوە لەوەتەی بەڕێز (لیوا عومەر) بۆتە بەڕێوەبەر لەهەموو ئاستەکاندا بەڕێوەبەرێتی هاتوچۆی سلێمانی جیاوازی لەهەموو شارەکانی تری عێراق وەرگرتووە.

-چی تێبینییەکتان لەسەر کەموکوڕی جادەو شەقامەکانی ناو شار هەیە؟

×ئێمە هەمیشە لەپەیوەندیدا بووین لەگەڵ وەزارەتی شارەوانی بۆ بەدوو سایدکردنی جادەکانی ناو شارو ڕێکخستنەوەی جادەکان. ئەوەی کەزۆر تینی منە جادەی قەناتە کەشۆستەی ئەمبەرو ئەوبەر پانییەکەی ٨م پێویستە ٢ مەتری بخرێتە سەر جادەکەو سەرپێچی دوکاندارەکان نەهێڵرێت داواش لەبەشی ئەندازیاری هاتوچۆ دەکەم کەدوای ئەو گۆڕانە جەزرەبەیەکی ناوەندی بۆ ئێرەو جادەی مەلیک مەحمودو زۆر جێگای تر بکرێت. هەروەها دەبێت هەوڵێک بدرێت بۆ نەهێشتنی چاڵ و چۆڵیەکانی ناو شارو ئەو چاڵانەی کە کوردتێل هەڵیکەندون.

-لیژنەی پشکنین لەجێگەیەکی نەشیاودایە، داواتان چییە بۆ گۆڕینی جێگەکەتان؟

×ئێمە هەر بە لەخۆربوردویی خۆمان کارمان کردووە زستانان برادەران بەچەترەوە سەیری ئوتومبیلەکان دەکەن بەڕاستی پێویستییەکی زۆرە جێگەیەکی گونجاو بەلیژنەی پشکنینمان بۆ دابین بکەن.

-چی ئامۆژگاریەکتان هەیە بۆ ئەو هاووڵاتیانەی دێنە لیژنەی پشکنین؟

×دەمانەوێت بەرلەوەی ئۆتۆمبیلەکانیان بهێنن ژمارەی بزوێنەرو شانسی پاک بکەنەوە. ئەوە زۆرمان هیلاک دەکات. هەروەها بەپێی ئەو ڕێنماییانەی ئاماژەمان پێدا ئوتومبیل بکرن با بەهیچ شێوەیەک ئۆتۆمبیلی کۆن نەهێنن کەتەزویر لەژمارەکانیدا هەبێت. وە زۆر سوپاسی ڕۆژنامەی چاودێر دەکەین بۆ ئەو گرنگی دانەی بە بەڕێوەبەرێتی هاتوچۆی سلێمانی.■

laparakan.qxd 6/5/2005 11:20 AM Page 4

هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری ئێران بەشداریکردن یان تەحریم؟!

خالید محەمەدزادە

وا بڕیارە ٢٧ی جۆزەردانی ئەمساڵ (٨٤ی هەتاوی)خولی نۆیەمی هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری لە ئێرانی ئیسلامی دا بەڕێوە بچێ. ئەم هەڵبژاردنانە بۆ کوردەکانی ئێران بە چەند سەبەب جێگای تێڕامان و وردبوونەوەیەو لە هەمان کات دا دەرفەتێکی دیکە دەبێت بۆ کوردەکان کە وێرای پێ داگیری سەرلە نوێیان لەسەر داخوازە ڕەواکانیان شانسی دووبارەو چەند بارەی خۆیان لە مەڕ دەست ڕاگەیشتن و بەشدارییان لە ساختاری حکوومەت دا تاقی بکەنەوە. دیارە ئەوەشمان لە یاد نەچێ کە حیزبەکانی ڕۆژهەلات هەر لە ئێستاوە ئەم هەڵبژاردنەیان تەحریم کردووە. هەر چەند لە نێو خۆی ولات دا هێندێک جموجوڵی کەسانی سەر بە حاکمییەت بۆ بەشداری کردن لە هەڵبژاردنەکان یا ملکەچ پێ کردنی کاندیداتۆرە غەیرە کوردەکان یا بە تەعبیرێکی دیکە بۆ گەرم ڕاگرتنی بازاری هەڵبژاردنەکان لە ئارادایە. بەلام دەکرێ لێرەدا تیشک بخرێتە سەر هێندێک لایەنی جەوهەری و پشت گوێ خراوی ئەم هەڵبژاردنانەو پێگەو ڕۆڵی کوردەکان لە یاسای ڕەسمی ئێران و.....کە هەمیشە لە جەرەیانی ئەم شانۆسازییانەدا دەکرێنە قوربانی کۆمەڵێک دروشمی سواوو بێ ئەنجام و دووپاتکراو.

(١)

لە ماوەی ٢٦ ساڵ دەسەڵاتداریەتی ڕژێمی ئیسلامی، زیاتر لە ٢٠خولی هەڵبژاردن لە ئێران دا بەڕێوە چوە. کوردەکان لە سەرجەم ئەم هەڵبژاردنانەدا وەک کارتێک کەڵکیان لێ وەرگیراوە. بە تەعبیرێکی دیکەو بە سەرنجدان بە بێ ئەنجامی ئەم هەڵبژاردنانە، لە کوردەکان بۆ مەشرووعییەت دان بە نیزامی ئیسلامی سوود وەرگیراوە. ئەوە لە حاڵێکدایە کە کوردەکان بە بەشدارییان لەم هەڵبژاردنانەش نەیانتوانیوە بگەنە ئەهرەمی دەسەلات یا داواکارییەکانیان نەهادینە بکەن. بوونی نوێنەرانی بە ڕەگەز کوردیش لە مەجلیسی شوورای ئیسلامی و چەند ناوەندی ئاستی خوارەوەی دەسەلات بەرهەمی هەڵبژاردنی ئازادانەی کوردەکان نەبووە. لە ڕاستی دا ئەم نوێنەرانەش پێش ئەوەی نوێنەرانی خەڵکی کورد لە پەرلەمان و ئەم ناوەندانە بن، نوێنەرانی حاکمییەت بوون لە کوردستان دا.

ڕاستی حاشاهەڵنەگر ئەوەیە کە کوردەکان ئەزموون و بیرەوەرییەکی تاڵیان بە نیسبەت هەلبژاردنەکانەوە هەیەو هیچ کام لە داخوازەکانیان لە

پرۆسەی هەڵبژاردنەکان دا بەدی نەهاتووەو، مەحاڵیشە لە چوارچێوەی کوماری ئیسلامی دا داواکارییە سیاسی و نەتەوەیی یەکانی کوردەکان بە دی بێ. لە هەمووی گرنگتر و لە یەک ڕستەدا دەتوانین بڵێین کە کورد لە هەڵبژاردنەکانی داهاتوودا نە مافی خۆکاندیدکردنی هەیەو نە مافی دەنگدان!مافی خۆکاندیدکردنی نیە چونکە بە پێی ئەسلی ١١٥یاسای ڕەسمی ئێران سەرکۆمار دەبێ سەر بە مەزهەبی شێعەی دوازدە ئیمامی بێ. ئەم ئەسڵە کوردە شێعەکانیش بە هۆی کوردبوونیان ناگرێتەوە.

مافی دەنگدانیشیان نیە چونکە کاندیدا پەسندکراوەکان بۆ پۆستی سەرکۆماری لە بەرپرسانی باڵای ڕژێم و پەسندکراوی حاکمییەت دەبن. بە واتایەکی دیکە ئەم پەسندکراوانە پێش ئەوەی هەڵقولاوی کۆمەڵی ئێران بن لە دایک بووو پەروەردەی کۆماری ئیسلامین و بۆ پاراستنی بنەماکانی کۆماری ئیسلامی لە کێ بەرکێ دا دەبن. کەواتە کاندیدای دڵخوازو هەڵگری پرۆژەی نەتەوەیی بۆ کوردەکان بوونی نیە. لێرەدا پێش ئەوەی مافی هەڵبژاردنت هەبێ کۆمەڵێک کاندیداتۆر بە سەرت دا دەسەپێ و مافی هەڵبژاردن چوارچێوەدار دەبێ.

(٢)

لە بەرەبەری هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماریداو لە کوردستان دا هێندێک کەسایەتی و جەرەیاناتی سەر بە حاکمییەت بۆ هەرچی گەرمکردنی بازاری هەڵبژاردن و بۆ ئەوەی بەرپرسایەتی یەکیان لەم سیستەمەدا بەرکەوێ لە هەولی ڕاکێشانی سەرنجی کۆمەڵێک کاندیداتۆری ناوەندنشینن بۆ قبوڵکردنی ئەو داخوازییانەی کە ئەمان نێویان ناوە "داخوازییەکانی گەلی کورد"!!لە بەرنامەکانیان دا.کە لێرەدا بێ ئەوەی بچمە سەر نێوەرۆکی ئەم "داخوازییانە" ئاماژە بە لایەنی جەوهەری کێشەی کورد لە ئێران دا ئەویش بە کورتی دەکەم:

الف: لە بنەڕەت دا داخوازی یەکانی کوردان زۆر لەوە ڕادیکاڵترو بەربلاوترن کە ئەم بەرێزانە گەلاڵەیان کردووە. کێشەی کورد لە ئێران دا کێشەیەکی سیاسی یە. لە توانای هێچ کاندیداتۆرێکدا نیە چارەسەری ئەم کێشەیە بکات، ئەویش لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیدا. بێ گومان کاندیداکانی سەرکۆماریش نە ناسینێکیان لە کوردستان هەیەو نە باوەڕێکیشیان بە داواکارییەکانی کورد هەیەو لە هەمووی بەرچاوتر زۆربەیان لە فەرماندەکانی پێشووی نیزامیی حکوومەتن کە لە سەرکوتی خەڵکی کوردستان دا ڕۆڵی دیاریان هەبووە. هەرچەند نابێ ئەوەشمان لە بیر بچێ کە کەسی هەڵبژێردراو دەبێ جێ بە جێ کەری یاسای ڕەسمی وڵات بێ کە ئەم یاسایە کورد لە ئێران بە ڕەسمی ناناسێ.

ب: یاسای ڕەسمیی حکوومەت یاسایەکە لە سەر سڕینەوەی جیاوازی یە کەلتووری و نەتەوەیی یەکان دارێژراوە و هەموو خەڵکی ئێران بە "امت واحد اسلام" ناوزەد دەکا. ئەوەی کە گرنگە لێرەدا هەوڵدانە بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەم یاسایەو نەهادینە کردنی داخوازی یەکان و جێگیرکردنی تایبەتمەندی یە کەلتووری و مەزهەبییەکانە لە یاسایەکی دێموکراتیک دا. ئەم سیستەمە لە ڕاستی دا سیستەمێکی غەیرە دێموکراتیکەو هەڵبژاردنیش هەوڵێکە بۆ شاردنەوەی ئەم توتالیتێری یە. کاندیداتورەکانی سەرکۆماری و بەرنامەکانیان زۆر لەوە چووکەترو لاوازترن کە هەڵگری بەرنامەو داواکانی کوردان بن.

لەم سیستەمەدا گرنگ نیە کێ سەرکۆمارەو بەرنامەکانی چییە، چونکە کاندیداتۆرەکان بە هەر شیعارێکی تەبلیغاتی و جلوبەرگێکەوە بێنە مەیدان، بە هێچ شێوەیەک ناتوانن لە چوارچێوەی یاسا دەربچن و بۆ خۆشیان هەڵبژێردراوی ئەم یاسایە دەبن و لە نەهایەتیش دا دەبێ پارێزەری بن. ئەم هەڵبژاردنانە بۆ ئەوانەی خوازیاری گۆڕانن، بە بوونی کۆماری ئیسلامی خولانەوە لە بازنەی بۆشدایە.

(٣)

هەوڵدان بۆ گەرمکردنی بازاری هەڵبژاردن بە سەرنجدان بە بوونی سیستەمێکی دژی کورد لە ئێران دا هەوڵدانێک نیە بۆ نەهادینەکردنی داواکارییەکانی کورد، بەڵکوو بە پێچەوانە هەوڵدانە بۆ نەهادینەکردنی هەرچی زیاتری ئەم سیستەمە لە کوردستان و مەشرووعییەت وەرگرتن بۆی. ئەزموونی ئەم هەوڵدانانە لە ژێر هەرناوێک دا بێ، بێ ئەنجامی لێ کەوتووەتەوە و تەنیا بە قازانجی کاتیی چەند کەسێکی سەر بە حکوومەت لە کوردستان دا تەواو بووە.

لێرەدا لە باتی هەوڵدان بۆ مەشرووعییەت وەرگرتن لە کوردستان دا بۆ کۆماری ئیسلامی و کاندیداتۆرەکانی، دەبێ هەوڵ بدرێ بۆ نەهادینە کردنی تایبەتمەندییەکانی کوردستان لە یاسای گشتی و بەرپاکردنی خەباتێکی جەماوەری بۆ ملکەچ پێ کردنی ڕژێم بۆ داخوازەکانی خەڵکی کوردستان. بێ گومان بە سەرنجدان بە غەیرە دێموکراتیک بونی ئەم سیستەمەو شکستی پرۆژەی بە ناو ریفۆرمخوازی لە کوردستان داو هەروەها تەحریمی هەڵبژاردن لە لایەن ئۆپۆزیسیۆنی کوردییەوە ئەم هەڵبژاردنە لە کوردستان دا لە گەڵ شکست بەرەوروو دەبێ.

لێرەدا دەبێ هەوڵ بدرێ بە داڕشتنی بەرنامەیەکی ڕێکوپێک نە تەنیا ئەم هەڵبژاردنە تەحریم بکرێ، بەڵکو ئەحزابی سیاسی کوردستان و نوێنەرانی چین و توێژەکان بە سازماندانی خەڵکی، ڕۆژی هەڵبژاردن بکەنە ڕۆژی ڕێپێوانی سەرتاسەری و هاوپێوەندیی نەتەوەیی لە هەموو شارەکانی کوردستان و ڕاکێشانی سەرنجی میدیاکانی جیهان بۆ ئەم ڕێپێوانە جەماوەرییەو داخوازی یەکانیان. دەبێ هەوڵ بدری ئەو سانسۆرە خەبەری یەی کە ساڵانێکە بەسەر کوردستانەوەیە لابرێ و سەرنجی دەوڵەتان و کۆڕو کۆمەڵە مروف دۆستەکان بۆ لای کێشەی کورد لە ئێران دا ڕابکێشرێ.

ئەمەش پێویستی بە سازماندان و ڕێکخستنی هەمەلایەنەی ڕێکخراو هەیە. چونکە نە تەحریمی هەڵبژاردن شتێک لە مەسەلەکە دەگۆڕێ و نە بەشداری کردن لە هەڵبژاردن. هەردوو ئاراستەکە لە ماوەی ٢٦ ساڵی ڕابردوودا تاقی کراوەتەوەو ئاڵوگۆڕی مۆرەکانی بازنەی دەسەڵاتیش ناتوانێ نیشانەی گۆڕان و هاتنە گۆڕێی بەرنامەیەک لە ساختاری حکوومەت دا بێ.■

هەڵبژاردن و سێکوچکەی (موعین - ڕەفسەنجانی - کەڕوبی)

(هیوا. ن) بۆکان

ئەم سەروبەندە لە ئێراندا لایەنە سیاسییەکانی ڕاست و چەپی ناو حکوومەت و ئەوانەش کە سەربەخۆن، خەریکی نێڵدانی کوورەی هەڵبژاردنن. ئەم لایەنانە لە ڕێگای ڕاگەیەنەرە گشتییەکانەوە باس لە گرنگی هەڵبژاردن و بەشداری گرنگتری جەماوەر دەکەن! هەڵبەت باڵی پاوانخواز بەهۆی ئەوەی ڕادیۆ تەلەفزیۆنی لە خزمەتدایە، ڕاگەیاندنەکەی زۆر بەهێزترە. ئەوەی ڕاست بێ، هاتنەخواری ڕێژەی دەنگدەران لە کاتی هەڵبژاردنی پارلەمانتارانی مەجلیسی حەوتەم، ترسی خستۆتە دڵی دەسەڵاتدارانی تارانەوە. هەربۆیەش ئێستا خۆ لە ئاوو ئاور ئەدەن بۆ ئەوەی بەڵکوو بتوانن ڕادەی دابەزیوی دەنگدەران بەرزکەنەوە. هەر ئەم ترسەش بووبەهۆی ئەوەی هەرامەی هەڵبژاردن هەر لە کلکەی پایزەوە بە شێوەگەلی جۆراوجۆر دەستپێبکا. دابەزاندنی وتارو تووێژ لە بلاڤۆکەکاندا و پرسیاری پەیامنێران و بەرپرسانی ڕاپۆرتە ڕادیۆیی و تەلەفیزیۆنییەکان لە خەڵک و بلاوکردنەوەی دەنگیان و خستنەسەر شاشەیان، هەموو ڕواڵەتی ئەو ترسە دەخەنەڕوو.

هەموو باس لەزراوچوونی دەسەڵاتداران دەکەن کە نەکا ئامادەنەبوونی خەڵک لەپای سنووقەکانی دەنگدان، ئەوەندە بەرچاوبێ کە نەتوانن بەفرت وفێڵیش بیشارنەوە! دەسەڵاتداران ئەزانن کە خەڵک ئەم ڕاستییەی لەبەرچاوە کە بیست ملیۆن دەنگەکەی خولی هەوەڵ و بیست و دوو ملیۆنەکەی خولی دووهەمی سەرۆک کۆماری خاتەمی نەبوو بەسەرچاوەی هیچ گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی. نەبوو بەهۆی وەدیهاتنی ئەو هەموو وادەو بەڵێنییە کە خاتەمی بە جەماوەری داو، جەماوەر پشتگیرییان کرد! لە ڕاستیدا هۆی دابەزینی دەنگدەران لە هەڵبژاردنی پەرلەمانتارانی خولی حەوتەمیشدا، هەر شتێکی لەم چەشنە بوو. کاتێک بینیمان پارلەمانی شەشەم لەگەڵ ئەوەشدا کە دەنگی جەماوەری لەپشت بوو، نەیتوانی هەنگاوێک بۆ دیموکراسی و مافی مرۆڤ هەڵبێنێتەوە، وادەو بەڵێنییەکانی پووچەڵ بوویەوە و لەوتەیەکدا دەسەڵاتی پارلەمان بەدرۆ دەرچوو، ئیتر جەماوەر پشتیان لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی حەوتەم کرد. بەڵام کێشەکە هەر بەمەوە ناوەستێ! لەناو پاڵێوراوانی سەرۆک کۆماریدا، خەڵک کەسایەتییەکی وانابینن کە شیاوی پشتگیری و لایەنگری کردن بێت. هەڵبەت لە بنەڕەتدا گەوهەری کۆماری ئیسلامی هەڵگری وەها شتێک نییە. کەسێکی جێی متمانەی جەماوەر بێت، وەک بەربژار ناونووسی ناکات، خۆ ئەگەر ئامادەش بێت بێتە گۆڕەپانی هەڵبژاردنەوە، لەلایەن شورای نیگابانەوە دەستی ڕەدی بەسینگەوە دەنێن. ئەمە ڕاستە خاتەمی لەلایەن حکومەتەوە لەمپەری دەخرایە سەر ڕێگاو قەوەی بەپلەکانی دەسەڵاتی زۆر خۆی نەدەشکاو بەئاشکرا خرابوویە ژێر فشارەوە، بەڵام ئێستا دەرکەوتووە کە لەڕاستیدا حکوومەت بەم کارانە سەرکەوتوو نەبووە و پیرۆزی گۆڕەپانەکە نییە. هەڵبەت ئەم بۆچوونەش لەکاتێکدا ڕاستە، ئێمە وایدابنێین کە خاتەمی بەڕاست مەبەستی خزمەتکردن بە وڵات و گەلانی ئێران و وەدیهێنانی دروشمەکانی بوو بێت. ئاخۆ خاتەمی بەم ئامانجەوە هاتە مەیان؟ یا ئەویش گەرەکی بوو هەشت ساڵ بخاتە سەر تەمەنی کۆماری ئیسلامی، بەڵام بەشێوەیەکی تازە؟

ئاوڕدانەوەیەک لەسەر (سوێندخواردنی سەرۆک کۆمار) کە لەیاسای بنەڕەتی وڵاتدا هاتووە، زۆر شت دەردەخاو زۆر نهێنی ئاشکرادەکات. سەرۆک کۆمارێک لەئێراندا بەر لەهەموو شتێک سوێند ئەخوات کە لەڕێگای پاراستنی نیزامدا هەنگاوهەڵگرێ. باشەئاخۆ ئەمە باوکی هەموو قسەیەک نییە؟ سەرۆک کۆمارێک کە ئەمە خاڵی هەوەڵی قەسەمنامەکەی بێت، ئیتر کەی جێگای سەرکۆنەو گلەییە؟ بەڵکو گەلانی ئێران وەهۆش خۆیان هاتبێتنەوە! لەسیستەمێکدا کە پاراستنی کەسایەتی ئینسانەکان و مافەکانیان بەپێی یاسای بنەڕەتی وڵات بەرادەی پاراستنی دەسەڵات گرنگایەتی نییە، ئاشکرایە کە نابێ چاوەڕوانیی وەدیهاتنی ئازادی و کۆمەڵی مەدەنی بیریشی لێبکرێتەوە.

بەوتەیەکی تر یاسا بەئاشکرا دەڵێت کە دەبێ هەرچییەکی هەڕەشە لەبەردەوامیی نیزام دەکات سەرکوت بکرێ. بەم پێیە تاکێک کە مافی ئینسانەکان و ئازادی و کەسایەتی هاووڵاتیانی بەلاوە گرنگە، هەرگیز نابێتە پاڵێوراو. چاوخشاندنێک بەسەر پاڵێوراواندا دەرخەری ئەم ڕاستییەیە. دەتوانین بڵێین لەناویاندا هەندێک تایبەتمەندی (موعین) لەوانی تر جیادکاتەوە. ئەمیش دەگەڕێتەوە سەر جیاوازی بۆچوونەکانی ناوبراو بۆ پاراستنی نیزام. کەچی بینیمان لایەنی دەسەڵات هەر ئەم جیاوازییەشیان بۆ قووت نەچوو. لەبەرنامەیەکی داڕێژراودا سەرەتا ڕەتیانکردەوەو پاشان بەدەرکردنی بڕیارێک لەلایەن وەلی فەقیهەوە، هێنایانەوە ڕیزی ئەو بەربژارانەی کە شورای نیگابان تەئیدی کردبوون. بەم چەشنە کارێکیان کرد کە (موعین) بکەوێتە سەر دووڕیانی هاتنەمەیدان و کشانەوە. بۆئەوەی ئەگەر بەپێچەوانەی باوەڕی خۆی -موعین پێشتر دەریبڕیوو کە بڕوای بەحوکمی وەلی فەقی نییەو بەدیاردەیەکی نایاسایی دەزانێ- بێتە گۆڕەپانی هەڵبژاردنیشەوە. بەهۆی ئەوەی حوکمی وەلی فەقیهی قەبووڵ کردووە جەماوەر لێی بکشێنەوە! لەوانەیە لەسەرەتادا وا بیربکەینەوە کە ئەم بەسەرهاتەی موعین بەتەواوی لەبەرژەوەندی (ڕەفسەنجانی)دایەو بەسوودی ئەو داشکاوەتەوە. بەڵام ئاخۆ گەلی ئێران جارێکی تریش دەنگ بەڕەفسەنجانی ئەدات؟ ئەبێ بزانین کە ناوبراو چەند تەگەرەی گەورەی لەسەر ڕێیە..

یەکەم حوکمی دادگای میکۆنۆس کە بەپێی ئەو حوکمە لەلایەن پۆلیسی نێونەتەوەییەوە هەڕەشەی گرتنی لەسەرە. هەرچەند بەسەرسوڕمانەوە ئەبینن کە وڵاتانی ئەورووپی خەریکن لایەنگریی لێدەکەن! ئەم لایەنگریکردنە بەچەشنێکی ناڕاستەوخۆیەو لەلابەلای وتارو هەواڵە ڕادیۆیی و تەلەفزیۆنیەکانیانەوە دەردەکەوێ. ئەمە هەر ئەو ڕێبازەیە کە لەکاتی شۆڕشی گەلانی ئێرانداو لەساڵی ١٣٥٧ی هەتاویدا سەبارەت بەخومەینی گرتیانەبەر.

دووەم، ئەوەیە کە وەک ئاگادارین، لەم ساڵانەی دواییدا باڵی ریفۆرمخواز زۆر نهێنی لەسەر ڕەفسەنجانی ئاشکراکرد. گرنگترینی ئەمانە کە لەناو جەماوەردا دەنگیدایەوەو زۆر کێشەی وروژاند، پرسی شەڕی ئێران و عێراق بوو، کە گوایە لەدووهەمین ساڵی شەڕدا زۆرێک لەدەسەڵاتدارانی ناو حکوومەت ڕایان لەسەر ڕاگرتنی شەڕ بووە، بەڵام ڕەفسەنجانی وەک کەسێکی نزیک بەخومەینی و خاوەن دەست لەسپای پاسداراندا، نەیهێشتووە ئەم بیرە لەکردەوەدا سەربگرێ و هەموو کۆششی خۆی خستۆتەگەڕ بۆئەوەی شەڕ درێژەی پێبدرێت! هەر بەم هۆیەش کەوتە بەر ئەنگوستی تاوانباریتی.

ئەمانە لەلایەک و لەلایەکی ترەوە ئاشکرایە کە خامنەیی وەک نەیارێکی ڕەفسەنجانی، لەوەناچێ تائەوجێیەی بۆی دەکرێ ئیزنی ئەوە بدات کە تازە ئیتر دەستی لەدەسەڵات گیربێ. خامنەیی لەڕادەبەدەر ئەترسا لەو ڕەخنەکردنەی ڕەفسەنجانی بۆ ناو هۆڵەکانی دەسەڵات، هەربۆیەش ئێستا کە تاڕادەیەک دەستی لێی بەربووە، حەزناکا چنگی لێی گیربێتەوە. خامنەیی دەزانێ ڕەفسەنجانی هەرگیز ئامادە نییە ببێتە سەرۆک کۆمارێک لەشێوەی خاتەمی. ڕەفسەنجانی ئەگەر هاتۆتە گۆڕەپانی هەڵبژاردنەوە، (دەسەڵات)ی دەوێ. ئەو هاتووە ببێتە سەرۆک کۆمارێکی دەسەڵاتدارو ئەگەر بتوانێ سەرکەوتوو بێت، چەشنی خاتەمی مل بۆ ئەم و ئەو داناخات و تاقەت ناهێنێ چەند پلە لەسەرووی دەسەڵاتی خۆیەوە ببینێ. ئەوەی ڕاستیبێت لەوەناچێ خەڵکی ئێران متمانە بەڕەفسەنجانی بکەن و دەنگی پێبدەنەوە. ئێستاش شکستەکەی هەڵبژاردنی پارلەمانی شەشەم لەبیر ڕەفسەنجانی نەچۆتەوە. ئەو پاش دوو خولی سەرۆک کۆماری لەوکاتەدا نەیتوانی ببێتە پارلەمانتارێکیش. جەماوەر ئەوکات بەڕەفسەنجانییان گوت کە تازە ئیتر سەردەمی بەسەرچووەو لای خەڵک مۆرەیەکی سووتاوەو سیاسەتبازییەکانی تایبەت بەساڵانی سەرەتای سەرکەوتنی شۆڕش بووەو ئێستا لەباو کەوتووە.

کەسی سێهەمی ئەم سێکوچکەیە (مەهدی کەڕوبی)یە، ناوبراو سەرۆکی پارلەمانی شەشەم و دەتوانین بڵێین ریفۆرمخوازێکی نەرمڕۆیە. لەپارلەمانی شەشەمدا کە بەپەرلەمانی ئیسلاحات ناوی دەرکرد، ناوبراو کەسێک بوو کە نەیتوانی سەنگی نێوان باڵەکانی سیاسی لەپارلەماندا ڕابگرێ. هەڵبەت لەم سەنگی ڕاگرتنەدا ئەزانین کە هەمووجارێ بەسوودی پاوانخوازان پاشەکشەی کردووە! وێنەی هەرەبەرچاوی شالاوی ڕەتکردنەوەی پاڵێوراوانی هەڵبژاردنی حەوتەمی پەرلەمان بوو کە بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراو - هەڵبەت بەپێی وتەکان و ئیدیعاکانی خۆی ئەم ناوەی لێدەنێین- تەسلیمی شورای نیگابان بوو. ئەمە

لەلایەک و لەلایەکی تریشەوە شکستهێنانی پرۆژەی ئیسلاحات لەڕوانینێکی گشتیدا، بۆتەهۆی ئەوەی جەماوەر بەگشتی لە ریفۆرمخوازان بتەکێنەوە.

بەپێچەوانەی هەشت ساڵ لەمەوبەر، ئێستا باوەڕی باو و سەرەکی گەلانی ئێران لەوەدایە کە نیزامی داسەپاو لەئێراندا هەڵگری هیچ چەشنە ئاڵوگۆڕێک نییەو خەفەتباری ئەوەن کە بۆچی لەم چەند ساڵەی دواییدا بەساکاری فریوی دروشمەکانی ریفۆرمخوازانیان خوارد. خاڵی سەرنج ڕاکێش ئەمەیە کە ئیتر (کەڕوبی) ناتوانێ بەدروشمی ریفۆرمخوازانەوە لەچەشنی جۆزەردانی ٧٦ و ٨٠ی هەتاویدا بێتە مەیدانەوە! بۆچی کە ئیتر لەزەینی جەماوەردا کاڵ بوونەتەوە؟

لەوتەیەکدا دەتوانین بڵێین ئێستا گەلانی ئێران ماڵاوایيان لەهەڵبژاردن و هەوڵی ئاڵوگۆڕ لەناوخۆی سیستەمەوە کردووە. چاوەڕوانی ئەوەن هێزێک یان گوشارێکی دەرەکی بتوانێ ئەو ئامانجانە وا ئەوان هەوڵیان بۆ داو پێی نەگەیشتن، وەدیبینێ. بەڵام بەلەبەرچاوگرتنی هەلومەرجی ئێران ڕوودانی شتێکی ئاوەها دوور لەڕاستییە. بەڵام تا خەڵکی ئێران بەگشتی بێنە سەر ئەم باوەڕە کە تەنیا ڕێگای ڕزگاربوون لەم تەنگانەیەدا هەوڵی خۆیان و پشتبەستن بەهێزی خۆیانە، ماوە دەخایەنێ. لێرەدا ئەرکی گرنگی هێزە شۆڕشگێڕەکان ئەوەیە کە لەم بوارەدا بەوپەڕی تواناو هەوڵەوە بکەونە ڕوونکردنەوەی خەڵک. هەڵبەت هیچ زێدەڕۆییمان نەکردووە ئەگەر بڵێین گەلی کورد لەئێراندا لەبەراورد لەگەڵ گەلانی تردا هەردەم زۆرچالاکانەو بەوریاییەکی زیاترەوە لەبەرامبەر سیستەمی داخراوی کۆماری ئیسلامیدا ڕاوەستاوە. دەرک و فامی سیاسی گەلی کورد هەردەم لەسەرووی گەلانی تری ناو چوارچێوەی ئێرانەوە بووە. ئەوەی کە کورد تائێستە نەیتوانیوە بەڕادەی هەوڵەکانی خۆی بەرهەم ببینێ، یەکەمیان هۆیەکەی بچووک بونی گەلی کوردە لەبابەت ڕێژەوە لەبەراورد لەگەڵ سەرجەم دانیشتوانی ئێران. دووهەمیشیان تەنیابوونی کوردە لەبەرەنگاربوونەوە لەگەڵ کۆماری ئیسلامیدا. ڕاستە لایەنی تریش هەن کە لەبەرەی دژ بەرژێم وەستاون، بەڵام لەئینساف لانەدەین، زۆربەی ئەو لایەنانە تەنیا ناویان ئۆپۆزسیۆن بووەو بەکردەوە دور لەئێران و لاواز هاتوونەتەدی. ئێستاش دەزانین کە هەمووان وەک قورسترین هێزی دژ بەکۆماری ئیسلامی دەڕواننە گەلی کورد و حزبە کوردییەکان لەسەرووی هێزەکانی ئۆپۆزسیۆنی ئێرانی جێگیربوون.

جیاوازییەکی ترکە گەلی کورد هەیەتی ئەمەیەکە هەر لەسەرەتای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامییەوە، ناوەڕۆک و چلۆنایەتی ئەم حکومەتە بۆ کورد ئاشکرابوو. بەڵام باقی ئەو هێزانەی کە ئێستا وەک نەیاری ڕژێم دەیانبینین، ئەزانین کە لەسەرەتادا هاوڕێ و پشتیوانی کۆماری ئیسلامی بوون. ئەگەر ئەوان پاش بیس و شەش ساڵ گەیشتوونەتە ئەو قەناعەتەی کە دەبێ لەپێکهاتەی سیاسی ئێراندا گۆڕان ڕووبدات، گەلی کورد هەر لەسەرەتاوە دەیزانی کە ئەم پێکهاتەیە لەدابینکردنی مافی گەلانی ئێران و دەستەبەرکردنی ئازادییەکانیاندا لاوازە و هەڵگری باری سیاسی و کۆمەڵایەتی و وەڵامدەرەوەی کێشەکانی وڵاتی ئێران نییە.■

حەمید قادری

هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری ئێران و کوردستانی ڕۆژهەڵات

لەئاستانەی نۆهەمین خولی هەڵبژاردنەکانی سەرۆک کۆماریی ئێراندایین. هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماریی ئێران، بەتایبەت لەم چەند خولە دواییەیدا بەردەوام باس هەڵگرسێن بووەو گرنگیی تایبەتی پێدراوە.

هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماریی ئەمجار، هەڵبژاردنێکی جیاوازترە، یەکێک لەجیاوازییەکان مەیل یا بابڵێین ئیرادەی بەشدارینەکردنە. ئەم بەشدارینەکردنە هۆیەکی دەگەڕێتەوە بۆ ناهومێدبوون لەدەوڵەتی ریفۆرمخوازی خاتەمی و ریفۆرمخوازان کە بەماوەی ٢ خول، یانی ٨ساڵ دەوڵەتی ئێرانیان بەدەستەوە بوو. بەڵام ئەم ناهومێدییە تەنیا ناهومێدبوون نییە لەریفۆرمخوازان، بەڵکوو ناهومێدبوونیشە لەهەموو لا باڵ و گرووپە سیاسییەکانی دیکە بەچەپ و ڕاست و نێوان ڕەوەوە. تەنانەت پێشینەی ناهومێدبوون لەڕاستەکان دەگەڕێتەوە بۆ پێش هەڵبژێردرانی ریفۆرمخوازان، ئەوەی دەکرێ بوترێت زۆربەی ئەو باڵ و لایەنانەی کاندیدایان هەیە ئەزموونی خۆیان لەدەسەڵاتدارێتیی ئێراندا بووەو خەڵک متمانەیەکی ئەوتۆیان پێیان نییە، ئەمانەو گۆڕانکارییەکانی ناوچەو ناهومێدبوون لەریفۆرمی ستروکتۆری سیاسی و یاسای بنەڕەتیی ئێران و ئامادەبوونی ئەمریکا لەناوچەو.. کارێکی کردووە دەسەڵاتدارانی ئێران مەترسیی بەشدارینەکردن لەهەڵبژاردندا، بەگرنگترین مەترسیی خۆیان لەئێستەدا دابنێن، ئەویش کاتێک زۆربەی چاو و کامێراکان بەرەو ئێران وەرسووڕاون.

لەم نێوانەدا کوردستان حاڵەتێکی تایبەتتری هەیە، ئەم حاڵەتە تایبەتە بەومانایەی جگە لەو بەڵگەو هۆکارانەی سەبارەت بەناهومێدبوون لەریفۆرمخوازان و دەوڵەتە پێشووەکان و باڵی ڕاست و چەپ وەک هەموو بەشەکانی دیکەی ئێران هەیانە، هۆکاری دیکەش لەئارادان، نەگەیشتن بەخواستە لانیکەمی (حد اقلی)یەکانیان و سەرنەگرتنی بەڵێن و وەعدەی دەوڵەت و سەرۆک کۆمارەکان و مانەوەی کورد لەدۆخی هاوڵاتیی پلە دوودا و بەگشتی پشتگوێ خستنی خواستە قەومی و نەتەوەییەکانیان، لەو هۆکارانەیە کە کورد لەهەڵبژاردن دوورەدەخاتەوە.

لەلایەکی دیکەوە، گۆڕینی دۆخی عێراق و بەشداریی چالاکانەی کوردی باشووری کوردستان لەستروکتۆری سیاسی و جەستەی دەسەڵاتدا، ئەم ڕاستییەی جارێکی دیکە لەبەرچاوی کوردەکانی ڕۆژهەڵاتدا بەرجەستەکردووە کە ئەمان جێگەو پێگەیەکی وەهایان لەستروکتۆرو پێکهاتی سیاسی و ئابووری و ئیجرایی ئێراندا نییە، دیارەو بەڵگەنەویستە ئەمەش کاریگەرێتیی خۆی لەسەر بەشدارینەکردنی کوردی ڕۆژهەڵات داناوە.

بەلای حکومەتی ئێرانەوە بەشداریی زۆربە، لەهەڵبژاردنداکە ئێستە لەقەیرانی ئەتۆمی و دیپلۆماسی و دیموکراسیدایە، ئەتوانێ بەشێوەی کورت ماوەش بێت کاریگەربێت و هەناسەیەکی دیکە وەبەر دەسەڵاتداراندا بهێنێتەوە بۆیە گرنگییەکی زۆر بە بەشداریکردنی زۆرینە دەدرێت. هەرچەند پێویستە ئەمەش بوترێ کە لەئێران و کوردستانیشدا، لەخراپترین حاڵەتدا، ٣٠ لەسەدی کەسەکان لەهەڵبژاردندا بەشداردەبن، بەڵام ئەم ڕێژەیە تائاستی زۆرینە، زۆری دەمێنێ.

لەکوردستاندا بازاڕی پروپاگەندەو تەبلیغات، وەک شوێنەکانی دیکەی ئێران، دەستی پێکردووەو دوو ڕووی هەیە، لەلای لایەنگرانی کاندیداکان و لەشوێنەکانی پروپاگەندە دەقەرێکی گەرم هەیەو هەندێ لەکاندیداکان سەریان لەکوردستان داوەو هەوڵدان بۆ کۆکردنەوەی دەنگ بەردەوامە، لەدەرەوەی ئەو بازنەیەو لەلای خەڵک بێمەیلی و سۆراغ نەگرتن دەبینرێ و ئەو گوڕوتینەی لەهەڵبژاردنەکانی چەند خولی پێشوودا هەبوو لەئێستەدا نابینرێ.

لەم نێوانەدا فەزای ڕۆشنبیریی کوردستانیش هەندێ لەکێشەکانی بۆ ناو خۆی گواستووەتەوە، هەندێ لەکەسەکانی ئەم فەزایە لایەنگری بەشدارینەکردنن و هەندێکی دیکەش و بەتایبەت (ریفۆرمخوازانی کورد) هەوڵ بۆ بەشداریکردن و دەنگدان بۆ کاندیدای ریفۆرمخوازان، بەباشترین ڕێگەچارەی بەردەمی کورد دەزانن.

ئەوەی لەم نێوانەدا وەک خەسارێک خۆی دەردەخا، نەبوونی فەزای کراوەی دیالۆگ و دانوستان و تەعامولە لەنێوان ئیتیجا جیاوازەکاندا، هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆوەی ڕۆشنبیرانی کورد لەڕۆژهەڵات، خاوەنی پرۆگرامی دیاریکراو نین، یانی بیرکردنەوەی پێش کەوتنە ناو قەیران و دۆخێکی تایبەت، لەلای ئێمە هێشتا جێگەیەکی نییە، بۆیە زۆرجار بڕیارەکان لەچرکەساتێکدا دەگیرێن و هەڵدەوەشێنرێنەوە.

ئەوەی پێوەند بێت بەم باسەوە، مانای ئەوەیە ڕۆشنبیریی کوردستان لەڕۆژهەڵاتدا، بیرکردنەوەو تێڕامان و هەڵسەنگاندنێکی پێویستی بۆ بەشداریکردن، نەکردن و هەروەها (چی کردن) نەکردووەو ئەوەی داوای بەشدارینەکردنی کورد دەکات، هیچ ئاسۆیەکی دیکەی دیاری نەکردووەو مەترسییەکانی بەشدارینەکردنی کوردیشی بۆ سەر کۆمەڵی کوردیی ڕەچاونەکردووە، ئەوەشی داوای بەشداریکردن دەکات، هیچ گەرەنتییەکی بۆ جێبەجێبوونی ئەو خواستانەی کە کورد دەیەوێ بەدەنگدان و لەڕێی هەڵبژاردنەوە پێی بگات، وەرنەگرتووە. بۆیە بەگشتی وێدەچێ هەڵبژاردنی ئەمجارەش لەحاڵەتی بەینابەینی و بەبێ دەسکەوتی عەینی بۆ کورد، بەڕێوەبچێ.■

laparakan.qxd 6/5/2005 11:21 AM Page 5

پەژارەی هاووڵاتی

■ کەی ئیش لەپرۆسەی خوێندندا دەکرێت؟ (هیوا)

■ دوای خوێندن منداڵان دەخرێنە بەر کاری قورس.. (فەرەیدون)

■ لەیادی ۳۰ ساڵەی دامەزراندنی یەکێتیدا (نەوزاد)

■ هیوا عەبدوڵڵا

قسەو باس لێرەو لەوێ لەسەر پرۆسەی خوێندن و مەسەلەکانی ناوەوەی زۆرن یان جەنجاڵییەکی زۆر هەیە، یان ئەوەیە ئەوەی ئەوترێ هەر ڕاگەیاندن و ئەو ڕایانەن کە لەکۆڕو سیمینارو کۆنگرەکاندا دەرئەبڕرێن هەر لەهۆڵەکاندا بەجێ ئەمێنن، پرۆسەی خوێندن لەهەموو قۆناغەکانیدا زۆر شتی گرنگ ماون و هەن، کەئیشی بۆ بکرێت بۆئەوەی قوتابخانە بکرێتە ماڵێکی خۆش بۆ خوێندکارو چێژ ببینن، نەک هەر ڕاهێنانی خوێندکار بێت بۆ بەردەوامی لەسەر ڕەفتارێکی ڕۆژانە تا ئەو ڕادەیە بەشوێنێکی ناخۆشی بزانن و هەروەک خۆیان ئەڵێن دوایی لێی بەردەبن، ڕێژەیەکی زۆر لەخوێندکار ئەڵێن لەقوتابخانە (بەردەبین) ناڵێن تەواو دەبین.. دواتر کەش و سروتی ناو قوتابخانەکان ئەوەندە ناڵەبارن کەبەکاری سەیرو ناجۆر لەناخی خوێندکاران دا دروست ئەکەن، ئەگەر بەیەکێک لەئامێرەکانی ڕاگەیاندن و لەیەک کاتدا کەخوێندن لەقوتابخانەکاندا تەواو دەبێ تەماشای بەردەرگاکانیان بکەین، دیارترین شت چەند شەڕو پێکدادانێکی خوێندکارانە کەبەردەوام هەموو ڕۆژێک و لەبەردەمی هەموو قوتابخانەیەکدا ئەیبینین.. دوای ئەوە ڕاکردنێکی زۆر نائاسایی لەگەڕانەوە بۆ ماڵەوەو هەندێکیش خاوبوونەوە و بەڕاشکاوی هەست بەماندووبوونی مێشکیان ئەکرێت.. و زۆر دیاردەی تر کەنیشانەی پشێوی حاڵەتە سایکۆلۆژیەکانی مناڵە.. ئەمانە لەبەرئەوەی قوتابخانە خۆش نیە.. یان مامەڵە لەگەڵ خوێندکاران خۆش ناکرێن، بەڵگە بۆ ئەمەش با هەر خوێنەرێکی ئەم بابەتە ئێستا بەمناڵەکانی بڵێت بەیانی پشوە، قوتابخانە نیە بزانە چەند دڵخۆش ئەبن بەم هەواڵە... من نامەوێ بەیەکجاری هێڵی ڕاست و چەپ بەسەر شتەکاندا بهێنم. بۆیە ئەڵێم مامۆستای باش و زمان شیرین ئەوانەی مامەڵەی جوان لەگەڵ خوێندکار ئەکەن یان هەندێ بەڕێوەبەری دڵسۆزوایان کردووە ژمارەیەکی کەم لەخوێندکاران حەزیان لەخوێندن و چوونە قوتابخانە بێت.. ئێستا لەسایەی ئەم بەڵای تەکنەلۆژیایەوە زیاتر ئامێرەکانی ڕاگەیاندن زۆر لەکاتەکانمان داگیر ئەکات، مناڵانیش بەهەمان شێوەو گەلێکیشیان ئەکەونە درەنگ.. کەناڵەکانی تێلی ستارو فلم و بابەتەکانی وا ئەکات خوێندکار شەو درەنگ بنوێت، یان پەیوەندی مۆبایل لەخەو ڕایان پەڕێنێت و هەندێکیش لەبەر بوونی هێڵی (نێت) لەماڵەکانیاندا سەرقاڵ ئەبن بەسایتەکانی مناڵەوە کەمتر لەو سەعاتانەی کەمێشکیان پێویستی پێیەتی ئەخەون..

بەیانیش پێشترو زۆر پێشتر لەوکاتەی کەخوێندکارانی دنیا تیایدا دەچنە قوتابخانە، ئەمان ئەچن چونکە بینای قوتابخانە کەمن و بەزۆرە ملێ سێ شەفتی خوێندن یەک لەدوای یەک ئەبێ خوێندنی تێدا بێت.. ڕەنگە لەوڵاتی ژاپۆن سەعات هەشت خوێندن دەست پێ بکات یان لەشوێنێکی تر ۸/۳۰ و باس لەوە ئەکرێت لەهەندێ وڵاتیش سەعات ۹.

سەیرە ئەم هەموو زەوی و شوێنە بەتاڵەی ناو شار چەند بینایەکی بۆ قوتابخانە تیا دروست ناکرێت.. کەمناڵ تێر خەو نەبوو، لەجیاتی پرۆسەی وەرگرتن، خەو ئەیباتەوە، وەرزشێکی بەیانیانیش نیە تا هەندێ وریایان بکاتەوە.

مەسەلەیەک کە بەڕاستی پێویستە ئێستا باسی لێوە بکرێت ئەو تەختە ڕەش و تۆزی تەباشیرەیە کەماوە، زۆر لەزانکۆکان و قوتابخانەکان ئەمڕۆ تەختەی سپی و ماجیک بەکاردەهێنن، ئەمە جیالەوەی پاک و خاوێنی و تەندروستییە لەهەمان کاتدا وەکو مەسەلەی سایکۆلۆژی سەرنج لای خوێندکارەوە بۆ تەختە یان فۆرمیکایەکی سپی و ماجیکە لەتەختە ڕەش زیاتر.. تەختەکانیش خۆزگە ڕەشێکی پاک یان ساف و باش بوونایە، نەک ڕەنگاو ڕەنگ و بۆرو زبرو بەو شێوەیەی کەهەریەکە لەئێمە دیومانەو تەباشیرەکانیش لەوجۆرە بوونایە چەورن و تۆز ناکەن.. دواتر ئەبێ باسی ئەو مۆدێلە بکەین کەهەشتا ساڵە لەدەست پێکردنی بواری خوێندن و کردنەوەی قوتابخانەوە تا ئەمڕۆ هەیە.. ژووری پۆل لەزۆر قوتابخانە ساردوسڕ لەوەرزی تەزین داو گەرم لەو چەند مانگەی کەخوێندکار بەگەرماکەی بێزار ئەبێت ئینجا مێزی ڕەق کەهۆکاری پەیدابوونی نەخۆشییەو لەو تەمەنەدا دیار نییە تا گەورە بوون ئایا بەڵای خاوەندارانی خوێندکارانی ئەم وڵاتەوە ئەستەمە نەرمیەک بۆ جێی دانیشتنی خوێندکار بکرێت؟

پسپۆڕانی سایکۆلۆژی مناڵ هاوشان لەگەڵ خوێندن و فێرکردن مۆسیقا بەکاریگەریەکی باش ئەزانن بۆ کردنەوەی هزرو ڕۆشن کردنی بیرکردنەوەی مناڵ.. مۆسیقایەک کە چێژ بداتە خوێندکار بوار بۆ بڕوابەخۆکردن و کەسێتی باش و تەندروستی ئەکات.. ئەیانباتە ناو ڕیتمێکی باشی هەڵسوکەوت و ڕەفتارکردن، هەندێکیشیان بەشێوەیەکی ئۆتۆماتیکی ئەچنە ناو بواری مۆسیقا ژەندنەوە.. لای ئێمەوە مۆسیقا یان کەمە یان هەر نییە، ئەوەی هەبێت مامۆستایەکە کاتەکەی بەکۆمەڵێ مێلودی لەوانەی کە لەکەناڵە عەرەبیەکانەوە پەخش ئەکرێن، ئەکوژن، ئاکامی ئەمەش بێزاربوونی مناڵە لەمۆسیقا چونکە هەر درێژکراوەی ساتەکانی ماڵەوەیە کە لەگەڵ دایک و باوکیدا ئەیبیستن، بەڕاستی ئەمە زۆر گرفتەو چارەسەری ئەوێت..

وێنەو نیگارکێشان بەهەمان شێوە.. لای هەندێک مامۆستای هونەرمەندو دڵسۆز نەبێت کە ئەم بوارەی لای مناڵ شیرین کردووە ئیتر ئەوانی تر وا لەمناڵ ئەکەن قینی لەوێنە بێتەوە چونکە مامۆستا وەک ئەرک و وەزیفە داوا لەخوێندکار ئەکات وێنە بهێنن بۆ پێشانگەی ساڵانە، بێگومان پێی خۆشە ئەگەر وێنەکان بەدەستی گەورە کرابن چونکە جوان ئەبن و پێشانگەکەی ئەم پێی سەرکەوتوو ئەبێت، واتە مامۆستای هونەر لەجیاتی ئەو پەیامەی کە (هونەر سێبەری مرۆڤایەتییە) هونەر ئەکاتە هۆیەک بۆ ڕاهێنانی مناڵ لەسەر درۆ.. بواری ئەدات بڵێ ئەم وێنەیە خۆم کردومە کەچی یەکێکی تر بۆی کردووە لەلایەکی تر تەممەڵی دەکات و بەمە وای لێ دێت خۆی ماندو نەکات بەم هونەرەوە، لەکاتێکدا وێنەکردن لەلایەن مناڵەوە لای سایکۆلۆجیستەکان دەرگای چونە ناو ناخی منداڵە.. پسپۆڕانی ئەم بوارە وەک نموونەم بۆ ئەم باسە ئەڵێن: کەویستت لەمناڵ بگەی با وێنەت بۆ بکات.. بزانە حەزی لەچ ڕەنگێکە!

پاشان سەرنج بدە لەناوەڕاستی پەڕەکەدا دەست پێئەکات یان لەسوچەوە و زۆر شتی تریش کەهەریەکە لەمانە بنەمای زانستی سایکۆلۆجیان بۆ دیاریکردنی کەسێتی مناڵ یان دەربڕینی گرفت و حاڵەتەکانی ناو ناخی..

لەناو خوێندکاراندا دیاردەیەکی تری زۆر ترسناک هەیە ئەویش خەریک بوونە بەمۆبایل و ئوتومبێلەوە ڕەنگە زۆر پێویست نەبێ منداڵ لەقۆناغی سەرەتاییدا موبایلی هەبێت چونکە ئەگەڕێ بەدوای ئەو هاوڕێیانەی تری کە وەک ئەم مۆبایلیان هەیەو کاتەکانیان هەمووی ئەدەنە موبایل.. یان لەسەرو قۆناغی سەرەتاییەوە.. ئۆتۆمبیل سەرەکی ترین و گرنگترین باسی خوێندکارانە.. دایک و باوکی نەخوێندەوار لەلایەک ئەوەندە پەروەردەیی نین کەئەم باسە لای مناڵەکانیان بگۆڕن بەشتی باش، یان هەموو قسەی ڕۆژانەیان لەسەر ئوتومبێلە وەک موڵک و بابەتی خۆبادان نەک وەک کەسەرەیەک بۆ گەیاندن.. بەم پێیە ئوتومبیل و پێکهاتەکانی بووەتە خەون و خەیاڵی خوێندکار.. نازانم گەورەو کاربەدەستەکان بەوە ئەزانن کەئێمە چەند لەدواوەین لەبواری پەروەردەو فێرکردندا؟؟.■

■ فەرەیدون جەلال عەلی

لەگەڵ چەند هاوڕێیەکم دوای تەواوبونی تاقیکردنەوەکەمان لەپەیمانگە چوینە باخی گشتی بۆ حەوانەوە ،بینیم مناڵێک کردبووی بەهەراو قسەی ناشیرینی بەخوێندکارێک دەوت، ئەمە جێی نیگەرانیم بوو هەروەها ئەومناڵە خوێنکارانەش کەدەوامی خوێندنیان تەواو ببوو لەبری چونە خولی بەهێزکردن وەورەکانەوە، ئیشیان دەکرد کە ئەمیش خەمێکە وەک کاری چلورە فرۆشی کارە نەشیاوەکانی تری دورلەکاری منالان، سەرەڕای ئەم لایەنە خراپە لەناو باخەکەدا و بوبونە هۆی بێزاری خوێندکاران کەخەریکی خۆئامادەکردن بون بۆ تاقی کردنەوەی کۆتایی ساڵ لەکاتێکدا خوێندکارێک لەگەرمەی خوێندنەوەی مادەکەی بەردەستیایە لەپڕ چلورە فرۆشێک پێی دەڵێت "چلورەت ناوێت؟" کەدیارە خوێنکارەکەش لەوکاتەدا دادەبڕێت لە"سەعی"کردنەکەی. باخی گشتی وپارکی ئازادی وەک هەمیشە هەموو ساڵێک و لەم وەرزەدا خوێندکاران ڕووی تێدەکەن بۆ سەعی کردن، کەهەندێکیان بەهۆی قەرەباڵغی ژمارەی خێزانەنیانەوەیە، یان بێزاربونیان لەو ژوورەی بەدرێژایی زستان و چەند مانگێکی پایز تیایە بەسەری دەبات لەگەڵ کتێبەکانیا، یان بۆ سود وەرگرتن لەهاوڕێ خوێندکارەکانییەتی لەو جێگانە کۆدەبنەوە،بەلایم ئەو مناڵە ئیشکەرانەی کەڕوو دەکەنە جێگەی ناوبراو کۆمەڵێکی زۆرن خەڵکی ناوباخەکەیان بێزارکردووە،هەرچەندە ژمارەیەک پاسەوان لەوێ دەبینرێن بەلایم لەوەدەچێ هیچ ڕێگریەک نەکەن و بڵێن ئەومنالاینە "کاسپی"دەکەن بەلایم مناڵەکان زۆربەی کات دەبێتە شەڕیان لەناوخۆیان و خەڵکیناوپارک و باخەکان ،سەرەڕای بێزارکردنی خوێندکارەکانی ئەوێ ئەم کاری منالاینە زیان بەداهاتووی خۆشیان دەگەیەنن لەبەرئەوەی مناڵ و ئیشکردنی ناوبازار "کوجا مەرحەبا"چونکە مناڵ لەدوای خوێندن تەواوبوون بۆ ناوبازاڕو تێکەڵ بون لەگەڵ کومەڵێک دنیای جیاواز لە خوێندنەکەیو پارە پەیداکردن کەزۆرجار لەوانەیە فێری جگەرە کێشانیش بن زیانێکی گەورە لە داهاتوویان دەدات ، هەربۆیە هیوادارم پاسەوانەکانی پارکی ئازادی و باخی گشتی لەم ماوەیەدا ڕێگە نەدەن بەوژمارە زۆرەی مناڵە ئیشکەرەکان، باچیتر خوێندن نەبێتە قوربانی گیرفان پرکردنی باوکی ئەو مناڵە ئیشکەرانەی کە زۆربەیان لەئەنجامی ناهوشیاری کەس وکاریانەوە ئەوکارانەدەکەن ئەگەرنا پێموایە لەسەردەمی ئێستامان باوک و دایک پێویستیان بەکارکردنی مناڵەکانیان نابێت بۆ خەرجیان.■

تا کورد خاوی و حزبایەتی بکات لەکەرکوک هەوڵی عەرەبەکان و تورکمانەکان بەشیعەو سونەو عەلمانی و ئیسلامیانەوە گەرمتر دەبێت لەسەر دابڕانی کەرکوک لەکوردستان

ڕەهێڵ عەلی

پسپۆڕانی سایکۆلۆژی مناڵ هاوشان لەگەڵ خوێندن و فێرکردن مۆسیقا بەکاریگەریەکی باش ئەزانن بۆ کردنەوەی هزرو ڕۆشن کردنی بیرکردنەوەی مناڵ

هیوا عەبدوڵا

باچیتر خوێندن نەبێتە قوربانی گیرفان پرکردنی باوکی ئەو مناڵە ئیشکەرانەی کە زۆربەیان لەئەنجامی ناهوشیاری کەس وکاریانەوە ئەوکارانەدەکەن

فەرەیدون

پواز

لیستی برایەتی لەبەردەم تەنگەتاوی عەرەب و تورک

هەموومان دەزانین چ لەپێش ڕوخانی ڕژێمی بەعس چ لەدوای ڕوخانییەوە، کەرکوک خاڵی گەرم و گفتوگۆی نێوان کوردو دەسەڵاتی مەرکەزی بووە، گەلی کورد زۆر لەمێژە هەوڵی بەکوردستانی بوونی ئەم شارەی داوە، بەڵام تاکو ئێستا ئەو هەوڵانە نەگەیشتۆتە ئەنجام، یەکێک لەهۆکارەکانی نەگەیشتنە ئەنجامی ئەو هەوڵانە یەکنەگرتوویی کورد بووە، لەدوای ڕوخانی ڕژێمی بەعسەوە تاڕادەیەک زەمینەیەکی ناوخۆیی و ئیقلیمی و جیهانیش هاتۆتە ئاراوە بۆ بەدیهێنانی ئەو ئامانجە، بەڵام دیسان بەهۆی بیری تەسکی حزبایەتی و فرکان فرکانی حزبایەتییەوە، لەچاو ئەو ماوە زۆرە نەتوانراوە کارێکی ئەوتۆ بکرێت، بەشێوەیەکی واکە بڵێین تاڕادەیەک کێشەی کورد لەکەرکوکدا لەخەم ڕەخسیوە. چونکە حزبە کوردستانییەکان تەنها لەڕێی دروشمەکانیانەوە کوردایەتی دەکەن، بەڵام کە دێنە سەرئەرزی واقیع ئامانجە حزبیەکان زاڵ دەبێت بەسەر دروشمەکاندا، چونکە دەیان جار لەلایەن سەرکردە کوردەکانەوە بەتایبەتی تاڵەبانی و بارزانی زۆر بەهەستێکی کوردانە قسە لەسەر کەرکوک کراوە، بەڵام کاتێک کە دێیتە سەر ململانێی ناوخۆی کوردەکانی لیستی برایەتی هەست دەکەیت بەرژەوەندی تەسکی حزبایەتی زاڵە بەسەریدا، چونکە مەسەلەی دواخستنی پێکهێنانی ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوک لەئەستۆی لیستی برایەتیدایە، بەتایبەتی نوێنەرانی هەردوو حزبی یەکێتی و پارتی کەتێیدا باڵادەستن، پێکنەهێنانی ئەم ئەنجومەنە بەدەر لەوەی بووەتە هۆی کەمکردنەوەی بەهاو قورسایی کورد لەناو ئەو ئەنجومەنە، لەلایەکی ترەوە کاری کردووەتە سەر دواخستنی خزمەتگوزارییەکانی هاوڵاتیانی کورد لەکەرکوک. هەروەها بووەتە هۆی ئیحراج بوونی لیستی برایەتی بەرامبەر لیستەکانی ترو، بەڕادەیەکی واکە هەر چوار لیستی (۲۸۹، ۱۷۵، ۲۹۹، ۱۷۸)ی عەرەب و تورکمان و بەشێوەیەکی وا نارەزایی بەرامبەر بەلیستی برایەتی بەرز بکەنەوە بۆ سەرۆک کۆماری عێراق و سەرۆک وەزیران و پەرلەمانی عێراق بەمەبەستی شکات کردن.

هەروەها کاریگەرییەکی سلبی تری ئەم ڕێکنەکەوتنە بووەتە هۆی ئەوەی سەرکردە عەرەبەکانی تورکمانەکان هەوڵەکانیان بۆ دابڕانی کەرکوک لەکوردستان هەم لەڕێی لێدوانەکانیانەوە هەم لەڕێی کردەوەکانیانەوە چڕ بکەنەوە، بۆ نموونە لەلێدوانێکی حسێن شەهرستانی دا کە لەگەڵ ڕۆژنامەی حەیات دا دەڵێت: پێشبینی دەکرێت خەڵکی کەرکوک نەیانەوێت بچنە ناو هەرێمی کوردستانی عێراقەوە، هەروەها چەند کەسانێک لە لیستی عەلاوی هەوڵ ئەدەن کەرکوک نەچێتە ناو هەرێمی کوردستانەوە، ئەمە بێجگە لەڕازی نەبوونی سەرکردە عەرەبەکان بەفیدراڵی لەسەر بنەمای قەومی، بێگومان تا کورد خاوی و حزبایەتی بکات لەکەرکوک هەوڵی عەرەبەکان و تورکمانەکان بەشیعەو سوننەو عەلمانی و ئیسلامیانەوە گەرمتر دەبێت لەسەر دابڕانی کەرکوک لەکوردستان، کە بەرپرسیاریەتی ئەو کارەش بەتەنیا لەئەستۆی یەکێتی و پارتیدایە، چونکە کورد لەکەرکوک دا پێویستی بەکوردایەتییە نەک بەحزبایەتی.■

ڕەهێڵ عەلی

■ نەوزاد سەنگاوی

لەیادی دامەزراندنی یەکێتی کە زۆربەی هاوڵاتیان سەرقاڵبون بەسەیرکردنی بەرنامەکانی یادی ۳۰ ساڵەی یەکێتی لەتەلەفزیۆنەکانەوە کەچی لەم یادەدا بەرنامەکانمان نەدی و کارەباکەمان بڕدرا کەبووەتە هۆی بێزاری هاوڵاتیان کەسەرچاوەی کارەبای تەکیە لەوێستگەی کارەبای بازیانەوە دێت کەزۆرجار لەکاتی هەواڵەکان یان وتەکانی هەڤاڵ مام جەلال یان شتێکی گرنگ کە هەبێت کارەبای ناحیەکە لەوێستگەوە دەبڕن کە هاوڵاتیانی بەتەواوەتی بێزار کردووە، کە لەفەرمانگەی کارەبا دەپرسیت هەزار بیانوی ناڕاست ئەهێننەوە.

بۆیە داوا لەلایەنە بەرپرسەکان دەکەین با یاری بەکارەباکەمان نەکرێت و سنورێکی بۆ دابنرێت بەهیوای بەدەنگەوە هاتنتان.■

laparakan.qxd 6/5/2005 11:21 AM Page 6

یانەی ڕێکخراوە ناحکومییەکانی پارێزگای کوردستان

فەلسەفەی هەڵبژاردن و ڕۆڵی لە سەر گەشەکردنی کۆمەڵی مەدەنی لێکدایەوە

چاودێر/ سنە

یانەی ڕێکخراوە ناحکومییەکانی پارێزگای کوردستان، ڕۆژی شەممە ٨٤/٣/٧ لە هۆڵی فەرهەنگی هونەری فەجری سنە بە دانانی میزگردێک دەستی دایە لێکدانەوەی فەلسەفەی هەڵبژاردن و ڕۆڵی لە سەری گەشە کردنی کۆمەڵی مەدەنی.

لەم کۆڕەدا کە لە لایەن بنکەی »شاهۆ«وە ئەندامانی یانەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان بەڕێوە چوو، سەرەتا »مەنسوور ڕەحمانی« بەرپرسی بنکەی شاهۆ، سەبارەت بە هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری و سازکردنی کۆڕەکە چەند قسەیەکی ئاراستەی ئامادە بووان کرد و پاشان »مەسعوود ڕۆستەمی« ماستەری زانستی رامیاری و »سەعید ساعێدی« ڕەخنەگروەکوو کەسانێکی سەربەخۆ و »خالیدی تەوەکوولی« لە ڕیفور خوازانی کورد و بەرپرسی ستادی پرۆپاگەندە کردنی مستەفا موعین لە کوردستان و کارناسی بالایی کۆمەڵناسی بەشداری مێزەگردەکەیان کرد دەستیان دایەلێکدانەوە.

لەم میزەگردەداکە بەشداربووان بە ڕەخنە و بۆچوونی جیاوازەوە درێژەیان بە باسکردن داو وەڵامی پرسیارەکانیان دایەوە ،سەرەتا خالیدی تەوەکولی سەبارەت بە فەلسەفەی هەڵبژاردن و هەڵبژاردنی ئیدال و کەش و هەوای پێویستی هەڵبژاردنی ئیدال وتی: دیارە وەختێکە باس لە هەڵبژاردن دەکەین، ئێمە ناتوانین بە بێ ئاوڕدانەوە لە دیموکراسی ونیزامگەلی سیاسی و دیموکراتیک باسی هەڵبژاردن بکەین. چۆن بە هەرحاڵ هەڵبژاردن بەشێکە لە جۆرێک لە حکومەت بە ناوی حکومەتی دیموکراسی یان نیزامێکی دیموکراتیک و لە سەدەی ١٧ و ١٨ بەم لاوە سەرهەڵدانی هێزگەلێکی فیکری نوێ ، سەر هەڵدانی گۆڕانکاری فیزیکی و گەورە بوونەوەی شارەکان و سەرهەڵدانی چەمک گەلێکی نوێ وەک: ئازادی، دیموکراسی، بەرابەری مافی مرۆڤ و... تەنگیان بە دەسەلاتگەلی ئیستبدادی و خودکامە هەڵچینی و بواری دابەش کردنی دەسەلات بە سەر خەڵکدا ساز بوو و لێرەوە خەڵک لە ناو خۆیاندا نوێنەر یان نوێنەرانێکیان هەڵبژارد. (ئەمەیە فەلسەفەی هەڵبژاردن)

ناوبراو هەروەها وتی: هەڵبژاردنی ئیدالیش، هەڵبژاردنێکە کە تەواوی جەماوەری کۆمەڵ بە بۆچوون و ڕای جیاوازەوە بتوانن لە کەش و هەوایەکی شەفافدا بەشداری بکەن و دەسەلایتی خۆیان بسپێرنە هەر کەسێک پێیان خۆشە و هەڵبژاردنێکی دوو لایەنە بێت.

لەم بارەوە مەسعوودی ڕۆستەمی بە ڕەخنە گرتن لە قسەکانی خالیدی تەوەکولی ئاماژەی کرد بۆ شورەوی پێشوو و وتی: حکومەتی ئیستبدادی شورەوی پێشوو هەم شاری گەورەی هەبوو هەم ڕۆشنبیری هەبوو، ئیتر لێرەدا وانییە کە هەڵبژاردن و دیموکراسی بە یەکەوە بە تەواوکەرەی یەکتر بزانین. ناوبراو زیادی کرد: فەلسەفەی هەڵبژاردن مێژوویەکی دوور و درێژی هەیە و دەبین کە هەر لە یونانی کۆنەوە دەست پێ دەکات و هەر بەو جۆرەی کە »هانا ئارێنت« ئاماژەی پێدەکات تەواوترین دیموکراسی لە یونانی کۆندا بووە و بە دوای ئەوەدا بەرە بەرە نیزامگەلێکی ئیمپراتوری و دەسەلات دار سەریان هەڵداوە و... و لە سەدەی بیستەوە کە ئیتر ئەم شێوە حکومەتانە نەیان دەتوانی ولایمدەری پێداویستیەکانی کۆمەڵ بن و ئەمە بووە هۆی ئەوەی کە دەسەلات سنووردا بکرێت و دواتر بە پێی گۆڕانکاری گەلێک ڕۆڵی خەڵک لە هەڵبژاردندا پەرەی گرت و دوای شەڕی دووهەمی جیهانی دەبینین کە حکومەتگەلی ئورووپای ڕۆژئاوا زۆربەیان باسی هەڵبژاردنیان هێنا ئاراوە.

لە درێژەدا »سەعیدی ساعێدی« کە لەم کاناڵەوە هێرشی بردە سەر باڵی چەپ لە ئێران و ڕەخنە و بۆچوونەکانی خۆی دەربڕی و دواتر لە لایەن تاقمێک ناسراو بە ڕیفورم خوازانی کورد کە بەشداری کۆڕەکە بوون تاوانبار کرا بە لایەنگری لە باڵی ڕاست لە ئێران، لەم بارەوە وتی: ئێمە ئەگەر بمانەوێت باس لە فەلسەفەی هەڵبژاردن بکەین دەبێت ئاسۆی مەعریفی مان زۆرتر بڕواتە ناخی مێژووەوە، چونکوو پێش ئەوەیکە لە ڕێنیسانسی سەدەی ١٦ و ١٧دا باسی گۆڕینی حکومەتداری و هاتنە ئاراوەی قۆناغی دەوڵەت - میللەت بێتە پێشەوە، ئێمە نزیکەی زۆرتر لە هەزار ساڵ قۆناغێکمان هەیەکە پێ دەڵێن قۆناغی گواستنەوەی کانگا مەعریفەکان یان ناوەندە بڕیار دەرەکان.

ناوبراو لە درێژەی وتەکانیدا لە ڕوانگەی ئەقلانیەتەوە تیشکی خستە سەر باسەکە و لەم بابەتەوە لە نێوان ئەقلانیەتی ئاسمانی و زەوینیدا بەراوردێکی کرد و سەبارەت بە بەشداری کردن لە هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری ئێران وتی: بە ئاماژە بەو ئەزموونانەی کە تێمان پەڕاندووە و هەروەها کاردانەوەی باڵی چەت یان لایەنی ناسراو بە دەوڵەتی ڕیفۆرم خواز لە ماوەی ئەم چەند ساڵەدا و لە بەر چاو نەگرتنی کورد لە یاسای بنەڕەتی ئێراندا و...باشتر وایە لە هەڵبژادرندا بەشداری نەکین.

ساعێدی لە وەڵامی پرسیارێکی تایبەتدا سەبارەت بەوەی کە تاوانبار کراوە بە لایەنگری لە باڵی ڕاست لە ئێران دەکات وتی: زۆرم پێخۆش بوو کە نوێنەرێکی باڵی ڕاستیش لە کۆڕەکەدا بەشدار بووایەت، تاکوو بمانخستایەتە بەر ڕەخنە و بۆچوون خۆمان سەبارەت بەوانیش ڕاشکاوانە ڕابگەیاندایە. بەلایم ئەوەیکە لەو کۆڕە زۆر ڕەخنە لە ڕیفورم خوازان گیرا بەو بۆنەوە بوو کە خۆیان لەوێ بوون و ئەمەش بە مانای لایەنگری لە باڵی ڕاست نییە و من بەڕاشکاوانە ڕامگەیاند کە لە هەڵبژاردندا باشتر وایە بەشداری نەکەین.

بەشدار بووانی ئەم مێزگردە لەدرێژەی وتەکانیاندا بە تیشک خستنە سەر کۆمەڵی مەدەنی و هەڵبژاردنەکانی سەرۆک کۆماری ئێران و... لە کۆتاییدا وەڵامی پرسیاری ئامادە بووانیان دایەوە.■

گرفتە سەرەکییەکانی چالاکی ڕێکخراوە دیموکراتییەکان لەشاری کەرکوک و دەوروبەریدا

برایم محێدین عارف

دوا بەدوای پرۆسەی ئازادبوونی عێراق و رزگارکردنی کەرکوک و شارە داگیرکراوەکانی کوردستان، سیماو روخساری ناوچە تازە رزگارکراوەکان بەتەواوی گۆڕا، ئەمەش بوو بەمایەی ڕەخساندنی مینبەری ئازادی ڕێکخراوەکان، ئەو بۆشاییانەی پێویستە مێژوویەکانی قۆناغ کەدەبو پڕ بکرێنەوە دەست بەپڕبونەوەیان کرا، دام و دەزگا حکومی و حزبی و ڕێکخراوەییەکان فراوانتر بون ڕێکخراوە دیموکراتیەکانیش بەپێی ئایدۆلۆژیای جیاواز جیاوازو ئازادی بیروڕا، لەدایک بون، لەدایک بوونی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان لەشاری کەرکوکدا چوار ئاراستەی جیاوازی لەخۆگرت و بەپێی لەم ئایدۆلۆژیای حزب، نەتەوە، حکومەتی مەرکەزی، حکومەتی هەرێم، ڕێکخراوە دیموکراتیەکان دەستیان بەکارکردن کرد لەلەت بوونی ئاراستەکردنی ڕێکخراوەکاندا ڕۆڵی ڕێکخراوەکان وەک پێویست نەبوە و نابێت، ئەمڕۆ کە تێکڕای گەلی عێراق و شاری کەرکوک تینوی دیموکراسی و بەرقەرار بونی ئاسایشی مەدەنیەتن، ئەرکی گەورەی مەدەنیەت و پیادەکردنی دیموکراسی لەکارو چالاکی ڕێکخراوە دیموکراتیەکاندا ڕەنگ دەداتەوە تا چەند ڕێکخراوە دیموکراتیەکان چالاک و بەرهەم هێنەربن بەمانای فەراهەم هێنانی دونیای مەدەنیەت و پیادەکردنی دیموکراسی، لەبارودۆخی ئەمڕۆی شاری کەرکوکدا کارو چالاکیەکانی ڕێکخراوە دیموکراسیەکان قەتیس بوە. هۆکارەکانی قەتیس بوونی کارو چالاکی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆکارێکی جیاواز گرنگترین هۆکارەکانی قەتیس بوونی چالاکی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان بریتین لە:

تیرۆرو ڕەشەکوژی

هەرچەندە ئەمڕۆ تیرۆرو ڕەشەکوژی بووەتە دیاردەیەکی جیهانی، تیرۆر زۆربەی وڵاتانی دنیای گرتۆتەوە، هۆکاری سەرەکی ئەم دیاردەیەش جوڵانە ئیسلامی و دینییە توندڕەوو کورت بینەکانن، لەسەرووی هەموویانەوە ڕێکخراوی (القاعدە) و ئەوانەی لەبازنەی توندڕەویدا دەخولێنەوە، دیاردەی تیرۆر لەعێراقدا بەربلاوییەکی زیاتری بەخۆیەوە بینیوە چونکە بارودۆخی عێراق "جگە لەسنوری حکومەتی هەرێم" بارودۆخێکی تایبەتە، بەپاشماوەکانی بەعس، ڕێکخراوە تیرۆریستەکان، دوژمنانی ئازادی و دیموکراسی، سەقامگیرنەبونی یاساو حکومەت، کۆنترۆڵ نەکردنی سنوری نێودەوڵەتی عێراق، هەموو بەیەکداچون و یەکیان گرتووە کارێکی وایان کردوە تیرۆرو تەقینەوە لەعێراقدا زۆر بێت لەم کاتە ناسکەو قۆناغی گواستنەوەدا ببێتە مۆڵگەی تیرۆریستان، هەرچەندە بە بەراورد کەرکوک لەگەڵ شارەکانی تری خواروی عێراقدا کەرکوک، لەهەموویان باری ئاسایشی باشترە، بەڵام هەر بارودۆخەکە تەواو سەقامگیر نییە و تەقینەوە و ڕەشەکوژی دەبێت، ئەم تەقینەوە و ڕەشەکوژییە وا دەکات خەڵک کەمتر لەچالاکی و شوێنی قەرەباڵغ و هۆڵی داخراو کۆببنەوە، ساردییەک بەڕوخساری چالاکی ڕێکخراوەکانەوە دیار بێت، هەرچەندە تا ئێستا هەر کارو چالاکییەک کرا بێت، جموجۆڵی ئاسایشی توند گیراوەتەبەر لەساتی چالاکیەکاندا هیچ ڕووی نەداوە بەڵام هەر ترس و دڵەڕاوکێیەکی لای ڕێکخراوەکان دروست کردووە لەژمارە و بایەخی چالاکی ڕێکخراوەکان کەم دەکاتەوە شێوازی چالاکی ڕێکخراوەکانی کەمتر لەکۆڕ گێڕان، فێستڤاڵ و ئاهەنگی هۆڵە داخراوەکاندا چڕکردۆتەوە.

پارچەبون و نەبونی یەک ناوەندی سەرپەرشتی ڕێکخراوەکان

ئاساییە لەبارودۆخێکی وەک ئەمڕۆی کوردستان و عێراقدا ڕێکخراوەکان دابەش بن و پەیوەندییان لەگەڵ حزب و حکومەتدا بەتین بێت، هەر ڕێکخراوە لەدەروازە و کەناڵی جیا جیاوە یارمەتی مادی و مەعنەوی وەرگرێت بەمەرجێک هەموویان لەسنوری دیاریکراوی بەرژەوەندی گشتی ڕێکخراوەکان دەرنەچن ئامانج و مەبەستەکانی کە لەپێناویدا دروست بون لەبیر نەکەن، بەڵام ئەمە بەمانای ململانێ و گوی نەگرتنی یەکتر نییە وەک هەندێ ڕێکخراوو لایەن لەنگەریان لەسەر گرتووە جگە لەمەداو سەرچاوەی ڕێنمایی خۆیان کەسی تر لەگۆڕەپانی کارکردندا نابینن.

ئەم پارچە پارچە بون و زۆری ڕێکخراوانە و دابەش بونیان بەپێی ئایدۆلۆژیای حزب، نەتەوە، حکومەت ئەگەر دیاردەیەکی ئاسایش بێت بونی فرە کەناڵی پشتگیری ڕێکخراوەکان و نەبونی یەک دەزگای بەرپرس لەکاروباری ڕێکخراوەکان، ڕێکخراوەکانی توشی چەرمەسەری و کەم جەماوەری کارو چالاکییەکان کردووە، پێویستە هەر کارو چالاکیەکی کەم وێنە و سود بەخش کە دەکرێ بێ سڵ کردنەوە لەوەی کێ دەیکاو! کێ دەستی یارمەتی بۆ درێژ کردووە، تێکڕای جەماوەری ڕێکخراوەکان رووی تێبکەن و لەبەهای کارو چالاکیەکان کەم نەکەنەوە.

بەڵام دیاردەکە تارادەیەک پێچەوانەیەو ڕێکخراو هەیە دەرگای بەڕووی کارو چالاکییەکانی ڕێکخراوی هاوچەشن و هاومەبەستدا داخستووە وەک بینەرو بیسەریش ئامادە نیە گوێ لەڕێکخراوەکەی بەرامبەری بگرێ، چارەسەری ئەم گرفتە بەهاوکاری و هاماهەنگی یەکتری ڕێکخراوەکان دەبێت بونی یەک دەزگاو ناوەندێکی سەرپەرشتیار کار لەسەر یەک بونی چالاکی ڕێکخراوەکان دەکاو یەک بونی چالاکی ڕێکخراوەکانیش سمیای کارو چالاکییەکان گەشەدارتر دەکات.

سەرقاڵی بێ مروەتی لێپرسراوان بەرامبەر کارو چالاکییەکان:

سەرکردە و لێپرسراوان پێشەوای میللەتن تا ئێستاش ژمارەیەکی بەرچاو لەسەرکردەی حزبەکان قورسایی زۆریان لای جەماوەر هەیە، جەماوەر پێوانە بۆ رابردوی کارو چالاکییەکانیان دەکات، سروشتێکی کارێزمایی کوردەواریشە ژمارەیەکی بەرچاوی خەڵک لەگەڵ هەڵسان و دانیشتنی لێپرسراواندا روو لەکارو چالاکییەکان دەکەن زۆربەی ئەو کارو چالاکیانەی لەلایەن ڕێکخراوە دیموکراتیەکانەوە دەکرێ پێشتر بانگەوازو بانگ کردن و دەلیلی بەرنامەکانیان پەخش دەکرێ بۆ شوێنە گشتی و دەزگا حزبی و مەڵبەندو لق و کۆمیتە و ناوچەکان دەنێردرێ زۆرجایش لەبەرنامەکاندا ڕێ بەوتارو وتەی لێپرسراوانیش دەدرێ، بەڵام زۆربەی زۆری لێپرسراوان گوێ بەکارو چالاکیەکان نادەن و پشتگوێیان دەخەن، یان نوێنەرێک دەنێرن، نوێنەرەکە ئەو بۆشایی و شوێنە جەماوەریەی لێپرسراوەکە پڕ ناکاتەوە چۆڵی بەسیمای شوێنی چالاکییەکانەوە دەبیندرێ.

ئەگەر نەهاتن و نەچونی لێپرسراوێ وەک هاووڵاتیەک دیاردەیەکی ئاسایی بێت، ئاسایی وەردەگیرێ بەڵام گرفتەکە لەوەدایە نوێنەرو کەناڵە ڕاگەیاندنەکانیش بەهاتن و نەهاتنی لێپرسراوەکان بەرنامەکانیان دەگۆڕێ، جگە لەوەی لێپرسراو هەیە پەیامنێرو خەڵکی ڕاگەیاندنی لەگەڵە، کەهۆڵەکەی جێهێشت، ئەوانەی لەگەڵی هاتون دوای دەکەون ئەم دیاردەیە کاریگەری لەسەر پەخشکردنی چالاکییەکە لەکەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە هەیە، ئەو کارو چالاکیانەی کەلێپرسراوە بەرزەکانی حکومەت و حزب وتاری تیا دەخوێنێتەوە کاتی زیاتری لەکەناڵەکانەوە بۆ دیاری دەکرێ، چالاکی هەبووە لەهیچ کەناڵێکەوە تۆمار نەکراوە و لێنەدراوە لەبەر نەهاتنی لێپرسراوان و نوێنەری کەناڵە ڕاگەیاندنەکان.

ئەم فاکتەرە لەئەمڕۆی شاری کەرکوکدا بایەخی خۆی هەیە لێپرسراوو سەرکردەکان کەمتەرخەمن بەبەشداری نەکردنی چالاکیەکان و بەرەو پێشەوە بردنی کاروانی ڕۆشنبیری و مەدەنیەتی شارەکە بەگشتی.

ئەمانە گرفتە سەرەکیەکانی بێ هێزی و چۆڵی کارو چالاکیەکانی ڕێکخراوەکانە دەبێت پێوانەیان بۆ بکرێ و هەموو کەموکوڕیەکان نەخرێتە ملی خودی ڕێکخراوەکان.■

بەیاننامەی (یەکێتی کەمئەندامانی کوردستان) بەبۆنەی نۆهەمین ساڵیادی دامەزراندنیەوە

یەکێتی کەمئەندامانی کوردستان، وەک ڕێکخراوێکی هەمیشە زیندووی کەمئەندامان، هەر لەیەکەم ڕۆژی دروست بوونیەوە، هەوڵی داوە، خزمەت بەکەمئەندامانی کوردستان بکات. هەربۆیەش کەمئەندامان لەگشت لاوە، وەک ڕێکخراوێکی خەمخۆری خۆیان. لەو مینبەرەوە، دەنگی ئازادی و دەنگی دیموکراسی خۆیان، دەگەیەننە، کەمئەندامان ئەمڕۆش، کە نۆ ساڵ بەسەر دامەزراندنی ئەم ڕێخراوە تێدەپەڕێت، نۆ ساڵی پڕ لەبەخشش و کارو چالاکی لەپێناو ئامانجەکانی کەمئەندامان بەرزو پیرۆز ڕادەگرین و هەر لەبەر گرنگی ئەم یادەش، بەپێویستمان زانی بەیاننامەی (یەکێتی کەمئەندامانی کوردستان) لەنۆهەمین ساڵیادیدا بڵاوبکەینەوە، هەم بۆ بەدیکۆمێنت کردنی بەیاننامەکە، هەم بۆ گرنگی دان بەو یادە.

بەڕێز پەرلەمانی کوردستان
بەڕێز حکومەتی هەرێمی کوردستان/ ئیدارەی سلێمانی، هەولێر
بەڕێزان لایەنە بەرپرسەکان..
جەماوەری بەشەرەفی خەڵکی کوردستان...

وەک ئاگادارن لەدوای ڕاپەڕینە مەزنەکەی گەلەکەمان لەسەرەتای بەهاری ساڵی (١٩٩١) داسەرجەم دام و دەزگا داپڵۆسێنەرەکانی ڕژێمی لەسەرکار لابراوی بەعس بەیەکجار ڕاماڵدران و کۆت و بەندی ئەم ڕژێمە لەشان و ملی خەڵکی خەباتگێڕی کوردستان داماڵدران. دواتر لەپرۆسەیەکی دیموکراسیدا دەنگ درا بەنوێنەرانی خەڵک بۆ پێکهێنانی پەرلەمان و حکومەت، دوای دامەزراندنی حکومەت و دەزگاکانی تر، ڕێکخراوە ناحکومیەکان هاتنە ئاراوە بۆ داکۆکی کردن لەمافەکانی توێژە جیاجیاکان و بەرەو پێش بردنی کێشەکانیان.

یەکێتی کەمئەندامانی کوردستان لەلایەن خودی کەمئەندامانەوە لەبەرواری (١٩٩٦/٦/٦)دا وەک پێویستییەکی هەنووکەیی هاتە ئاراوە، بەپێی بڕیاری دادگای بەرایی سلێمانی لەئەیلولی (١٩٩٧) و وەزارەتی ناوخۆی حکومەتی هەرێمی کورستان لە (١٩٩٧/١٢/١٠) مۆڵەتی ڕەسمی کارکردنی پێدراوە. وەک سەرجەم ڕێکخراوەکانی تر (یەکێتی کەمئەندامانی کوردستان) هەوڵی خۆی خستۆتە گەڕ بۆ بەرزکردنەوەی کێشەو گیرو گرفتەکانی کەمئەندامان و داکۆکی کردن لەمافەکانیان لەڕێگەی چالاکییەکانیەوە چەندین کاری بەرچاوی بۆ کەمئەندامان دەستەبەرکردووە.. لەوانە:- بەخۆڕاییکردنی خزمەتگەزارییە تەندروستییەکان لەسەرجەم بنکە تەندروستییە حکومیەکاندا، دامەزراندنی کەمئەندامان لەفەرمانگە و دەزگاکانی حکومەت بەپێی توانای جەستەییان، دابین کردنی ئامێرە یارمەتی دەرەکانی کەمئەندامان بەپێی پێویست. گێڕانی ڕۆڵی سەرەکی لەدەرکردن و جێبەجێکردنی بڕیاری ژمارە (١١٣)ی ئەنجومەنی وەزیران تایبەت بەکەمئەندامان. دابین کردنی مۆڵەتی شۆفێری بۆ کەمئەندامان لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی هاتووچۆی سلێمانییەوە، دامەزراندنی سندوقی کۆمەک تایبەت بەکەمئەندامان کە لەبوارەکانی (ژن هێنان و شووکردن و مردن و لەدایک بوون و نەخۆشی) هاوکاری کەمئەندامانی دەکرد.. وە هەروەها دابینکردنی چەند پارچە زەوییەک بۆ کەمئەندامان و هەوڵدان بۆ دەرخستنی توانای کەمئەندامان لەبوارەکانی (هونەری و وەرزشی و کۆمەڵایەتی و ئابووری) وە سازدانی گەشتی ساڵانە بۆ زیاتر تێکەڵبوونی کەمئەندامان و کەسوکاریان بەمەبەستی دوورکەوتنەوەیان لەکێشە دەروونییەکان، ئەمانە وای لەڕێکخراوەکەمان کردووە کە ببێت بەپێشەنگ لەناو کەمئەنداماندا. بەبۆنەی نۆهەم ساڵیادی دامەزراندنی ڕێکخراوەکەمانەوە ڕێکخراوی (یەکێتی کەمئەندامانی کوردستان).

داواکاریەکانمان لەچەند خاڵێکدا کۆدەکەینەوە و دەیخەینە بەردەم بەڕێزتان بۆ چاکسازی و چارەسەرکردنی کێشەکانی کەمئەندامان کە ئێمە خۆمان بەنوێنەری ڕاستەقینەیان دەزانین وە کەمئەندامانیش (یەکێتی کەمئەندامانی کوردستان بەماڵ و قوتابخانە و هەم ناوەندی داکۆکی کردن لەکەمئەندامان و مافەکانیان) دەزانین.

داواکارییەکان:

١-دابینکردنی کورسی نوێنەرایەتی بۆ کەمئەندامان لەناو ئەنجومەنی شارەوانیەکان و پەرلەمان و ئیدارەی تەنفیزی حکومەت.

٢-هاوکاری مانگانەی کەمئەندامان بکرێت بەموچەی ڕەسمی و زیاد بکرێت بۆ بڕێک کە کەم ئەندامان بتوانن پێی بژین.

٣-کەمئەندامان بۆیان هەبێت لەسەر هاوکاری کەمئەندامیەکەیان پێشینەی پێکهێنانی خێزان و خانووبەرە وەربگرن.

٤-دابینکردنی هۆکارە یارمەتی دەرەکان لەباشترین جۆرەکان وەک (پەلی دەستکرد، مەسنەد، کورسی کەمئەندامی، دارشەق)

٥-بەڕەسمی دان پیانانی ڕێسا بنچینەییەکانی کەمئەندامان لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە کەژمارەیان (٣٢) ڕێسایە.

٦-دابینکردنی ئۆتۆمبیلی کەمئەندامی بۆ کەمئەندام و بەپێی یاسایەکی تایبەت بدرێت بەکەمئەندامان.

٧-چاکسازی لەڕێڕەوی سەرجەم شوێنە گشتییەکان بەجۆرێک لەگەڵ هەڵسوکەوتی کەمئەنداماندا بگونجێت.

٨-دابینکردنی کۆمەڵگەیەکی تایبەت بۆ ڕێکخراوە کەمئەندامیەکان.

٩-کارئاسانی کردن بۆ ڕێکخراوە کەمئەندامیەکان لەبواری کارکردندا.

١٠-دامەزراندنی کەمئەندامان لەناو دام و دەزگاکانی دەوڵەتدا.

بەرزو پیرۆز بێت نۆهەمین ساڵیادی دامەزراندنی یەکێتی کەمئەندامانی کوردستان

٢٠٠٥/٦/٦ نۆهەمین ساڵیادی دامەزراندنی یەکێتی کەمئەندامانی کوردستان

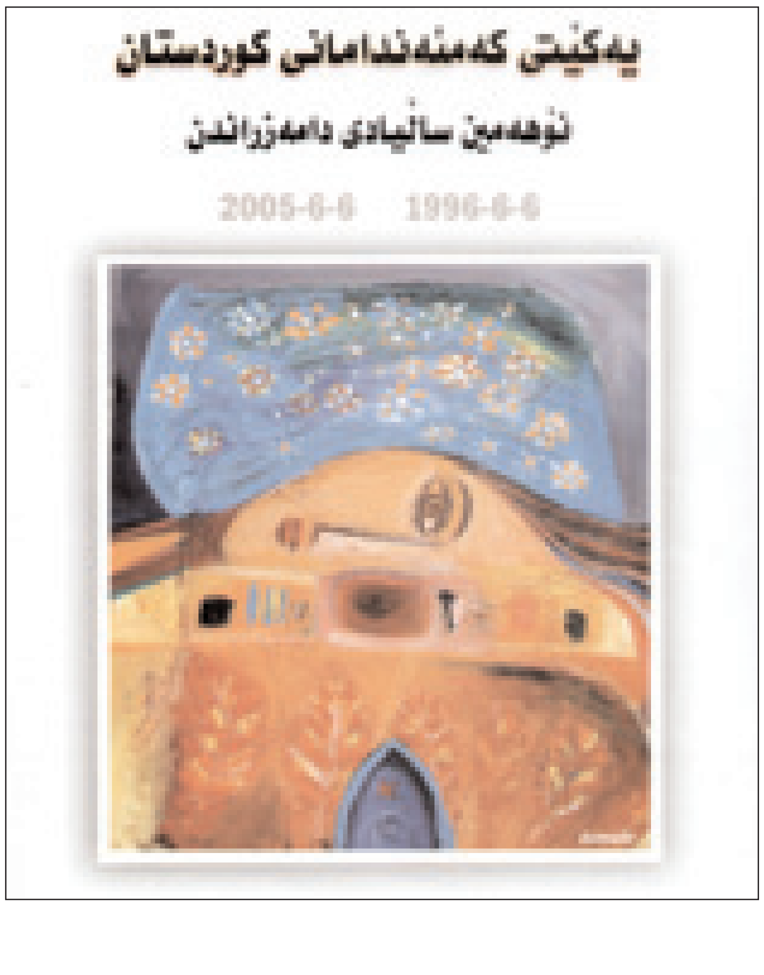

laparakan.qxd 6/5/2005 11:21 AM Page 7

١٥
لە پیرۆن

ئاوات ئەحمەد

پیرۆن

فەیلەسوفێکی یۆنانییە، بە ناوی پیرۆنی ئیلیسییەوە ناسراوە. لە ساڵی ٣٦٠ ی پێش زایندا، لە ئێلیا (ئیلیس) لە دایک بووە، دامەزرێنەری قوتابخانەی گومانگەراییە. لە سەردەمی لاوێتیدا هەوڵی داوە ببێت بە نیگارکێش و مەشقی لەسەر وێنەو رەنگ کردووە، وەلێ دواتر دەسبەرداری ئەم ئارەزووە بووەو رووی کردۆتە فەلسەفە. بە لێکۆڵینەوەو خوێندنی نوسینەکانی دیمۆکریتۆس دەستیپێکردو دواتریش بوو بە قوتابی بریسۆنی کوڕی ستیلپۆ، دوای ئەویش لای ئاناکسارخۆس بوو بە قوتابی، ئەمیان قوتابی راستەوخۆی دیمۆکریتۆس بوو. دەستی هەبووە لە پێشخستنی هەڵمەتە جەنگییەکەی ئەسکەندەری گەورە بەرەو هیندستان، لەوێش لەگەڵ فەیلەسوفە ئیندۆسییەکاندا کۆبۆتەوەو لەگەڵیاندا دواوە. ماوەیەکی زۆر هاوەڵی ئەسکەندەری کردووە لە داگیرکارییەکانیداو گەلێک لە مەیجای (مەجوس)ە هیندییەکان و براهمەنە ئێرانییەکانی بینیوەو لەگەڵیاندا دواوە. دواتر کە گەڕاوەتەوە بۆ یۆنان لە دۆگماتیزمی بێهودەی ئەو کەسانەی لای خۆیان بێزار بووە (ئەوانەی لافی ئەوەیان لێدەدا کە خاوەنی زانینن). گەشتەکەی بۆ هیندستان کاریگەرییەکی زۆری لەسەر جێهێشتبوو، بۆی دەرکەوتبوو کە بانگەشەی لەو جۆرەی هاوشارییەکانی خۆی زۆر لەوە نارەحەتترە کە ئاوا بە سانایی بەرز بکرێتەوە. ئیتر قوتابخانەیەکی فەلسەفی تایبەتی دامەزراندو لە ناویدا دەربارەی گومان و نادڵنیایی بەرامبەری گەیشتن بە حەقیقەتی دەوتەوە. لەمبارەیەوە دایۆجینیەسی لایرتۆسی بۆمان دەگێڕێتەوە کە پیرۆن لە قوتابخانەکەیدا خاوەنی پێڕەوو هزری تایبەتی خۆی بووەو پێڕەویی لە پێشینانی خۆی نەکردووە. لەوێدا گومانگەراییەکەی خۆی گەیاندۆتە لوتکە. هاوەڵان و قوتابیانی بە ناچاریی هەمیشە بە دەورییەوە بوون، لە ترسی ئەوەی نەوەک لەپڕ سواری گالیسکەیەک بێت و قوتابخانەکە جێبهێڵێت، یاخود پێی لە بەردێک هەڵبنوتێت و بکەوێت. لە راستیدا ئەم وتانە زۆر جێگای متمانە نین، چونکە لایرتۆسی دژی ئەم قوتابخانەیە بووەو لەوانەیە ئەم راپۆرتانەی لای خۆیەوە دروست کردبێت. پیرۆن بەشێکی زۆری تەمەنی خۆی لە خەڵوەت و گۆشەگیرییدا بەسەربردووە. خەم و خەوفەت و شادی و رابواردن هیچ کاریگەرییەکیان لەسەری نەبووە، رووبەڕووی ئازارە جەستەییەکان بۆتەوەو بەرگەی گرتوون. لە ساتەکانی مەترسی و ترسیشدا هیچ نیشانەیەکی دەربەستهاتنی لێدەرنەکەوتووە. لە مشتومڕو گفتوگۆکردندا زۆر زرنگ و خۆشمەشرەبیش بووە. ئیپیکۆرەس کە هیچ پەیوەندییەکی بە گومانگەراییەوە نیە، بەڵام کاریگەریی لەسەر پیرۆ هەبووە، چونکە ئیپیکۆرەس شێوازێک لە شێوازەکانی خودکۆنترۆڵکردنی پیادە کردووە، کە ئارامیی بەخشیوە بە دەرون. بەلای پیرۆنیشەوە ئەمە ئەوپەڕی ئامانجی زانستە فیزیکی و ئاکارییەکانە. خەڵکی شار رێزێکی زۆریان لە پیرۆن گرتووە، پۆستی سەرۆکی کەشیشە رۆحانییەکانیان بۆ ئەو تەرخانکردووە، هەروەها یاسایەکی تایبەتیش بۆ شکۆدارکردنی ئەو ئامادەکراوە بۆ بەخشینی فەیلەسوف لە باج و خەراج.

پیرۆن رێزێکی زۆری لە شاعیران گرتووە و بەشێوەیەکی تایبەتی بە هۆمیر سەرسامبووە، گەلێکجار برگەو دێڕی شیعرەکانی ئەو دووبارە دەکردەوە. خەڵکی ئەسینا رێزێکی تایبەتییان لێگرتووەو مافی هاوشاریبوونیان پێبەخشیوە، کە مافێکە زۆر بە دەگمەن دەبەخشرا بە کەسێک کە بە لەدایکبوون ئەسینایی نەبێت و دایکوباوکیشی هەردوکیان ئەسینایی نەبن. لە ساڵی ٢٦٠ ی پێش زاییندا لە تەمەنی ٦٨ ساڵیدا دەمرێت. ئەسینایییەکان پەیکەرێکیان بۆ دروستکردووەو لە زێدی خۆیدا دایانناوە.

هیچ نوسینێکی لێ جێنەماوە، بڕوای بە تۆمارکردن و نوسینەوە نەبووە. هەرچییەک دەربارەی دەزانین لە رێگای دوو قوتابی خۆیەوەیە: تیمۆن و فیلۆس. فەلسەفەکەی ئاشنایەکی لەگەڵ پێڕەوی ئەرەستۆییانەدا هەیە. قوتابخانەکەی لەسەر بنەمای لێوردبوونەوەو تێرامان و هزراندن و کۆڵینەوە دامەزراوە، بەلای پیرۆنەوە ئەو رێبازە تاکە رێگایە بەرەو کامەرانی و هەڵهاتن لە دەردیسەرییەکانی ژینگەی مرۆییمان. سەرەکیترین خەسڵەتی ئەم قوتابخانەیە ئەوەیە بەر لە هەموو شتێکی دیکە، سێ پرسیار لە خۆت بکەیت: شتەکان چین و چۆن دروستکراون؟ ئێمە چۆن پەیوەندیمان بەو شتانەوە هەیە؟ دەبێت هەڵوێستمان بەرامبەریان چۆن بێت؟ سەبارەت بە پرسیاری یەکەمیان ئایا شتەکان چین، تاقە وەڵامێک کە بتوانین بیدەینەوە، ئەوەیە کە نازانین، هەر ئەوەندە دەزانین شتەکان لە ئێمەوە دیارن، وەلێ نادانین بەرامبەری گەوهەری ناوەکییان. هەر بۆیەشە خەڵکە جیاجیاکان هەمانشت بەشێوەی جیاجیا دەبینن و ئەمەش وایکردووە مەحاڵبێت بزانین کام گۆشەنیگایەیان دروستە. باشترین بەڵگەش بۆ ئەم بۆچوونە ئەو هەموو جیاوازییەیە کە لە نێوانی تێڕوانینی دانایاندا هەیە دەربارەی شتەکان. هەموو دڵنیابوونێک بەقەدەر خۆی گومانیش هەڵدەگرێت.. بەمجۆرە پێڕەوکەرانی قوتابخانەکەی پیرۆن هەرگیز ناڵێن "ئەمە وایە" بەڵکو دەڵێن "پێموابێت ئاوایە" یاخود "من وای دەبینم". لە ئەنجامی ئەمەشدا پیرۆییەکان دەڵێن هیچ شتێک لە خۆیدا دروست یان نادروست نیە، چاک یان خراپ نیە...هتد، بەڵکو هەمیشە وەها دەردەکەوێت کە بەشێوەیەک بێت و لە کاتێکی دیدا یان لای کەسێکی دیکە وەها نیە. کاتێک پیاوی دانا دەگاتە ئەم دەرەنجامە، ئیتر دەسبەرداری ئەوە دەبێت شتێک پەسەند بکات و شتێکی دی نا، سەرەنجامی کۆتایی ئەمەش دەگاتی یەکسانێتی لە نێوانی هەموو شتەکاندا (ئاتاراکسیا ataraxia) لێرەشدا چیتر ئەوە نامێنێت کە شتێک لەوەی دی پەسەندتر بێت. لە ئاکامی ئەمەشدا هیچ جوڵەیەک یان کردەوەیەک لە ئارادا نامێنێت: ئەگەر بمەوێت رووبکەمە ئاڕاستەی باکور، دیار لەبەر هۆیەک یان چەند هۆیەکە. ئەگەر ئەم خواستە سەرکوتبکەم و رووبکەمە باشوور و فێری ئەوە ببم کە هیچ جیتوازییەک لە نێوانی باکورو باشوردا نیە، ئەمە مانای ئەوەیە هیچ ئاڕاستەیەک ناگرمە بەر. بەمجۆرە سەرکوتکردنی هەموو ئەو خواستانەی کە دڵنیا نیم لە دروستییان، مانای رەتکردنەوەی هەموو جووڵەیەکە. ئەمەش دروشمی گومانگەراکانە: خاوەنی هیچ بۆچوونێک مەبە، ئەمەش مانای بێهەستی و بێدەنگی و مەندیی دەگەیەنێت. هەموو کردەوەیەک لەسەر بناغەی باوەڕ دامەزراوە، باوەڕیش خۆی وەهم و بێهودەیە.

ئەم پێڕەوە گومانگەرایە درێژ دەبێتەوەو دیارترین نوێنەرەکانی ئینەسیدامیس لە سەدەی یەکەمی زاینیداو دواتریش مۆنتانی لە سەدەکانی ناوەڕاستداو پاشان هیۆم دەبێت لەسەردەمی مۆدێرندا.■

میدیاکان و بەرهەمهێنانەوەی دەسەڵات

روانگەی تیۆری دارِێژانی قوتابخانەی فرانکفۆرت لەمەڕ میدیاکان

سید احمد عسکری

و: حسێن قوربانی

ئادۆرنۆ قوتابخانەی فرانکفۆرت، وەکوو رێبازێکی فکری، لەلایەن بەشێک لە نیۆمارکسیستە ئەڵمانییەکانەوە، کە رەخنەیان لە تیۆری مارکس و بەتایبەت دێترمنیسمی ئابووری ئەو رێبازە دەگرت، پێکهات، "دەزگای توێژینەوە کۆمەڵایەتیەکان"، کە قوتابخانەی فرانکفۆرت لەسەر بنەماکانی دامەزرا، لەساڵی ١٩٢٣ بەشێوەیەکی رەسمی لە ئەڵمان و ئیمار دروست بوو، هەڵبەت گەلێک لە ئەندامانی ئەو دەزگایە زۆر لە پێشترەوە چالاک و هەڵسووڕ بون و خەریکی شرۆڤەکردنی تیۆری مارکسی بوون، پاش بەدەسەڵات گەیشتنی نازییەکان لە ئەڵمان گەلێک لە ئەندامانی ئەو قوتابخانەیە وڵاتیان بەجێهێشت، زۆربەیان کۆچیان کرد بۆ وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاو لە دەزگایەکی سەر بە زانکۆی کۆلۆمبیا درێژەیان دا بە چالاکییەکانیان، ماوەیەک دوای شەڕی دووهەمی جیهانی ژمارەیەک لەو ئەندامانە گەڕانەوە ئەڵمان و ئەوانی دیکەش لە ئەمریکا مانەوە.

لەسەردەمی دوای شەڕدا، قوتابخانەی فرانکفۆرت وەکو ناوەندێکی رەخنەیی لە بەستێنی تیۆری کۆمەڵایەتیدا ناوبانگی دەرکردو سەرنجی کۆڕو کۆمەڵە زانستییەکانی راکێشا، ئەندامانی سەرەتایی ئەو قوتابخانەیە یانی "ئادۆرنۆ"، "ماکس هۆرکهایمەر" و "مارکوزە" شێوازێکی نوێیان لە تیۆری مارکسی بەناوی "تیۆری رەخنەگران" ئاراستە کرد، بە گرینگترین چالاکییەکان لە بەستێنی رەخنەگریدا لەلایەن بەشێک لە بەرەی دووەمی فرانکفۆرت لە ئاڵمان ئەنجام درا، بەگشتی ئەو رێبازە پتر روانگەیەکی ئەوروپاییە، ئەگەرچی کاریگەرییەکانی لەسەر کۆمەڵناسی ئەمریکا روو لە زیادبوونە.

"تیۆری رەخنەگران"ی قوتابخانەی فرانکفۆرت جۆرێک تیۆری کۆمەڵایەتییە کە هەر لە نووسراوە سەرەتاییەکانی هۆرکهایمەر لە دەیەی ١٩٣٠ تا نوێترین بەرهەمەکانی "کیورگز هابێرماس" بەردەوام پێوەندییەکی ئاڵۆزی لەگەڵ مارکسیسمی رۆژئاواییدا هەبووە، ئەمە سەرەڕای ئەوەیە کە تیۆری رەخنەگرانە لە دەیەی ١٩٦٠ بەدواوە بەردەوام لەو بنەما مارکسییانەی کە هەوێنی بووە دوورکەوتۆتەوە.

تیۆری رەخنەگرانە، رەخنە لە تیۆری مارکسیستی کردۆتە خاڵی دەسپێکی کارەکانی خۆی و بەشێوەیەکی گوماناوی سەرنجی دێرتمنیسمی ئابووری مارکس ئەداو هەربۆیە لایەنە نا ئابوورییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی و بەتایبەت بەشێنەیی فەرهەنگی دەداتە بەر سەرنج، بەڵام زۆربەی چالاکییەکانی قوتابخانەی فرانکفۆرت رەخنەگرتن لە هەلومەرجی ئێستای سیستەمی سەرمایەداری و مۆدێرنیسمی رۆژئاوایە، لە روانگەی ئەم قوتابخانەوە ناوەندی دەسەڵات و خۆسەپاندن لە قۆناغی نوێدا لە هەرێمی ئابوورییەوە گواستراوەتەوە بۆ بەستێن و هەرێمی فەرهەنگی، ئەو قوتابخانەیە لەمەڕ دەسەڵات و خۆسەپاندن دا توێژینەوەی ئەنجام داوە و جەختی زۆری لەسەر سەرکوتکردنی فەرهەنگیی تاک لە کۆمەڵی نوێ و کەرەسە نوێیەکانی ئەو سەرکوتکارییە و بەتایبەت میدیا گشتییەکان کردووە. واتە سەرنجی داوەتە پرۆسەی ساغبوونەوەو سەقامگیربوونی ئایدیۆلۆژیای سەرمایەداری و دوایی پەیداکردنی ئەو سیستەمە بەهۆی کەرەسە جۆربەجۆرەکانی راگەیاندنەوە.

بەشێنەیی و لەسەرەتاکانی دەیەی ١٩٧٠ بەولاوە ئەو کاریگەرییەی کە قوتابخانەی فرانکفۆرت لەسەر رەوتە فکرییەکان هەیبوو کەمڕەنگ بۆوەو دوای مردنی ئادۆرنۆ لە ١٩٦٩ و هۆرکهایمەر لە ١٩٧٣ دا ئەو قوتابخانە چەپە بەرەو لاوازی رۆیشت.

شرۆڤەکردنی میدیاکان بەهۆی قوتابخانەکەوە

لە شرۆڤەکردنی میدیا گشتییە مۆدێرنەکاندا سێ روانگەی سەرچاوە گرتوو لە مارکسیسم دەبینرێ: تیۆری ئابووری سیاسی، تیۆری هێژمونی و تیۆری رەخنەگرانە، تیۆری رەخنەگرانە هەروەکو تیۆری هێژمونی دەست دەداتە توێژینەوەی سەرخان واتە توێژینەوەی فەرهەنگ و تەکنۆلۆژیا و بەتایبەت تەکنۆلۆژیای میدیاکان ئەمە پێچەوانەی تیۆری ئابوروی سیاسییە کە ژێرخان، واتە رەهەندی ئابووری، دەداتە بەر توێژینەوە، ئەو تیۆری دارِێژانەی کە لە گۆشە نیگای فەرهەنگییەوە میدیاکان شرۆڤە دەکەن کاریگەری زۆریان لە روانگەکانی بیرمەندانی قوتابخانەی فرانکۆرت بەتایبەت ئادۆرنۆ، هۆرکهایمەر و مارکوزە وەرگرتووە، ئەو قوتابخانەیە بەهۆی جەختکردن لەسەر میدیا گشتییەکان وەکوو میکانیسمێکی بەهێز بۆ کۆنترۆڵی گۆڕانکاری، توانیویە لەسەر روانگەکانی جەماوەر و کۆمەڵ و هێژمونی کاریگەر بێ و ساغیان بکاتەوە.

هابرماس

خاڵی هاوبەشی تێکڕای رێبازە مارکسییەکان سەبارەت بە میدیاکان لەوەدایە کە هەموویان میدیاکان وەکوو کەرەسەی کۆنترۆڵ لەلایەن چینی دەسەڵاتدارەوە چاولێدەکەن، چینی دەسەڵاتدار هەر بەوجۆرەی کە لەسەر کەرەسەکان و بەرهەمە مادییەکان زاڵە بەرهەمە فکرییەکانیشی بەدەستەوەیەو بەهۆی چاودێری کردنی ئەندێشەکان، روانگەکانی چینی دەسەڵاتدار، دەبێتە روانگەو ئەندێشەی زاڵی سەردەم. بەڵام سەرەڕای خاڵە هاوبەشەکان بابەتێک کە سەرنجی تیۆری دارِێژانی فرانکفۆرتی راکێشاوە، بەدینەهاتنی پێش وێژییەکانی مارکس لەمەڕ شۆڕشەکان و گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانە.

مێژوونووسان روانگەی جیاوازیان لەمەڕ دەستەمۆبوونی چینی کرێکار و بەدینەهاتنی پێش وێژییەکانی مارکس بەدەستەوە داوە: هەقدەستی باشتر، رێبەرایەتی لاوازی حیزب، ساغبوونەوەو گۆڕانی دەوڵەتی لیبراڵ، ناسیۆنالیزمو.. ، جگە لەمانەش جیهانی بوونی ئابووری و سەرهەڵدانی "فەرهەنگی جەماوەری" بەهۆی میدیاکانەوەو بازرگانی بوونەوەی کۆمەڵەکان لەهۆکارە سەرەکییەکانی سەرکەوتنی سیستەمی سەرمایەدارین. بیرمەندانی فرانکفۆرتیش بۆ لێکدانەوەی ئەم شکستە دەستیان داوەتە راڤەکردنی دەوری "سەرخان" و بەتایبەت میدیا گشتییەکان لە گۆڕینی رەوتی سروشتیی مێژوو و بەلا رێدابردنی شۆڕشە سۆسیالیستییەکان، بەبڕوای ئەوان سەرمایەداری بەیارمەتی کەرەسە جۆربەجۆرەکان و لەوانە میدیاکان بۆتە هۆی بەچۆک داهاتن و دەستەمۆبوونی چینی کرێکار و هەربۆیە مێژوو رەوتی هەڵەی پێواوە، چونکە ئایدیالۆژیای چینی زاڵ توانی هەلومەرجی ئابووری، بەهۆی هەندێ گۆڕانکاری و لەوانە راکێشانی کرێکاران بۆ ناخی سیستەمی سەرمایەداریی، بگۆڕێ، ئەمە بەو مانایەیە کە تێکڕای سیستەمی بەرهەمهێنان، خزمەتگوزارییەکان و روانگەکان بەهۆی ئەو سیستەمەوە رێنوێنی دەکرێن، تەنانەت هونەرە زراڤەکان و فەرهەنگی ناڕەزایەتیش بەهۆی سیستەمی سەرمایەدارییەوە دەبەسترێنەوەو بەمەبەستی قازانج گەیاندن، وەکو کاڵا دەچنە ناو بازارەوە.

بیرمەندانی قوتابخانەی فرانکفۆرت لە روانگەی "میدیا سەنتەر"ی خۆیاندا کە لەگەڵ هزری دەسەڵاتی چینایەتی تێکئاڵاوە، میدیاکان وەکوو کەرەسەیەکی بەهێز وێنا دەکەن کە ئەرکەکانی بریتییە لە پاراستنی دۆخی ئێستا، پەرەپێدانی ئایدیۆلۆژیای چینی دەسەڵاتدارو لەبرەوخستنی چالاکیی شۆڕشگێڕانەی کرێکاران، لە روانگەی ئەوانەوە میدیاکان لەدەستی تاقمگەلێکی کەم، بەڵام بەهێزدایە، ئەو تاقمانە دەست دەدەنە بەرهەمهێنان و بڵاوکردنەوەی بەرنامەگەلێک کە لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی چینی دەسەڵاتدارا تەبایەو بۆیە بەردەنگەکان، کە زۆربەیان لە چینە هەژارەکانن، شێوازێکی دیاریکراو لە زانیاری و ئەندێشە وەردەگرن، چینی دەسەڵاتدار، میدیاکانیان وەکو کۆمپانیایەکی بازرگانی خستۆتە پاوانی خۆیانەوەو بەردەنگ ناتوانێ دەستی بەسەرچاوەی جۆربەجۆری زانیاری بگات و میدیاکان بەهەڵبژاردنی زانیاری و دەستێوەردانی بەردەوام، خەریکی پێشگرتن لە دەنگەکانی تر بەمەبەستی رەوایی دان بەسیستەمی خۆیان.

تیۆری دارِێژانی قوتابخانەی فرانکفۆرت لەبەشێک لە روانگەکانیان دا، رەخنەی گرنگیان ئاراستەی "پیشەسازی فەرهەنگ"کردووە، واتە ئەو پێکهاتە ئەقڵانی و برۆکراتیکانەی (وەکوو تەلەفیزیۆنەکان) کە کۆنترۆڵی فەرهەنگیان بەدەستەوەیە، پیشەسازی فەرهەنگ، فەرهەنگی جەماوەری بەرهەمدێنێت، فەرهەنگێک کە رێنوێنی کراوو دەستکردە، فەرهەنگێک کە ئەندامانی قوتابخانەی فرانکفۆرت لە دوو لاوە دەهەژێنێ: یەکەم ئەوەی کە ئەندامانی قوتابخانەکە نیگەرانی درۆینە بوونی ئەم فەرهەنگەن، لای ئەوان ئەو فەرهەنگە کۆمەڵێک بیری لەپێشدا ئامادەکراوە کە جەماوەریی دەبێتەوەو بەهۆی میدیاکانەوە پەرە دەگرێ و بڵاودەبێتەوە، دووهەم ئەوەی کە ئەوان جەخت لەسەر کاریگەریی سەرکوتکارانەی ئەو فەرهەنگە دەکەن.

لایەنگرانی قوتابخانەی فرانکفۆرت، فەرهەنگی جەماوەریی وەکو پێکهاتەیەکی مەزنی بەرهەم هاتوو دەزانن و سەرەڕای ئەمەش بەدیاردەیەکی مەترسی هێنەر پێناسەی دەکەن و رێگەی چۆنە دەر لەو مەترسییەش لای ئەوان، دەستپێڕاگەیشتنە بە بەرهەمە رەسەنە هونەرییەکان. لەبەشێکی تری تیۆرییەکانی قوتابخانەی فرانکفۆرت دا، "ئەقڵ ئامێری" دەدرێتە بەر رەخنە، ئەو ئەقڵانییەتەی کە ئامانجەکەی کەڵک وەرگرتنە لە کاریگەرترین

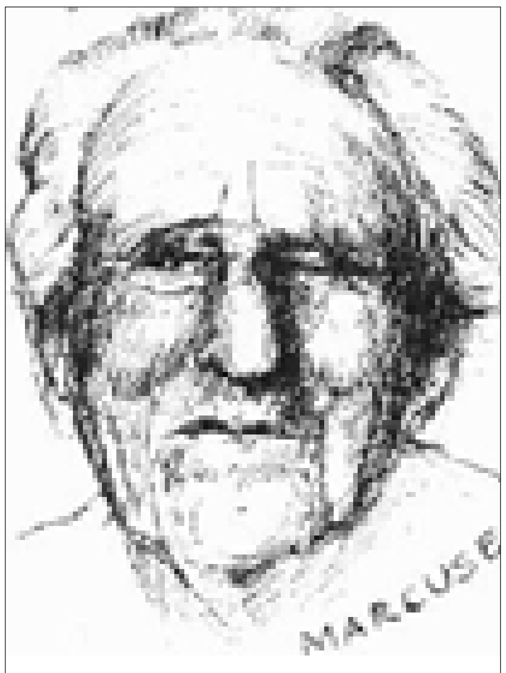

هێربرت مارکۆزە

ئامراز بۆ گەیشتن بەو مەبەستانەی کە لای دەسەڵاتداران گرنگە، لای بیرمەندانی رەخنەگری قوتابخانەی فرانکفۆرت، نازیسم و بەتایبەت ئوردووگاکانی کوشتنی بەکۆمەڵی ئەوان نمونەیەکە لە ئەقڵ ئامێری، هەروەها شێوەی کەڵک وەرگرتنی ئێستای دەسەڵاتداران لە تەکنۆلۆژیای نوێ و میدیاکان بەمەبەستی گەیشتنی بە ئامانجەکانیان، نموونەیەکی ترە لە ئەقڵ ئامێری.

ئادۆرنۆ و هۆرکهایمەر

ئادۆرنۆ و هۆرکهایمەر گەیشتبوونە ئەو راستییە کە سەرمایەداری ئێستا، تێکڕای ئەو شتانەی کە سەرمایەداری سەرەتایی بەری دابوو، واتە بنەماڵە، کاتی پشوودان و سەیران و ژیانی تاکە کەس، دووبارە بەدەستیەوە گرتووەو پیشەیی کردۆتەوە، سەرمایەداری بەمەبەستی بەدەستهێنانی بازاڕی نوێ و بەرین کردنەوەی بازاڕەکانی، رۆدەچێتە شاراوەترین لایەنەکانی ژیانی تاکەوە، سەرمایەداری لە قۆناغی سەرەتایی خۆیدا لە رێگەی بەکارهێنانی کانەکان و بەرهەمی کارخانەکانەوە قازانجی بەدەست دەهێنا، بەڵام لەسەردەمی نوێدا، بەهۆی تێپەڕاندنی شێوەکانی کۆنی پێوەندی گرتنەوە، رووی هێناوەتە پێوەندی ئەلکترۆنی و کاڵا مەسرەفییەکانی پێوەندی دار بەم پیشە مۆدێرنەوە، سەرەڕای ئەوەی کەتا ئێستاش ژمارەیەکی زۆر شەمەندەفەرو ئۆتۆمۆبێل و فڕۆکە بەرهەمدێت بەڵام ئێستاکە

بەشێنەیی و لەسەرەتاکانی دەیەی ١٩٧٠ بەولاوە ئەو کاریگەریەی کەقوتابخانەی فرانکفۆرت لەسەر رەوتە فکرییەکان هەیبوو کەمڕەنگ بۆوەو دوای مردنی ئادۆرنۆ لە ١٩٦٩ و هۆرکهایمەر لە ١٩٧٣ دا ئەو قوتابخانە چەپە بەرەو لاوازی رۆیشت

سەرچاوەی قازانجی روو لە گەشەی سەرمایەداری ناسینی فەن و هونەری پێوەندی گرتن و ئامرازە پێوەندی دارەکانیتی.

ئادۆرنۆ لە بەستێنی میدیاکاندا پتر بەربەستەکانی تەکنۆلۆژیاو بەتایبەت تەکنۆلۆژیای میدیاکان شرۆڤە دەکات و کاریگەرییەکانی میدیا لەسەر خەڵک بەئەفسوون کردن و دەستەمۆکردنێکی بێ دەنگ و ئارام دەشوبهێنێ، بەڵام دەڵێت ئەگەر میدیا نوێیەکان تەینا لایەنێکی پۆزەتیڤیان هەبێ، لێهاتوویانە لە چێکردنی یەکیەتی لە کۆمەڵێکدا کە بەخێرایی بەرەو لێکچڕان و دابەشبوون دەڕوات، بەڵام بەداخەوە ئەو یەکیەتی و سازانەی کە میدیاکانی ئەم سەردەمە بەشوێنیەوەن، داڕزیوو کۆنەو بەرووی بێ بنچینەبوونی خۆی پیشان داوە، ئادۆرنۆ دەڵێت ئامانجی زۆربەی بەرنامە تەلەفزیۆنیەکانی ئەمڕۆ "بەرهەمهێنان"ەو بەرنامەکانیان کورتبینانەیەو بەرەشبینیەکی رووناکبیرانەوە بەرهەم هاتووەو ئەگەرچی ئەو بەرنامانە بەڕواڵەت دژی سەرەڕۆین بەڵام نێو ئاخنیان شێوەیەکی تر لە فەرمان دان و سەرەڕۆییە، کە لەلایەن بەرهەمهێنەرانەوە ئاراستە دەکرێ.

هۆرکهایمەر

ئادۆرنۆ و هۆرکهایمەر، بە لەبەرچاوگرتنی پێوەندی نێوان فەرهەنگ و ئایدیۆلۆژیا، دەڵێین تەکنۆلۆژیاو بەتایبەت تەکنۆلۆژیای رادیۆیی، بۆ خۆی لەمەڕ جێگای پەسەند بونی خۆی بڕیار دەداو لەبەرئەوەی کە رادیۆ هۆکارێکی یەک لایەنەی پێوەندییەو ئەگەری وەڵامدانەوەی زۆر کەمە، حاڵەتێکی یەک لایەنە بەخۆیەوە دەگرێ و بەرهەمهێنەرانی کە خۆیان بەمژدە دەری ئازادی ناو دەبەن دەبنە فەرماندەرێکی تەواو.

ئەو دوو تیۆری دارِێژە ئەو پرۆسەیەی کە لە تەلەفوونەوە دەستیپێکردو گەیشتە رادیۆ دەدەنە بەر توێژینەوەو لایان وایە لە پێوەندی تەلەفۆنیدا، بەردەنگ ئازادەو هەردوولا مافی وتووێژیان هەیەو بابەتی وتووێژەکەش دوو لایەنە هەڵدەبژێردرێ. بەڵام لە پێوەندی رادیۆییدا تێکڕای بەردەنگەکان هەر وەکوو بیسەر

laparakan.qxd 6/5/2005 11:21 AM Page 8

دەمێننەوەو بەپێچەوانەی تەلەفۆن، تێکڕای بیسەران تەنها بەرنامەیەک دەبیستن کەرادیۆ بێژەرەکەیەتی، میدیا ئەلکترۆنییەکان دەنگو پەیامی خۆیان ئەوەندە دووپات دەکەنەوە تا

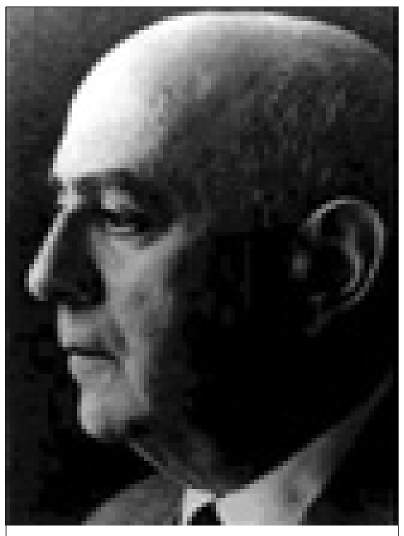

ئادۆرنۆ

هەمووان بیبیستن، ئەو تاک بێژیەی رادیۆ ئینسانە ئازادەکان دەکاتە جەماوەری بێ دەسەڵاتو دەستەمۆ.

ئادۆرنۆ لەبارەی تەکنۆلۆژیای "ریکۆرد"ەوە باسێکی نەرمتر دەکات، ئەو (لەمەڕ هۆکاری بەکەڵک بوونی ئەو تەکنۆلۆژیایە بۆ سیستەمی سەرمایەداری) باسی چەندین بەرژەوەندی دەکاتو لەمەڕ مۆسیقای کلاسیکیش چەندین خاڵی باشو بەکەڵکی دیاریکراو بۆ میدیاکان قبووڵ دەکات، بەڵام پەسەندکردنی تەکنۆلۆژیای پێوەندی گرتن لای ئادۆرنۆ لەمۆسیقادا قەتیس دەمێنێتەوە (و بوارەکانیتر بەوشێوەیە ناگرێتەوە)، تەنانەت لەبارەی ریکۆردەوە دەڵێ دەبێ ئەو تواناییەی هەبێ کەپارێزەری کەسایەتی رەخنەگرو ئازادی بیسەر بێتو ئەو خاڵانە لای بیسەر بەهێز بکات، "تامس لوین" وێڕای ئاماژەکردن بەلادانی ئادۆرنۆ لەبنەما فکرییەکانی لەبەستێنی میدیاکاندا، دەڵێ گۆڕانی روانگەی ئادۆرنۆ دەکرێ وەکوو بنەمایەک چاولێبکەین لەپێداچوونەوەی هەڵوێستەکانیدا بەرانبەر بەمیدیاکانو بەگشتی تەکنۆلۆژیا.

هێربێرت مارکوزە

مارکوزە، ئەو رەخنەگرەی کەزۆرینەی رەخنەکانی کۆمەڵی پێشکەوتوو و پیشەیی رۆژئاواو تەکنۆلۆژیای نوێ دەگرێتەوە، لەو باوەڕەدایە کە تەکنۆلۆژیای نوێو بەتایبەت تەکنۆلۆژیای پێوەندی گرتنو میدیاکان، تاکەکان بەشێوەیەکی کاریگەرو لەهەمان حاڵدا دڵخۆشکەرو دڵخواز کۆنترۆڵ دەکەنو رێگە بۆ توتالیتاریسم خۆش دەکەن، واتە میدیاکانو سیستەمی بەرینی بەرهەمهێنان خەریکی بەدەستەوەدانو سەپاندنی سیستەمێکی کۆمەڵایەتین کە لەهەمان حاڵدا کەسەرکوتکارو دەسەڵاتخوازە، دڵگرو جوانیش دیارە، ئەرکی سەرەکی میدیاکان لەسیستەمی سەرمایەداریدا، هەڵفراندنو پاشان بەدیهێنانی یەک لایەنەی پێویستیە درۆینەو دەستکردەکانە کە نموونە بەرچاوەکەی پڕوپاگەندەی بەرینو بەکارهێنانی تەلفزیۆنە بۆ بەکۆمەڵایەتی کردن، بێدەنگ کردنو هاورەنگ کردنی تاکەکان لەگەڵ رێبازی سیستەمی زاڵدا.

مارکوزە ئەو بیرە رەت دەکاتەوە کەگوایە لەجیهانی نوێدا تەکنۆلۆژیا بێ لایەنە، ئەو پێی وایە تەکنۆلۆژیای نوێ ئامرازێکە بۆ دەسەڵات بەسەر جەماوەردا، ئامرازێک کە جەماوەر دەکاتە کۆیلە، ئەو تەکنۆلۆژیایە لەخزمەتی سەرکوتکردنی تاک دایەو دەست درێژی دەکاتە سەر ئازادی دەروونی تاکو ئاکامی ئەو دیاردەیە وەکوو مارکوزە دەڵێ "کۆمەڵی تاک رەهەندی"یە، واتە کۆمەڵێک کەتێیدا تاکەکان توانایی بیری رەخنەگرانەیان لەمەڕ دۆخی کۆمەڵ لەدەست داوە.

لای هابرماس هێزی شاراوەو ئازادیدەری میدیاکان لەوەدایە کەدەتوانێ وشیاری بدەنە بەردەنگەکانیانو، رەخنەش لەمیدیاکان دەگرێ کەبوار نادەنە روانگە دروستو بڕوا پێکراوەکانو بەتەنیا لەبەستێنەکانی وەڵام دژکردەوەی "ئەرێ" و "نا"دا قەتیس دەمێننەوە

لای مارکوزە تەکنۆلۆژیا لەخۆیدا مەترسیهێنەر نییە، بەڵکوو شێوەی بەکارهێنانی لەکۆمەڵی سەرمایەداریدا مەترسی هێنەرو دژی ئینسانییەو پێوەندی مەرگهێنەری نێوان تەکنۆلۆژیاو سەرمایە تەنها لەرێگەی شۆڕشێکەوە دەپچڕێ کەتەکنۆلۆژیا بخاتە خزمەتی ئامانجە ئینسانییەکانەوە، وا دیارە مارکوزە ئەو بیرەی کەدەڵێ تەکنۆلۆژیا لەخۆیدا گرفت خولقێن نییەو دەکرێ بۆ دامەزراندنی کۆمەڵێکی یەکسانو لەبار کەڵکی لێوەر بگیردرێ، لەمارکسەوە وەرگرتووە.

بەگشتی هۆی رەخنەکانی مارکوزە لەمیدیاکان پتر دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە میدیا گشتیەکان شێوەیەکی نوێی بەڕێوەبردنو کۆنترۆڵی بەکۆمەڵ ئاراستە دەکەنو هەر بۆیە پێویستیە درۆینەکان، بیری تاک رەهەندی، پاسیڤ بوونی مرۆڤ، هاندانی رەفتاری گونجاو لەگەڵ سیستەمو بەرهەمهێنانەوەی نوێی سەرمایەداری بۆتە ئەرکیان.

یوورگێن هابێرماس

هابرماس لەتوێژینەوەکانی لەمەڕ پێکهاتنو شکلگرتنی هەرێمی گشتی بۆرژواییدا گرینگییەکی زۆر دەداتە بڵاوکردنەوەی چاپەمەنییە کاتییەکان، بڵاوکراوە رەخنەییەکانو هەفتەنامە ئەخلاقییەکان کە لەسەدەکانی حەڤدەو هەژدە لەئەوروپا بڵاودەبوونەوە، دەرگایەکی تازەیان بۆ مشتومڕو وتووێژە گشتیەکان دەکردەوەو ئەگەرچی ئەوجۆرە بڵاڤۆکانە لەبواری رەخنەی ئەدەبو فەرهەنگی دا هەڵدەسووڕان بەڵام هۆگریی سەرەکی ئەمانەکێشە کۆمەڵایەتیو سیاسییەکان بوو. هابێرماس دەڵێ کە باسە رەخنەییەکانی ئەو بڵاڤۆکانە کاریگەرییەکی بەهێزو چارەنووس سازیان لەسەر شێوازی بنەمایی دەوڵەتە مۆدێرنەکان بووەو لەقۆناغەکانی دواترداو بەهۆی سەرهەڵدانی میدیا ئەلکترۆنییە مۆدێرنەکان لەسەدەی بیستەمدا، دووبارە پێوەندییەکان بوونەتە هێزی سەرتر.

لای هابرماس هێزی شاراوەو ئازادیدەری میدیاکان لەوەدایە کەدەتوانێ وشیاری بدەنە بەردەنگەکانیانو، رەخنەش لەمیدیاکان دەگرێ کەبوار نادەنە روانگە دروستو بڕوا پێکراوەکانو بەتەنیا لەبەستێنەکانی وەڵام دژکردەوەی "ئەرێ" و "نا" دا قەتیس دەمێننەوە. ئەو بەسەرنجدان بەروانگەکانی ئادۆرنۆ و هۆرکهایمەر دەڵێ کەبەردەنگان دەبنە دیلی بەرهەمهێنەرانی میدیاکانو بەردەوام بەهۆی روانگە لەپێش دیاریکراوەکانەوە بۆمباران دەکرێنو خاوەنانی میدیاکان بۆ ساتێکیش بەردەنگانی خۆیان بەرنادەنو بەردەنگەکان زۆربەی ساتەکان دەبنە بیسەرو بینەری بابەتی دووپاتکراو.

بەڕای هابێرماس میدیاکان تریبوونێکی شیاو بۆ شکڵ دانی هەلومەرجێکی بەیانیی شیاوو لەبار نییەنو هەربۆیە جگە لەهەرێمێکی گشتی دیموکرات شتێکی تر نییەن. بەڵام لەبەرئەوەی کەمرۆڤەکان بەباشی رۆڵی "ئەکتەرێکی بەرپرس"وە ئەستۆ دەگرن، دەتوانن لەبەرانبەر دەسەڵاتی میدیاکاندا بووەستنەوە.

رەخنە لەقوتابخانەی فرانکفۆرت

(بەپێی روانگەی رەخنەگرە جۆربەجۆرەکان) چەند رەخنەیەک ئاراستەی قوتابخانەی فرانکفۆرت کراوە: (هەندێک دەڵێین) تیۆری رەخنەگرانەی فرانکفۆرت هەڵوێستێکی دژە مێژوویی‌و رەشبینانەی هەیە، بۆ نموونە کاتێ کەباسی نازیسم لەدەیەی ١٩٣٠ و خەباتی خوێندکاری لەدەیەی ١٩٦٠ دەکات، ئەو رووداوانە لەبەستێنێکی مێژووییدا راڤە ناکات.

(رەخنەی هەندێکی تر ئەوەیە کە دەڵێن) لای ئەو قوتابخانەیە هێزی کرێکار وەکوو هێزێکی شۆڕشگێڕی ناو کۆمەڵ نەماوەتەوەو توانایی گۆڕینی هەلومەرجی ئێستای نەماوە، (لەو رەخنانەی تر کەئاراستەی قوتابخانەی فرانکفۆرت کراوە ئەوەیە کە) قوتابخانەی فرانکفۆرت زۆر گرفتی بێ وەڵام هێشتۆتەوە، بۆ نموونە وەڵامی ئەو پرسیارەی نەداوەتەوە کەچۆن دەبێ دەسەڵاتی (نێگەتیڤی) میدیاکان پووچەڵ بکرێتەوە؟.

(هەروەها دەڵێین) ئەو قوتابخانەیە هەڵوێستێکی دیاریکراوی لەمەڕ ئەو بەشە لەمیدیاکان کە نە لەدەستی دەوڵەت دانو نە لەدەستی سەرمایەداران نییە، میدیاکانی وڵاتانی (بەناو) سۆسیالیستی، وەکو چین، چۆن دەبێ چاک بکرێن؟ وەک دەزانین

هۆرکهایمەر

ئەو وڵاتانە بەو بیانووەی کەمیدیاکان لەپێناوی بەرژەوەندی کرێکاراندا کاردەکەن چاکسازی لەمیدیاکانیان دا بەپێویست نازانن.

قوتابخانەی فرانکفۆرت بەهەڵسووڕانی بەنرخی فەرهەنگی لەسەخت ترینو قەیراناوی ترین دەیەکانی سەدەی بیست دا دەستی بەکارکردو بەشێنەییو لەسەرەتاکانی دەیەی ٧٠ دا کزبۆوەو وەستا.■

نووسین لە خامۆشی

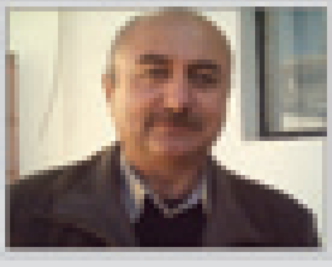

لەم ماوەیەدا هەواڵی سەرسوڕمانی شارونی جولەکە بەشیعرەکانی مەحمود دەروێشی فەلەستینی سەرنجی راکێشام. سەیرە دووکەس تاسەر ئێسقان بیروباوەڕی جیاوازیان هەبێت، مێژوویان پڕبێت لەدژایەتی، سەدەها روباری خوێن کەوتبنە بەینیانەوە، دوور لەیەک لەعەقڵو ئیرادەدا، لە ئێستایاندا. شەڕ لەسەر جوگرافیا بکەن بەڵام شیعر لەیەکتریان نزیکبکاتەوە.. جا بۆچی کە شیعر بتوانێت ئەو رقو ساردییە بخاتە لاوە بەباڵاترو مەزنتر دانەنرێت؟ ئەمە چی دەگەیەنێت گەورە جولەکەیەکی ساسی وەک شارون شیعرەکانی شاعیری فەلەستینی مەحمود دەروێش بخوێنێتەوەو حاڵەتی زەوقو خۆشەویستی تیا دروستبکەن؟

ئەمە خەیاڵمان بەلای ئەوەدا نابات گوایە شیعر ئەرکێکی گومڕایانەی هەیەو مرۆڤ لەهێڵو خشتە دەبات؟ بڵێی لێرەدا بۆچوونەکەی ئەفلاتون بەسەر شارونا بچەسپێت؟ ئایە بەڕاستی هێزی سۆزو خەیاڵی ناو شیعر مرۆ لەئەقڵ لائەداتو شارونی سیاسیو ئاقڵی بەجۆرێک بەهەڵەدا بردووە کە سەرسوڕمانی خۆی بۆ دوژمنێکی شاعیری ئاشکرا دەکاتو باوەڕ بەهێزێکی تایبەتیو جوانی دوژمنەکەی خۆی دەهێنێت. بەڵام شیعرەکانی مەحمود دەروێش هەر سۆزو خەیاڵ نین بەڵکو پڕن لەمێژوویەک کە مێژووی شارون رەتدەکاتەوە، پڕن لەخەونی وەها لەگەڵ ئیرادەی شارونا ناگونجێن، پڕن لەسەرچاوەی وەها کە خوێنێکی پاکو بێگەردیان پێکیهێناوەو سەربازەکانی شارون رشتویانە. مەحمود دەروێش باسی چەندین دێهات دەکات سەربازەکانی بەرەی شارون وێرانیانکردوون، باسی چەندین درەخت دەکات تەوری ئەم لەتیکردوون.. چ سرێکە لەم شیعرانەدا وا لەشارون دەکات بەعەشقەوە باسیانبکات لەکاتێکدا کە خۆی بەشێک لەبابەتەکانیانی دروستکردووە، وەک بابەتی ناڵەو گریانو هاوارو سوتانو دەربەدەری. چ سرێکە وادەکات شارونی عەقڵ لەبەردەم شارونی سۆزدا چۆکدادەداتو لەساتی نەشوەو نەشئەگرتنیا دان بەگەورەیی دوژمنەکەیدا بنێت؟

زۆر وانە لەم دانپیانانەی شاروندا دەخوێندرێنەوە، یەک لەوانە نرخی مرۆڤایەتی ئێجگار سیحراویە کە شیعر لەناخی خۆیدا هەڵیدەگرێو سنووری دوژمنایەتی ناو دڵی ئەم مرۆڤو ئەو مرۆڤ دەسڕێتەوە، دووەم هێزی جوانی هونەری شیعر دەتوانێ دەمارگیری رابماڵێت.. سێیەم، شیعر دەتوانێت ویژدان بجولێنێت. ئەگەر هەموو شتێک کۆمەڵایەتیو مێژوویی‌و ئابوریو سیاسی، شارونی بەیەکلادا بردبێت، ئەوە شیعر توانیوێتی بەئاڕاستەیەکی تردا بەرێت. چوارەم بەلامەوە زۆر گرنگەو پەیوەندیی بە نێوەندی رۆشنبیری خۆمانەوە هەیە کە زۆر جار تاسەر ئێسقان بێویژدانی بەرامبەر بەئەدەبو رۆشنبیری خۆی دەکات، لەوەدا کە لەسەر هیچ بنەمایەکی عەقڵانی رێکو پێک خۆیو شتەکانی ناخوێنێتەوە. شتی جوان دەبینین دانپیانانێینو بگرە هەوڵی ناشیرینکردنی دەدەینو چەندین نووسینی ناشیرینیش دەبینین - لەبەر هەر هۆیەک بێت - دەمانەوێ جوانی بنوێنین. ئەمە کارێکە وایکردووە نەتوانین دەنگی بەتوانا لەنێوەندی رۆشنبیریدا بدۆزینەوە ئیتر ئەویش بۆ خۆی لەناو حەشامەتە بێهێزەکەی نێوەندەکەدا وندەبێت. ئێمە ئەگەر ناشیرین جوانبنوێنینو جوانیش ناشیرین. ئەوە پێماننەکرێت رێگا داخراوەکان بەرەڵا بکەینو ئەدەبەکەیشمان بەشێوەیەکی دروست هەڵسەنگێنین. وایلێهاتووە رقمان لەشتە جوانەکانی خۆمانە.

کەسێکی داهێنەرمان تیا هەڵبکەوێت زۆرمان حەز ئەکەین سەرچاوەکەی کوێربێتەوە.. کۆمەڵ کۆمەڵ دوژمنی بۆ پەیدا دەبێت.. هەوڵئەدرێت پەراوێزخرێت. راستە جوانیی ئەدەب داناپۆشرێت بەڵام راستیش نییە خاوەنەکەی بەهۆیەوە تووشی مەینەتیو عەزابی دەروونی ببێتەوە.. ئەوەی لە بەینی شارونو مەحمود دەروێشا هەیە لەنێوانی ئەدیبێکی کوردو کوردا نییە بەڵام جار جار دەیگەیەننە حاڵەتێک هیچ ویژدانێکی تیا نامێنێت..

نایشارمەوە.. من وەک ئەدیبێک زۆر جار ئەدەبی ئەڵمانی دەخوێنمەوە، دەچمە سەر نمونەی شیعری نوێیان، دەکەومە حاڵەتێکی سەیرەوە. بەتایبەتی کە شیعرەکانی بریختو گۆتفرید بن دەخوێنمەوە.. شیعری ئەم دوانە بەدوو ئاڕاستەدا دەڕۆنو سەردەمێک شیعری ئەڵمانی کەوتبووە ژێر کاریگەرییانەوە.. بریخت بەهەڵوێستو دورکەتنەوە لەرژێمی سەردەمی خۆی ناسراوە بەڵام گۆتفرید بن ماوەیەک لەگەڵ نازییەکاندا بووە، وتاری بۆ نوسیون، لەدواییشدا رایەکی تری هەبووە. بەڵام من ئەوەندە شیعرەکانی گوتفرید بن دەمهەژێننو دەروونم دەکەنەوە ئەوەندە شیعرەکانی بریخت نامهەژێنن. ئەگەر بەمەسەلەی هەڵوێستو ئیلتیزام بێت کارەکە بەپێچەوانەوە دەبێت.. بەڵام سیحرێک لەهونەری شیعرا هەیە شتەکان پێچەوانە دەکاتەوە. باشە چی دەبێت ئەگەر ناوی ئەم دوو شاعیرە لەدەقەکانیان بکەینەوەو هەر تەنها دەقەکانیان بخوێنینەوە؟ رەنگە سارتەر لەهەندێک رووەوە ناحەقی نەبێت کە ویستویەتی شیعر لەئیلتیزام دورخاتەوە. بەڕاستی ئەمە جێگای مشتومڕو گفتوگۆیە بۆ شیعر.

چ گەورەییەکە دوژمنەکەی بکریتەوە!!! ئەم جورئەتەی شارون هانمدەدات بڵێم ئەوەندەی شیعری سامی مەهدی دەمهەژێنێ ئەوەندە شیعری (موزەفەر نەواب)کارمتێناکات کە هەڵوێستێکی پیرۆزی هەیە.■

کۆتایی "کۆتایی مێژوو"

نوسینی: جوین گرای×

و. لەفارسییەوە: عەتا ناسرسەقزی

کاتێک ئاوڕ لە مێژوی هاوچەرخ دەدەینەوە، دەبینین کە لە سەرانسەری ئەم مێژووەدا وڵاتانی لیبراڵ لە تەنیشت ئەنواعی حکومەتە ئیستبدادییەکان لە پێکەوەژیاندا بوون و بەهەمان شێوە، جیهانی مودێرنیش بەشێوەیەکی لێکنەپساو خاوەنی سیستەمی ئابوریی جوراوجۆر بووە. هەمەڕەنگییەک لە کاپیتالیزم، ئابوریی بەرنامەداڕێژراو وبەشێکیتریش لە ژێر چاوەدێری دەوڵەتدا بەڕێوە دەچوو، هەروەها زۆر سیستەمی ئابوریی دووڕەگەش کە بە ئاسانی پۆلین بەندی ناکرێن.

دیپلۆماسی ومافە نەتەوایەتییەکان بۆئەوەی گەشەیان کرد تا بتوانن لە ئەستۆی واقیعی رژێمەسیاسییە جۆربەجۆرەکان بەربێن. بەمحاڵەلە سەرتاسەری سەدەی بیستدا بە هۆی پرۆژەی یەکسانکردنی جیهان بە رژێمێکی یەکدەستەوە، سیاسەتە جیهانییەکان پێکهاتن.

رژێمی وڵاتی سۆڤیەت بە بۆچوونە مارکسیستییەکەیەوە، کۆمۆنیزمی جیهانی کردە ئامانجی درێژخایەنی خۆی، بەم شێوەیە هەموو جیهان دەبوو بەخاوەنی ئابوورییەکی سوسیالیستی یەکگرتوو و لە ژێر چاوەدێری حکومەتێک بەڕێوە دەچووکەلەهەموو شوێنێک یەکسان بوو. ئێستاش بەشێوەیەکی بەربڵاو -هەروەهابەرحەق- پرۆژەی مارکسیستی وەک ئامانجگەراییەکی رووت چاوی لێدەکرێت. بەڵام تەنانەت پاش نەمانی کۆمۆنیزم وەک هێزێکی بزوێنەر لە سیاسەتی جیهانیدا، هێشتا هەمەرەنگی لە نیزامە سیاسییەکاندا وەک بنەمایەک قبوڵ ناکرێت. لە گەڵ رووخانی سۆڤیەتدا ووەک ئەوەی فرانسیس فۆکۆیاما دەڵێت ئێمە ئێستا لە "کۆتایی مێژوو"دا وەستاوین. واتە دەورەیەک کە دەوڵەتانی رۆژئاوا دەتوانن بە تەواوەتی دەستبەکاربن بەیەکسانکردنی نیزامی نێونەتەوەیی بە رژێمێکی یەکدەست، واتە رژێمێک کە بنەماکانی لە سەر بازارە ئازادەکان ودەوڵەتێکی دیموکرات داڕێژڕابێت. بەڵام ئەمەش پرۆژەیەکە بە هەمان ئەندازەی پلانی مارکسیستی ئامانجگەرایە وهەواڵی ئەوەش ئەدات کە بەڕادەیەکی بەرچاو عومری لە چاو پرۆژەکەی یەکێتی سوڤیەت کورتتر دەبێت.

لە تێکڕووخانی بلوکی سۆڤیەتدا هۆگەلێکی زۆر دەوریان هەبوو بەڵام وەک ئەوەی دەوترا ناکارایی ئابوریی لە گرنگترینی ئەم فاکتەرانە نەبوو. بلوکی رۆژهەڵات تێکشکا چونکە نەیتوانی لە ئەستۆی بەرنگاری نەتەوەخوازی لە هەنگاریا و وڵاتانی باڵتیک بەربێت، دەتوانین بڵێین کە سیستەمێکی تاکی سیاسی وئابووریی ناتوانێت پێداویستییەکانی کۆمەڵگاو خەڵکە جیاوازەکان دابین بکات. مارکسیزم تەعبیرێکی ئابوورییە لە حەتمی بوون وهەربونایەتی(Determinism) و پێشبینی ئەوە دەکات کە ئەگەر خەڵکان و کۆمەڵگاکان بە ئاستێکی بەرابەر لە گەشەی ئابووری بگەن جیاوازی نێوانیان کەمدەبێتەوە. بە بڕوای مارکسیستەکان نەتەوەگەرایی و دین هیچ گرنگییەکی سیاسی درێژخایەنیان نیە ، ئەگەرچی دەکرێت بۆماوەیەکی کورت وبۆجۆشدانی کورەی خەباتی دژە ئیمپریالیستی کەڵکیان لێوەرگرین، بەڵام لەئاکامدا دەبنە لەمپەرێک لە بەردەم پێکهێنانی سوسیالیزم. بلوکی سۆڤیەت کە بەم جۆرە بیرۆکانە رابەری دەکران، شەڕێکی بێوچانیان خستە رێ دژ بە سوننەتە نەتەوەیی و دینییەکانی خەڵکانێک کە حوکمیان بەسەرا دەکردن. بێجگە لە چەندکەسێکیان نەبێ کە وەک ئایدیۆلۆژیستێکی توندڕەو مانەوە، دەسەڵاتدارانی سۆڤیەت ناچاربوون بۆمانەوەیان لە دەسەڵات، لە کرداردا دەست بدەنە سازش.

بە گشتی توندوتیژی وزەبروزەنگی نیزامی سۆڤیەت ئەم راستییەی دەرخست کە ئەم سیستمە لەسەرگریمانەیەکی تەواو هەڵە دارێژڕابوو. بنەمای سەرەکی حکومەتی سۆڤیەت راڤەکردنی مارکسیستی مێژوو بوو کە بە پێی ئەوە تەواوی کۆمەڵگاکان دەبوایە خاوەنی سیستەمێکی ئابوریی وفۆرمێکی کۆمەڵایەتی وێکچووبن. یەکێتی سۆڤیەت لێکپژا چون پێکهاتە یەکدەست ویەکجۆرەکەی نەیتوانی خۆی لەگەڵ نەتەوە جیاوازەکاندا رێکبخات، نەتەوەگەلێک وەک چێکەکان، مەجارەکان، خەڵکی سیبری وهەنگاریا ومەغولەکان، واتە ئەو خەڵکانەی کە واقیعی مێژوویی وباروودخی کۆمەڵایەتی وئامانجەکانیان لەگەڵ یەکتردا جیاوازییەکی زۆریان هەیە.

لەمڕۆدا بازاڕی ئازادی جیهانی کە پاش رووخانی سۆڤیەت پێکهات، هەربەو هۆیانە کە لە سەرەوە ئاماژەی پێدرا لە حاڵی لێکپژاندایە. لیبرالیزمە نوێکان وەک مارکسیستەکان لە ئابووریدا باوەڕیان بە حەتمیەت وهەربوونایەتییە و پێیان وایە کە چارەنووسی وڵاتان لە هەر شوێنێکی دنیادا، هەڵبژاردنی سیستمێکی ئابووری وێکچوو و پێکهاتەیەکی سیاسی یەکدەستە. بە بڕوای ئەوان هیچ شتێک ناتوانێت ببێتە لەمپەر لە بەردەم بوونی جیهان بە بازاڕێکی گەورە، بەڵام دەکرێت بەم پرۆسەی ناچاری هاوچەشنخوازییە خێرایی بدرێت. بە بڕوای ئەوان لەم رەوتەدا دەوڵەتانی رۆژئاوا و رێکخراوە نانەتەوەییەکان دەتوانن ببنە مامانی جیهانی نوێ.

ئەم ئایدیۆلۆژییە کە بە نەشیاو و نەگونجاو دێتە پێش چاو دەبێتە بنەمای پێکهێنانی رێکخراوێک وەک سندووقی دراوی نێودەوڵەتی((IMF. وڵاتانی ئەرژەنتین و ئەندونیزیا، هەرکامەیان خاوەنی کێشەی تەواو جیاواز لەیەکن، بەڵام بە بڕوای کارناسانی سندووقی دراوی نێودەوڵەتی، دەبێت هەردوو وڵات رووله ئابوریی بازاڕی ئازاد بکەن. روسیا لە کاتی رووخانی کمۆنیزمدا خاوەنی پیشەسازییەکی کۆن وسواو بوو بەڵام ((IMF بەتەواوی دڵنیا بوو لەوەی کە ئەم وڵاتە دەتوانێت بە شێوەی روژئاوا ببێتە ئابوورییەکی ئازاد.لە هەمووڵایەک نموونەیەکی ئیدیالی لە کاپیتالیزمی ئەنگلۆساکسۆن پڕۆپاگەندەی بۆدەکرا. هەر بۆیە هیچ جێگەی سەر سوڕمان نیە کە ئەم تەرزە بۆچوونە ئایدیۆلۆژیکییە لە رێچکەی ئابووریدا تووشی شکست بێت. ئەندونیزیاکەوتە رۆژگارێکی رەشەوە لە حاڵێکدا ئەرژەنتین بە خێراییەکی زۆرەوە بوو بە وڵاتێکی جیهانی یەکەم. روسیا دەورەی لیبرالیزمی نوێی خۆی بڕی وئێستاش بە رێگەیەکدا دەڕوات کە لە گەڵ واقیعی مێژوویی و هەلومەرجە کۆمەڵایەتییەکەیدا نزیکترە. ئەو وڵاتانەی کە لە تۆفانی ئابوریی چەن ساڵی رابردوو بەسەلامەت دەرچوون وەک هێند وچین وژاپۆن، وڵاتانێک بوون کە بە پارێز و وشیارییەوە لە گەڵاڵەکانی سندوقی دراوی نێودەوڵەتی نزیکبوونەوە.

بێ شک هەروەک ئەو مارکسیستانەی کە ئێستاش بەرگری لە بەرنامە رێژی ناوەندیی ئابوریی دەکەن ، ئایدیۆلۆژیستەکانی سندووقی دراوی نێودەوڵەتیش پیان وایە کە شێوازی ئەوان شکستی نەهێناوە، بەڵکوکێشەکە لەوە دایەکە هیچ کەس بە تەواوی ئەم شێوازەی پیادە نەکردووە. ئەم هەڵوێستە ریاکارانەیە لە هەردوو شێوەدا هەزینەیەکی ئینسانی زۆری بۆ تەرخانکرا بەڵام تووشی شکست بوو. لێکپژانی بازاڕی ئازادی جیهانی لە وڵاتانێ وەک ئەرژەنتین و ئەندۆنیزیا و روسیادا بەهۆی هەزینەی زۆری ئینسانی سیاسەتەکانیانەوە نیە بەڵکو هۆی سەرەکی ئەوەیە کە ئەم شێوازانە تەنانەت لە گەڵ ئەو وڵاتانەشدا کە بە جیدی پشتیوانی ئەم سیاسەتە بوون هاورێژەیی نیە.

لە ژێرزەختی دابەزینی بازاڕی بورسدا، ویلایەتە یەکگرتووەکان ئێستا بە قازانجی شێوازە سوننەتییەکانی سیستەمی پشتگیری، رێبازی بازرگانی ئازادی جیهانی ناوەتە لاوە. ئەم رێباز گۆڕینە چاوەڕواننەکراوە زۆر جێگای سەر سووڕمانە ، ئەمەریکا لە تەواوی مێژوویدا هەموو کاتێک کۆشاوە کە بازاڕەکانی لە پێشبڕکێی نێونەتەوەیی بە دوور بگرێت. بەم شێوەیە جارێکی تر مێژوو بە سەر ئایدیۆلۆژیادا زاڵ دەبێت. بە لە بەر چاوگرتنی ناویستی ئەمەریکا بە شێوازە نێونەتەوەییەکانی لیبرالیزمی نوێ، ئیترلەم شێوازە هیچ نیشانەیەک دەست ناکەوێت.ئەگەرچی رەنگە کاتێک بابەتێک لە سەر بانگەوازی بازاڕی ئازادی جیهانی بێت بۆچوونی زاڵ والە سیاسەتمەدارەکان بکات کە وەڵامێکی ئیجابیانە بدەنەوە، بەڵام لە کردارو پراکتیکدا جیهان لە حاڵی گەڕانەویە بۆ گەڵاڵەیەکی کۆن و نەمر. ئێستا بە پێی بەرژەوەندی واقبوڵ کراوە کەلەداهاتوودا، وەک رابردوو، جیهان کۆمەڵێکی هەمەڕەنگ لە سیستەمە ئابوورییەکان و رژێمە سیاسییەکان لە خۆ بگرێت.

بازاڕی ئازادی جیهانیش وەک کمونیزم بە شوێنێک لە مۆزەخانەی خەون وخەیاڵەکانی مرۆڤایەتی دەسپێردرێت.

× جۆن گرای، مامۆستایە لەقوتابخانەی ئابوریی لەندەن وئاخرین کتێبی بە ناوی "بیرۆکە فشۆڵەکان دەربارەی مرۆڤ وگیانلەبەرانی تر"ە. ■

laparakan.qxd 6/5/2005 11:21 AM Page 9

دەستور لەنێوان شەڕی کۆن و نوێدا

سەردار ئیسماعیل

عێراق وەکو دەوڵەتێکی دەستکرد، هەر لەسەرەتای دامەزراندنیەوە تا روخانی رژێمی بەعس و تائەمڕۆش، لەتەنگژەیەکی گەورەی دەستوری دایە، نەک تەنها بەمانا یاسایی و فقهییەکەی، بەڵکو بەمانای سیاسی و کۆمەڵایەتیش چونکە دەستور تەنها بریتی نییە لەچوارچێوەیەکی یاسایی بۆ کاروباری یاسایی و سیاسی، بەڵکو هاوکات ئەو یەکەیەیە کەشوناسێکی دیاریکراویش بەدەوڵەت و کۆمەڵ دەبەخشێ.

هەبونی دەستورێکی دیموکراسی و لیبراڵ و عەلمانی، یان بەپێچەوانەوە نەبونی دەستورێکی لەم جۆرەو لەئارادابوونی دەستورێکی تەقلیدی و نامرۆیی، دنیایەک جیاوازی لێدەکەوێتەوە. لەدوای روخانی بەعسەوە بەتایبەتی، لەگەڵ کرانەوەی دەرگا بەڕووی کۆی هێزو پێکهاتە عێراقییەکان بۆ قسەکردن و خستنەڕووی دیدە جیاوازەکانی خۆیان، بەوجۆرەی کەزۆرترین مافیان بۆ دابین دەکاو دەیانپارێزێ لەدووبارەبونەوەی مێژووی دوورودرێژیان لەچەوسانەوەو بێ مافیدا لە عێراق، لەگەڵ دەرکەوتنی ئەم شەپۆلە بەتایبەت لەلایەن کوردو شیعەوە، گرنگی و بایەخی دارشتنەوەی دەستوری دەوڵەتی عێراقی زەقترو باشتر دەرکەوت. کەوا چاوەڕوان دەکرێ لەگەڵ کەمبونەوەی کێشە سیاسی و ئیداری و ئەمنی و ئابوریەکانی عێراق، شەڕی دانانی دەستور زیاتر دەربکەوێ.

بەواتایەکی تر بەرەو پێشەوە چونی پرۆسەی سیاسی لەعێراقدا بەئاراستەی ئاسایی بوونەوە، کێشەی دەستوری زیاتر دەوروژێ، بەتایبەت لەگەڵ نزیک بوونەوەی وادەی دانان و دەنگ لەسەردانی لەلایەن خەڵکەوە.

بەشێکی زۆری ئەم حاڵەتە لەو وشیاریەوە سەرچاوە دەگرێ کەلای هاوڵاتیان گەڵاڵە نەبووە، لەبارەی پڕ بایەخی دەستورو کاریگەری بەسەر ژیانی ئابوری و سیاسی و کۆمەڵایەتیان لەداهاتودا.

ئەگەر بڕیار بێت کۆی ململانێکانی چوارچێوەی دارشتنەوەی دەستور لەعێراقدا پۆلێن بکەین، ئەوا زۆر بەئاسانی دەتوانین دابەشی بکەینە سەر دوو بەرەی جیاوازو بگرە دژیش، لانی کەم لەڕووی فکریەوە.

ئەویش بەرەکانی رەوتی کۆنخوازی و رەوتی نوێگەرییە. یەکەمیان بەهەموو تواناو هێزێکەوە لەهەولدایە بۆ دارشتنەوەی دەستوری عێراقی بەجۆرێک کەدابڕان دروست نەکا لەگەڵ رابردوو، تەنها ئەوەندە نەبێ کەلەفۆرمدا لەپێش خۆی نەچێ. ئەم رەوتە کەزۆرێک لەگروپە شیعەکان و گروپە سونییە ئاینی و ناسیۆنالیستەکان رابەرایەتی دەکەن، لەو بڕوایەوە کە عێراق دەوڵەتێکی عەرەبی ئیسلامییە، پرۆژەکانی خۆیان دادەرێژن. ئەگەر باس لەدیموکراسیەتیش بکەن مەبەستیان پێی (شورا)یەو فیدراڵیەتیش دەچەپێنن بە (سیستەمی مەلایانی ئیسلامی) و، لەبەر بێ توانایشیان ئەمرۆ تەنها لەئاستی فکرو گوتاردا دژایەتی رۆژئاوا دەکەن، تا ئەو رۆژەی بۆیان دەکرێت و دەسەڵاتیان دەبێ و لەئاستی سەربازی و سیاسیشدا بەم ئەرکە هەڵدەستن. ئەم ئاراستەیە پێدادەگرن لەسەرئەوەی کەدەبێ قوڕی دەستوری عێراقی بەئاوی شەریعەتی ئیسلامی شێلرابێ، وە ناکرێ لەدەرەوەی سنورەکانی شەریعەتەوە باسی لەئازادی نەتەوەیی، یان تاکەکەس بکرێت، چونکە ئەمانە دەستکردی بیانین و بەشێکی دانەبڕاون لەهەوڵەکانی داگیرکەران بۆ لاوازکردنی ئوممەتی ئیسلامی.

ئەم هێزە بەتەواوی قەناعەتی خۆی دەڵێ! لەڕێی ئیمان و برایەتی ئیمانیەوە، دەتوانین کێشەکان چارەسەر بکەین. وەکو ئەوەی مێژووی خوێناوی دوورودرێژی کوشتاری شیعەوسوننە لەبێ ئیمانیەوە سەرچاوەی گرتبێ. من پێم وایە هێشتا زۆرێک لەبیروباوەڕی شۆڤێنیانەی شیعە هەیە کە لەلای کورد ئاشکرا نەبووە، بەڵام دڵنیاشم کە لەگەڵ دەسپێکردنی فعلی دانانی دەستورو دەنگدان لەسەری، ئەوەی نەوتراوە دەوترێ و دەبێ چاوەڕێی شتی چاوەڕوان نەکراویش بین. چونکە قەدەری کورد لەعێراقدا تەنها پەیوەست نیە بەبەشە کوردستانیەکەی عێراقەوە بەکەرکوک و خانەقین و ناوچە تازە ئازادکراوەکانیش، بەڵکو داهاتوی رژێمی سیاسی لەبەغدا راستەوخۆ کاریگەری دادەنێ لەسەر کۆی کۆمەڵی عێراقی، بەکوردو عەرەبو تورکمان و کلدۆ ئاشوری و باقی نەتەوەکانی تریش. ئەو پەندە پێشینانەی دەڵێ "دەست بەکڵاوەکەی خۆتەوە بگرە با با نەیبا"، بۆ کورد لەعێراقدا، تەواو هەڵەیە. چونکە بایەکی لەوجۆرە تەنها کڵاوەکان نابا، بەڵکو مرۆڤ و خاک و ئاووهەواش لەگەڵ خۆیدا لول دەداو بەئاراستەیەکی نادیار دەیانبا. مێژووی زیاتر لەسی ساڵی دەسەڵاتی بەعس گەواهی ئەو راستیەیە. کەواتە هەڵەیەکی گەورەیە ئەگەر کورد لەعێراقدا تەنها خۆی بەپارێزەری مافە نەتەوەییەکانی خۆی ببەستێتەوە، وەتەنها ئەوەیە ئەرکی خۆی بزانێ.

بەپێچەوانەوە کورد دەبێ ببێتە سەرە رمی رەوتی نوێگەری لەعێراقداو لەشەڕی دەستوریدا. کە ئەم رەوتە هێزو کەسایەتییە پێشکەوتوخوازو لیبراڵو نوێخوازەکان رابەرایەتی دەکەن، وە مەبەستیانە لەدەستوری ئایندەی عێراقدا بەهاکانی مافی مرۆڤ و جاڕنامەکانی ئەم بوارەو، پرنسیپەکانی دیموکراسی و فیدراڵیەت و ئازادی تاکە کەسی و یەکسانی ژنان و پیاوان و چەندین خاڵی تری دنیای پێکشەوتوخواز لەدەستوردا رەچاو بکرێت.

بەو هیوایەی عێراقی ئایندە لەسایەی ئەم دەستورەیەوە ببێتە عێراقێکی ئاسودە، وە باشترین زەمینە برەخسێنێ بۆ هاوڵاتیانی ئەم وڵاتە بەجیاوازی نەتەوەو ئاین و مەزهەبەکانیانەوە، بۆ بەشداری سیاسی و هەڵسوڕان بەئازادی دوور لەکۆت و بەندەکانی دەسەڵاتی دکتاتوری.

سەرکەوتنی ئەم هێزانە لەپرۆسەی دانانی دەستوریدا، راستەوخۆ سەرکەوتنی کورد دەگەیەنێ لەململانێکانی لەعێراقدا، بەپێچەوانەشەوە لاوازبونی ئەم رەوتەو زاڵبوونی رەوتە کۆنخوازەکە لەکارەکانیاندا، ئاماژەیەکی مەترسیدارەو دەبێ سەرکردایەتی سیاسی کورد خۆی بۆ ئەم ئەگەرەش ئامادە بکا. واتە ئەگەر لەحاڵێکدا کەدەستوری هەمیشەی عێراقی مەزهەبی بوو، ئەوا دەبێ کورد بیر لەڕێگا چارەیەکی تازە بکاتەوە، نەک تەنها لەبەرئەوەی داهاتوی سیاسی کوردستان دەکەوێتە ژێر مەترسییەوە، بەڵکو لەبەرئەوەش کە ئازادی تاکە کەس و مافی ژنان و مافی کاری رێکخراوەیی و پیشەیی و پرۆسەی دیموکراسی بەگشتی و بگرە سروشت و ئاووهەوای کوردستانیش دەکەونە بەر هەڕەشەی جدییەوە. ■

ناڵێبوردەیی سیاسەتی بەئیسلامکردن و تەعریب لەباشوری سودان

ئەبوبەکر قازی

و: فەرەیدون سدیق

لەکۆنگرەی (جوبا) ساڵی ١٩٤٧ نوێنەرانی باشوری سودان یەکێتی باشورو باکوریان هەڵبژارد، لەساڵی (١٩٥٥)یش نوێنەرانی باشوریەکان لەناو پەرلەماندا دەنگیان بەسەربەخۆییدا، ئەمەش لەئەنجامی پاشگەزبونەوەی باکوریەکان بەو بەڵێنەی بە باشوریەکانیان دابوو، بە بەخشینی فیدراڵیەت پێیان، بەڵام سیاسیەکانی باکور بەگشتی لەم بەڵێنە پەشیمان بونەوە بەرامبەر باشوریەکان، بەبیانوی ئەوەی فیدراڵیەت هەنگاوێکە بەرەو جیابونەوە.

بۆ راستی ویژدانیش دەبێ ئەوە بڵێین کە حزبی کۆماری لەڕێگای - مەحمود تەها -وە لەکتێبی (بنەماکانی دەستوری سودان) کە لەساڵی (١٩٥٥) دەریکردبوو، داوای فیدراڵیەتی کردبوو بۆ باشورو ناوچەکانی تری کەنار، کەپاش (٥٠) ساڵ لەسەربەخۆیی بەناوچە فەرامۆشکراوەکان ناودەبرێن. لەم نوسینەدا هەوڵ دەدەم وەڵامی ئەو پرسیارە بدەمەوە: بۆچی قوتابخانەی لێبوردەیی لەنێوان باکورو باشور کۆتای هات؟ بۆچی ئاشتی و تەبایی لەناوچەی (ئەبیی) کەزیاتر لە (٥٠) ساڵی خایاند گۆڕا بۆ جەنگ و رق؟ بۆچی لەناو باشوریەکانی سودان دەنگی جیابونەوەو سەربەخۆیی بەرزبۆوە، پاش ئەوەی لەساڵەکانی (١٩٤٧ و ١٩٥٥) دەنگیان بەژیانی هاوبەشی دا لەگەڵ باکوریەکان لەچوارچێوەی سودانێکی یەکگرتوودا؟

١-هۆکانی رمانی ئاشتی لەنێوان (دینکا) - دانیشتوانی باشورو عەرەبەکان لەناوچەی (ئیبی):-

أ-ئاشکرایە ئەوەی ببووە هۆی کۆبونەوەی (دینکا) و عەرەبەکان، خۆشەویستی هاوبەشیان بوو بۆ (مانگا)، ئەمانە هەموویان مانگا بەخێوکەر بوون، مانگاش چونکە بۆ ئەمان کەڵک و قازانجی زۆری هەبوو، ببوو بەئاژەڵێکی پیرۆز.

ب-عەرەبەکان نەیانتوانی پەیوەندیان لەگەڵ (دینکا)کان، لەپەیوەندیەکی بەرژەوەندی و ئابوری و ئاژەڵداری هاوبەشەوە، کە لەسەر بنەمای سۆزەوە دامەزرا بوو بگۆڕن بۆ پەیوەندیەکی کەلتوری قوڵ، کە لەسەر بنەمای دانوستان لەلایەن هەردوولاوە وەستا بێت. لەبەرئەوەی عەرەب لەدەرەوەی ئەم سنورانەوە هاتوون پێویست بوو کاریگەریان زۆر بێ بۆ ئاوێتە بوون، چونکە ئەمانە -لەچاو (دینکا)ییەکان- هەڵگرانی میراتی شارستانیەتی ئیسلامی بوون لەرۆژهەڵات (مەدینە - بەغداد - ئەندەلوس - صنجە .. هتد). لەئەنجامی وردبونەوەم لەعەرەبەکان دەتوانم بڵێم ئەمانە ئەو میراتەیان لەگەڵ خۆیان نەهێنا، بەڵکو ئەمانە تەنها وەکو شوان هاتنە ئەم ناوچانە.

ج-ناوچەی (ئیبی) لەڕێگای حەجەوە دوور بووە، مەبەستم ئەو حاجیانەیە کەلەرۆژئاوای ئەفریقیاوە دەڕۆشتن. ئەمەش بووە هۆی بەپەراوێز مانەوەی ئەم ناوچانەو تێکەڵ نەبونیان لەگەڵ کەلتوری عەرەبی ئیسلامی.

د-بیروباوەڕی مەزهەبی عەرەبەکان، بیروباوەڕی مەهدەویە، گرفتی ئەم بیروباوەڕەش لەوەدایە کەپەیوەندی هەیە بەدەوڵەت و شمشێرو هێزەوە، ئەمەش لەمێشکی مرۆڤی (ئیبی)دا بوە هۆی قێزەونکردنی دەوڵەتی ئیسلامی عەرەبی. ئەگەر عەرەبەکانی ئەم ناوچەیە مەزهەبێکی ئیسلامی میانڕەویان پەیڕەو کردبا، ئەوە رەنگە (دینکا)ییەکان ببات بەموسڵمانێکی تەقلیدی، لەگەڵ پاراستنی شوناسی کەلتوری خۆیان.

ە-هاوکات خێزانی (بابونمر) بەژنخوازی لە (بنەماڵەی مەهدی) و زیادبونی دەسەڵاتیان لەحزبی ئوممە، لەوە دەرچون کە ئەم عەرەبانە بەشێکی سروشتی بن، بەڵکو بون بە (گەرای پیس)، مەبەستم ئەقڵیەتی عەرەبی خۆ بەگەورە زانە. ئەم تێکەڵیە بووە هۆی تێکەڵی عەرەبەکان و (دینکا)ێک بچێ و لەبری ئاوێتەبوونی کۆمەڵایەتی -لەڕێگای ژن و ژنخوازییەوە - دوورکەوتنەوەی لێکەوتەوە. ئەمانە -بەڕای من - هۆکارە ناوخۆییەکانی تێکچونی پەیوەندی نێوان باکورو باشورەوە، ئەوە جگە لەهۆکارە دەرەکیەکانی پەیوەست بەسەیرکردنی هەریەکێک لەم دوو لایەنە بۆ یەکتری، هەرهەمووئەمانەش بونە هۆی کۆتایی هاتنی ئاشتی و دەسپێکردنی قۆناغێکی توندوتیژی و، دەرکەوتنی سیاسەتی بەئیسلامکردن و تەعریب، وەکو ئامرازی چەوساندنەوەی کەلتوری و نەهێشتنی شوناسی ئەفریقی ناوچەکە، کە گرنگترین خاڵەکانی ئەم بوارە بەم شێوەیەیە.

١-گەلی باشوری سودان بەباشی خاڵە هاوبەشەکانی لەگەڵ گەلی باکور دەزانێ، هاوکات تایبەتمەندی و خاڵە جیاوازەکانی خۆشی دەزانێ. هەربۆیە داواکاری سەرەکی باشوریەکان فیدراڵیەت بووە، کە لەسایەیدا ببنە خاوەن مافی خۆ بەڕێوەبردن و پارێگاری لەشوناسی خۆیان.

هەربۆیە بابەتی شوناس لەململانێی باشوریەکان لەگەڵ باکوریەکاندا (واتە پەراوێز دژی ناوەند)، لەڕیزی پێشەوە دێت، بگرە پەراوێزکراوەکان (باشوریەکان) ئەوە دەزانن کەپەراوێزکردنی کەلتوری مەترسیدارترو گەورەترە لەپەراوێزکردنی سیاسی و ئابوری، چونکە ئەوەی زمانی باب و باپیرانی بدۆڕێنێ، هەرگیز نایدۆزێتەوە، لەگەڵیشدا میرات و کەلتوری گەلەکەشی لەدەست دەدا، ئەمەش ئەوپەڕی سوکایەتی و داگیرکاریە بۆ مرۆڤ. ئایا دەکرێ هەر کەسێک بو بەموسڵمان و رووی لەقیبلە کرد بگۆڕێ بۆ عەرەبێکی قورەیشی؟ هەرکەسێکیش بچێتە ناو مەسیحیەتەوە بێتە ئیتالی؟

ئێمە لەئەفریقیا - باشوری بیابان - پێشوازی لەهەر بیرێکی تازە دەکەین کەلەرۆژهەڵاتی ناوەڕاستەوە بێت، یان لەئەوروپاوە، بەڵام بێئەوەی دەسکاری شوناس و کەلتورمان بکات، ئێمە بیرێکمان دەوێت کەبیخەینە سەر ئەوەی کەهەمانە، نەک، رەشی بکاتەوە.

٢-ئەو داخوازیەی ئێمە داخوازیەکی بابەتییەو نەبونە کراو نیە، بگرە شتێکی سروشتییە، مەبەستم ئەوەیە دەکرێ هەر گەل و نەتەوەیەک لەدەرەوەی نیوە دوورگەی عەرەبی موسڵمان ببێت، بێ ئەوەی پێویست بکا ببێ بەعەرەب، ئاسیا ئیسلامی قبوڵ کردووە، بەڵام نەبونەتە عەرەب و نەدەسبەرداری کەلتورو شوناسیشیان بوون، گەلانی تورک و فارس و مالیزیاو پاکستان و چەندانیتر، موسڵمانیش بوون و دەسبەرداری رابردووو مێژووی خۆیان نەبوون.

٣-کەواتە کێشەکە لەکوێدایە؟ واتە بۆچی گەلی دۆڵی نیلی میسرو سودان دەسبەرداری شوناسی ئەفریقی تایبەت بەخۆیان بوون و بووە بەعەرەبی؟

بەڕای من هۆی سەرەکی ئەمە ئەوەیە کە گەلانی ئەم ناوچەیە پێشهاتنی ئیسلام و عەرەب بەماوەیەکی زۆر داگیرکراو بوون، میسر زیاتر لەسێ هەزار ساڵ داگیرکراو بوو، لەوە هەزارو پێنج سەد ساڵی پێش ئیسلام و ئەوەی تریش لەسەردەمی هاتنی ئیسلامدا، چونکە ئەو گەلانەی داگیرکراون بۆ ماوەیەکی زۆر کەلتورو شوناسی خۆی پێ جیا ناکرێتەوە، بۆیە بەئاسانی دەسبەرداری دەبێت، تەنها ئەو گەلانە بێت کە هەڵکەوتەی جوگرافی و خەباتی خۆی رێگە لەم کارە دەگرێت. هەربۆیە گۆڕانکاری لەناوەوە سەرچاوە ناگرێت، بەڵکو پێویستە دەرەوە بێت.

سودانی باکور لەزۆربەی کاتدا، لەمێژووی کۆن و نوێدا یان بەشێکە لەحەبەشە یان بەشێکە لەمیسر، بەداخیشەوە ویژدانی سودانی لەماوەی ئەم دوو سەد ساڵەی رابردوودا ویژدانێکی میسری بووە، هەر لەپەروەردەو خوێندنی ئەزهەرەوە کە چەندین زانای سودانی لێوە دەرچووە، هەتا حزبە سیاسیە میسریەکانی وەکو (اخوان المسلمین) و حزبی شیوعی، هەر ئەمەش وای لەسەرانی عەرەبی سودانی کردووە کە خۆیان بەقورەیشی بزانن و پرۆژەی (بەئیسلامکردن + تەعریب) بەچارەسەری کێشەی باشوری سودان بزانن.

٤-بۆچی باشوریەکانی سودان ناچنە ناو حزبەکانی باکوریەکان؟ (د. عبداللگیف الیونی) لەکتێبەکەی دا (رەهەندی دینی کێشەی باشوری سودان) ئەو راستییە حاشا هەڵنەگرە دەخاتەڕوو کەدوای دامەزراندنی حزبە سیاسیەکان لەسودان، باشوریەکان نەچونە ناو حزبە نەتەوەییەکانی باکوریەکان، بەڵکو حەزیان کردووەو وایان پێ باشتر بووە حزبی تایبەت بەخۆیان هەبێ، بەبیانوی ئەوەی کە کێشەکانی ئەوان جیاوازە لەهی باکوریەکان و، بەبیانوی ئەوەی کەئەمان دەیانەوێ فیدراڵیەت بەباشور ببەخشرێ، لەباشور دوو حزبی سەرەکی هەیە (حزبی ئازادی خوازان) بەسەرکردایەتی (بوشادیو) و حزبی باشوری فیدراڵ) بەسەرکردایەتی (ئەسبونی مندیری) کەهەردووکیان لەسەر مەسەلەی فیدراڵیەت کۆک و هاوران و هاودەنگن لەسەرئەوەی سیاسیەکانی باکور لەبەڵێنی فیدراڵیەت بۆ باشور پاشگەزبونەتەوە.

لەبەرئەوەی دەستوری ساڵی ١٩٥٦ کاتی بووە، هەربۆیە لەئەرکەکانی حکومەت سەربەخۆیی و دانانی دەستوری هەمیشەی بوو، ئەوەش وایکرد رەشنوسی بەرەی دژ بەداگیرکەران بیاندەربچێ، لەبەرامبەر بەرەی ئیسلامی بۆ دەستور، هەروەها سیاسەتمەدارانی باشور دژی ئەوە بوون کە ئاینی ئیسلام بێتە سەرچاوەی دەستور، ئەگەرنا ئەوە دەبێ مەسیحیەکیش سەرچاوە بێت، هەروەها دژایەتی ئەوەشیان کرد کەزمانی عەرەبی ببێتە زمانی رەسمی، ئەگەر نا ئەوە دەبێ هاوشانی ئەو زمانی ئینگلیزیش دابنرێت. بەکورتی لەئەنجامی پاشگەزبونەوەی باکوریەکان لەبەخشینی فیدراڵیەت بەهەرێمی باشوری سودان و، وە لەئەنجامی ئەوەی باشوریەکان ئەوەیان رەتکردەوە کەسودان دەوڵەتێک بێت عەرەبی و ئیسلامی، ئاشتی لەم ناوچانە کۆتایی هات و جەنگ و رق جێگای گرتەوە.■

سەرچاوە:
ئەنتەرنێت www.sudaneseonline.com

بیرخەرەوەی پەرلەمانتارێکی کورد لەسەر خانەقی

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان

(ونريد ان نمن على الذين استضعفوا في الارض)

بەڕێز سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانی.. بەڕێزان ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانی.. سڵاوی خواتان لێبێت.. شاری خانەقین رووبەڕووی خراپترین جۆرەکانی ستەمی ئەتنیکی بۆتەوە. هەر لەساڵی ١٩٧٥ەوە تا کەوتنی دکتاتۆر، لەم شارەدا سەدان بگرە هەزاران خێزانی کوردی دەرپەڕێنراوەو ئاوارە کراوە بۆ ناوچەکانی تری عێراق، ئەمەش بەشێوەیەکی رێکخراو و بەقۆناغی بەرنامە رێژکراو، لەپێناو نەهێشتنی کورد لەم شارەو تەعریب کردنی بەیەکجارەکی. هەرچی ئەو خێزانە کوردیانە کەماونەتەوە ئەوە لەڕووی نەتەوەییەوە گۆڕاون بۆ نەتەوەی عەرەب لەژێر فشاردا، ناوی دوکان و شوێن و خەڵک و شاخەکانیشی کراون بەعەرەبی.

هەرچی دۆخی شارەکەشە ئەوە مایەی بەزەییە، رژێمی گۆربەگۆڕ نەک تەنها بیناکردن و فراوانکردنی سنوری شارەکەی قەدەغەکردووە، بگرە چاککردنەوەو بنیاکردنەوەشی قەدغە کردووە.. برایان بەلاشتانەوە سەیر نەبێت هەتا ئەوکەسەی ویستبێتی دەرگاو پەنجەرە ژەنگاویەکانی خانوەکەشی بۆیاغ بکات، ئەوا لەسەری پێویست بووە داوای ئیجازە لەدائیرەی ئەمن و ئیستخبارات بکا، بەڵام ئەمەش بێ پەروا بووە. هەروەها رژێم پاڵاوگەی نەوتی ئەڵوەندو هێڵی شەمەندەفەریشی وێران کرد، ئامانجی یەکەم و کۆتایشی لاوازکردن و لەناوبردنی مەدەنیەت و دواجار نەهێشتنی بووە.

خانەقین لەسەردەمی سەفەویداو لەکۆتاییەکانی دەوڵەتی عوسمانیدا، شارێکی گەورەو ئاوەدان بووەو سیفەتی (لیوا) واتە پارێزگای هەبووە، بەپێی ئەم دیکۆمێنتەی کەمۆری خاقانی بەسەرەوەیە، لەساڵی ١٩٢٦ گێڕدرایەوە بۆ عێراق بەپێی رێکەوتنێکی وڵاتانی ناوچەکە، بەڵام رژێمی پاشایەتی ئەوسا لەعێراق کردیە قەزاو بەزۆری زۆرداری خستیە سەر پارێزگای دیالە، کە ئەوکاتە تازە دامەزرا بوو. لەئەنجامی ئەمەدا کێشەی ئەتنیکی و ئیداری قورس دەرکەوتن. لەوکاتەدا شۆڕشگێڕی کوردی بەناوبانگ (شێخ مەحمودی حەفید) داوای دامەزراندنی پارێزگای خانەقینی کرد لەژێر ناوی (پارێزگای باجەلان)، بەڵام دەسەڵاتی پاشایەتی پەنای بردە بەر هێزی بەریتانی دژی کوردو ئەم داوایەی رەت کردەوە. لەساڵی ١٩٧٠ شدا سەرکردەی کوردی بەناوبانگ (مستەفا بارزانی) کەزیاتر لەنیو سەدە روبەڕووی ستەمەکانی رژێمەکانی عێراق بۆوە، ئەمیش داوای دامەزراندنی پارێزگای باجەلانی کرد، جارێکی تریش ئەم داوایە رەت کرایەوە. چەندین کێشەی ئیداری و ئەتنیکی و نەتەوەی قوڵ هەن کەئەم شارە بەزۆر لکێنراوە بەپارێزگای دیالە بەدەستیانەوە دەناڵێنێ.

هاوڵاتیانی کورد توشی کارگرانی زۆر دەبنەوە لەدائیرەکانی بەعقوبە، کە بۆ بەدواداچون و معامەلەکانیان لەدامەزراوەکانی دەوڵەت سەردانی دەکەن، هاوکات کێشەیەکی تریش هەیە ئەویش ئەوەیە کەفەرمانبەرانی ئەم قەزایە معاشەکانیان بڕدراوە، حکومەتی هەرێم ئیدارەی سلێمانی ئەم ئەرکەی گرتۆتە ئەستۆی خۆی.

ئەوەی من لەئەنجومەنی نیتشمانی بەڕێزی داوای دەکەم کەبووەتە پەناگەی بەهێزمان - بریتییە لە:-

١-شاری خانەقین بکرێتە پارێزگای باجەلان و مەندەلی و جەلەولاو چەند ناوچەیەکی تریشی بخرێتە سەر، لەپێناو رزگاربون لەکێشە ئەتنیکی و نەتەوەیی و ئیداریەکان.

٢-دیاریکردنی بڕە پارەی پێویست بۆ بیناکردنی خانوو باغ و قوتابخانەو پەیمانگاو زانکۆو دامەزراوە ئیداریەکانی تر.

٣-قەرەبوکردنەوەی خێزانە راگوێزراوەکان کەخاوەن ماڵیان بەزۆر لێ زەوت کراوە.

٤-گێڕانەوەی خێزانە دەرکراوەکان و راستکردنەوەی نەتەوەی بەیاسای تازە.

٥-کردنەوەی پاڵاوگەی ئەڵوەند سەرلەنوێ، بۆ بوژاندنەوەی ئابووری شارەکە.

٦-چاک کردن و کردنەوەی هێڵی شەمەندەفەر سەرلەنوێ.

لەکۆتایشدا دەمەوێ ئاماژە بەوە بکەم کەشاری خانەقین رۆماننوس و ئەدیبی گەورە (عبدالمجید لطفي) و نوسەری بەناوبانگ (دکتۆر صفاء الخلوص) و شاعرو رەخنەگر (حسین مردان) و هونەرمەندی داهێنەر (خداداد عەلی) پێشکەش بەعێراق کردووە.

لەگەڵ رێزو سوپاسی زۆرم بۆ گوێگرتنتان.

رەئوف عوسمان مەعروف
ئەندامی ئەنجومەنی نیشتمانی
٢٠٠٥/٥/٢٢
سەعات ١١.٣٠ خوێندراوەتەوە
لەناو هۆڵی پەرلەماندا خوێندراوەتەوە

laparakan.qxd 6/5/2005 11:21 AM Page 10

چین هەواری ڕابردووی ئایدۆلۆژیا و کارخانەی یاری منداڵانی ئەمڕۆ و گەورە هێزی داهاتوو(وەڵامێک بۆ نووسینێکی بەڕێز مەلا بەختیار)

بەشی هەشتەمو کۆتایی

عەلی مەحمود محەمەد

گەندەڵی

مۆنتسیکۆ لە بەشی سێی کتێبی گیانی یاساکاندا باسی ئەوە دەکات کە گەندەڵی سوود وەرگرتنی هەڵەو نا دروستە لە دەسەڵات. بە گوتەیەکی تر، خاوەن دەسەڵاتەکان، ڕێگە بە خۆیان دەدەن کە بۆ ڕازیکردنی خواستەکانییان، یاسا بشکێنن. بەڵام هیچ کۆمارێک بەرچاو ناکەوێت کە لە سەر یاسا شکێنی بەردەوام بێت. کۆماری بە بێ یاسا مەترسی لە ناوچوون یان گۆڕانی بۆ حکومەتێکی چەوسێنەر و ستەمکار هەڕەشەی لێدەکات (ماکیاڤیللی و بیری ڕێنانس -وەرگێڕانی موسڵح ئیروانی -ل١١١-١١٢).

بەڕێز مەلا بەختییار لە بەشی کۆتایی باسەکەیدا دێتە سەر باسی دیاردەی گەندەڵی لە چیندا، لەمەشدا هۆکارێک هەیە پاڵی بە کاک بەختیارەوە نابێت، لە هێنانە پێشەوەو قسەکردن لە سەر ئەم دیاردەیە، ئەویش ئەوەیە دەیەوێت لەم ڕێگەیەوە بیسەلمێنێت، دیاردەی گەندەڵی دیاردیەکی سەرتاسەری جیهانییەو لەزۆربەی وڵاتاندا بوونی هەیە و ئاساییە لە هەر حکومەت و کۆمەڵێکدا هەبێت، نموونەش وڵاتێکی مەزنی گەشەکردووی وەک چینە ، بۆیە بوونی لە کوردستانیشدا دیاردەیەکی سروشتییە. بەڕێزی دەنوسێت :-

ئەو بۆچونانە، تەنها لەباسکردنو دیاریکردنی نەخۆشیەکاندا، دەستیان لێهەڵنەگرتووە، بەڵکو بەکردەوەش کەوتونەتە ریشەکێشکردنی گەندەڵیو گەندەڵەکانو چاویان لەهیچ بەرپرسیارێک، کاربەدەستێک، هاوڕێو دۆستێک نەپاراستووە. هەرکەسێک، لەهەر پلەیەکی حیزبیو پایەیەکی دەسەڵاتدا بوبێ، سزایان داوە. هەربەڕاستی سزادانەکە، لەئاستی گۆڕانکاریو چاکسازی وڵاتەکەدا بووە. بەم شێوەیەش، پاکسازیو چاکسازییان چەسپاندووە:

چین وەک زۆربەی وڵاتانی کەنارو تازە پەرەستێن

سزای گەندەڵی

ڕونکاری لە سستەمی کارگێڕی و بەڕێوەبەرایەتییەکەیدا لاوازە، هەرچەندە هەندێک هەنگاو لەم بوارەدا نراوە (شەفافییەت ڕۆڵی سەرەکی دەگێرێت بۆ کۆتایی هێنان بە گەندەڵی و پێشکەوتنی ئابوری، بیرمەندان هەموویان لەسەر ئەم بۆچونە کۆکن -بیان ٢٧-٣-٢٠٠٥)، لە چین لە چاو وڵاتانی ڕۆژئاواوە شەفافییەت نییە، بەڵام جیاوازی لە گەڵ کوردستان و وڵاتانی ناوچەکە ئاسمان و ڕێسمانە و شیاوی بەراورد کردن نییە، چونکە کەم زۆر دەتوانیت دەستت بە شتێک بگات ناوی بانکی زانیارییە . لەم وڵاتانە ئامارەکان زۆرییان شاراوەن لە لایەن ئەڵقەیەکی تەسکی دەسەڵاتدارانەوە، شاردنەوەی زانییاری و ئامار لە خەڵک خاڵی دەستپێکی گەندەڵییە لە حکومەتدا. ئەمڕۆ گەندەڵی یەکێکە لە مەترسییە گەورەکان بۆ سەر داهاتوی گەشەکردنی چین، لێپرسینەوە لە بەرامبەر پێشێلکارییەکان هەنگاوێکی کەیە بۆ ڕوبەڕو بونەوە بەرامبەر دیاردەی گەندەڵی، چینییەکان لەم خاڵە تا ئێستا هەنگاوی مەزنییان ناوە، سەرباری هەنگاوەکان تا ئێستاش بە دەستییەوە دەتلێنەوە و یەکێکە لەو مەترسییانەی هەڕەشە لە دوا ڕۆژی ئابوری چین دەکات، لەم بەشە لەسەر ئەم خاڵە ڕادەوەستیین. نەبوونی لێپرسینەوە بەرامبەر گەندەڵی لەکوردستان وای کردووە گەندەڵی ببێتە سستەماتیک و تێکەڵ بە جەستەی دەسەڵات بووەو ناتوانرێت لێی جیابکرێتەوە ، سەر تا خواری سستەمی کارگێڕی و بەڕێوەبەرایەتی گرتۆتەوە ، لێپرسینەوەی گشتی و هەنگاو بۆ پاکسازی، ئاکامەکەی بە سزای تەواوی دەزگاکانی بەڕێوەبەرایەتی دەگات، بۆیە زاڵ بوون بەسەرییدا گرانە.

ڕێژەی گەندەڵی لە عێراق ٧٠٪ یە، لە کوردستان ئەم ڕێژەیە زیاتر نەبێت کەمتر نییە، عێراق بۆتە یەکێک لە وڵاتە پێشەنگەکانی گەندەڵی لە جیهاندا ، ئەگەر پێوەری تەواو هەبێت، ئەوا هەموو پێوەرێکی جیهانی بەزاندووە، داهاتی وڵات ئەوەندەی نوخبەی سیاسی دەیبەن، ئەوەندە بۆ گەل و پرۆژە هەمەلایەنەکانی کە نامێنێتەوە.

بونییادی ڕۆژهەڵاتییانەی کۆمەڵ هۆکارێکی کەی گەشەی گەندەڵییە، بوونی پەیوەندی بەرفراوانی کۆمەڵایەتی لە نێوان تاکەکانی کۆمەڵ، دەبێتە سەرچاوەی بەرهەم هێنانی واسیتەو ڕۆتیین لە دەزگاکاندا. لەو وڵاتانەی پەیوەندی نێوان تاکەکان لاوازە وەک وڵاتانی ئەسکەندەنافی و فنلەندو تەواوی ڕۆژئاوا، گەندەڵی تێیاندا کەمە ، بەڵام لەو وڵاتانەی پەیوەندی کۆمەڵایەتی بەهێزە، ئەوا گەندەڵی زۆرە و بەشێوەی بەرفراوان بڵاوبۆتەوە. تا یەکتر ناسین و پەیوەندی کۆمەڵایەتی بەهێز بێت لە نێوان تاکەکان ئەوا ڕۆتین و واسیتە تەشەنە دەکات .

چین و گەندەڵی

پێش سەرکەوتنی شۆڕش گەندەڵی بە شێوەی فراوان بڵاو ببوەوە لە چین، یەکێک لەو هۆکارانەی چینی لە کاروانی مێژوو دواخست بوونی گەندەڵی بەرفراوان بوو، گەندەڵی بە ئاستێکدا ڕۆیی دەسەڵاتی ناوەندی بەرەو هەڵوەشانەوەو دارزان برد، تا وڵاتە داگیرکەرەکان لە زنجیرەیەک هێرشدا بەشی زۆری وڵاتییان داگیر کرد و دایان بڕی لێی، پەیماننامەی سەر شۆڕانەیان بەسەرییا داسەپاند .

بەڵام دوای سەرکەوتنی شۆڕش لەو سەردەمانەی حەماسەتە شۆڕشگێڕییەکان لە لوتکەدا بوو، هەرچەندە داهاتی تاک لەو پەڕی کەمیدا بوو، نزیک بە نیوەی چینییەکان بە پێوەری خۆماڵی لە خوار هێڵی هەژارییەوە بوون، بەڵام چین وڵاتێک بوو کەمترین ڕادەی گەندەڵی تێدا بوو ((چینی میلی گەندەڵی تێدا نییە، هەموو دانیشتوان پێکەوە کارە کەن بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی هاوبەش)) (جوله في الصين-كارل اسكلوند-ترجمه عمر الاسكندري-دار الفكر العربي-قاهره- ص٥٢).

دینگ هەرچەندە بە باڵی ڕاستی ناوپارت ناسرابوو، کە مرد هیچی لە پاش بەجێ نەما، تەنانەت پێش مردنی گلێنەی چاوی خۆشی بەخشی، داواشی کرد خۆڵەمێشی تەرمەکەی هەڵنەگرن. زۆربەی بەرپرسانی ئێستای چینیش ژییانی کەسایەتییان سادەو ساکارە، مانگانەی سەرۆک لە چەند سەت دۆلارێک تێپەڕ ناکات، بە پێچەوانەی سەرکردە کۆمۆنیستە بیروکراتەکانی سۆڤییەت و وڵاتانی ئەوروپای خۆرهەڵات، ژییانێکی بیروکراتییانەی ئەرستۆقراتییانەی دور لە جەماوەر دەژییان.

دینگ لە ساڵی ١٩٨٠ چاکسازی سستەمی کارگێڕی و سەرکردایەتی ڕاگەیاند لە پارت و دەوڵەت، زاڵ بوون بەسەر بیروکراتییەت و کۆتایی هێنان بە مانەوەی دەسەڵاتداری تا مردنی بەرپرسان گرنگترین هەنگاوی چاکسازی بوو لە ناو پارتدا، دینگ دژایەتی دەسەڵاتی بتریارکی و نامەرکەزییەتی ڕاگەیاند لە بەرامبەردا پیادە کردنی دەسەڵاتی بە کۆمەڵ لە ناو پارتدا .

دژایەتی گەندەڵی هۆکارێکی سەرەکییە بۆ لەق نەبوونی هەیکەلی دەسەڵاتدارییەتی و تێکچوونی ئارامی سیاسی لە نیشتمان . جێگیرکردنی ڕەوایەتی دەسەڵات لە ڕێگەی ئارامی سیاسی و بیمەی کۆمەڵایەتی و دژایەتی گەندەڵی یەوە مسۆگەر دەکرێت، لە ڕێگەوەیان پشتگیری گەل لە سستەم مسۆگەر دەکرێت، تا ڕەوایەتی و جێگیری سیاسی نەبێت ناتوانرێت گەشەی ئابوری لە وڵاتدا مسۆگەر بکرێت .

هەر دەسەڵاتێک ئەگەر چاودێری و لێپرسینەوەی تێدا نەبێت گەندەڵە بێت، چاودێریش بێ بوونی شەفافییەت و ئازادی تاک و سستەمی دیموکراسی حکومەتی یاساکارا نابێت، بەرەو ئاقارێک کە دەڕوات ئەویش داسەپاندنی ستەمکارییە بەسەر کۆمەڵدا.

بەڵام دامەزراندنی دەوڵەتی یاسا و بەشداری سیاسی لە چین دوا دەکەوێت، زیاد بوونی جیاوازی داهاتی تاک و ناوچەکان وکۆچی ناوخۆیی بە کۆمەڵ و نەبوونی تۆڕی بیمە وا دەکات لە داهاتوودا نا جێگیری سیاسی دروست بێت ئەگەر چارەیان بۆ نەدۆزرێتەوە .

گەندەڵی لە هەموو حکومەت و پارت و کۆمەڵەیەکدا هەیە، بەڵام چینییەکان گرنگی بەکادیرەکانی سەرکردایەتی دەدەن (١٦-١-٢٩٩٥ شینخوا). دەیانەوێت لە لوتکەوە بەر بە گەندەڵی بگرن، لە ڕاستیشدا گەندەڵی گەورە لە لوتکەوە ئەنجامە درێت، ئەوان بە پێچەوانەی ئەو وتەیەی (دزی گەورە بۆ ڕێز لێنانە و دزی بچوکیش بۆ کونی زیندانە) مامەڵە دەکەن . یەکێک لەو کەم و کوڕییانەی پاش چاکسازییەکان بۆ چینییەکان هاتە پێشەوە گرنگیدانی سەرەکیی بوو بە گەشەی بەرهەمی نەتەوەیی وڵات، وە هەڵپەکردن لەم بوارەدا، لەسەر بنچینەی پێشێلی مافی کرێکاران و پیسکردنی ژینگە و بە تاڵان چوونی کارگاکانی دەوڵەت دەستی پێکرد ، ئەمەش جیاوازی ئاستی ژییانی ناوچەکان و شارو لادێی لێکەوتەوە، هەندێک ناوچە هەژار بوون ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتیش داهاتی تاک چەند بەرامبەر چووە سەر ، کە یەکێکە لە سەرچاوەکانی تەشەنەی گەندەڵی. سەرباری ئەوەی لە قۆناغی گواستنەوەی ئابوری لە دەوڵەتییەوە بۆ تایبەتی، فرۆشتنی کەرتە قازانج نەکردووەکان بە کەرتی تایبەت، مەزادی ڕوکەش و فرۆشتنی بە دەست و پێوەندەکان یەکێک لە سەرچاوە سەرەکییەکانی گەندەڵییە لە چین، سەرچاوەیەکی کەش کۆنتراکتە نهێنییەکانە.

سەرکردایەتی پارت ئێستا کە خۆی لە هوجینتاو و ویین جیایا دەبینێتەوە ، زیاتر خۆیان بە ژینگەو دادپەروەری کۆمەڵایەتییەوە خەریک کردووە و گرنگی زیادی پێدەدەن ، ئەوەی ئێستا دەیبینیین لە چین و لە لایەن سەرکردایەتی نوێوە گرنگی پێ دەدرێت ئەوەیە، بە سیاسەتەکانی ڕابردوودا دەچنەوە، حکومەتی ئێستا زیاتر دەست بۆ مافی کرێکاران ئەبەن، ئەو مافانەی پێشتر پێشێلییان کردبوو لە دواخستنی مانگانەو هەقدەستەکانییان، ئێستا مافەکانییان بۆ دەگێڕێننەوە (بیان ١٦-٣-٢٠٠٥ پرۆفیسۆر وانغ هۆی)، ساڵی ڕابردوو زیاتر لە ٣٠ ملیار یوان کرێی کرێکارانی کەڵەکەبووی نەدراوو درا بە خاوەنەکانییان.

گەندەڵی و سزادان

لە چین گەندەڵییەکی بەرفراوان تەواوی دام و دەزگاو کەرت و ناوەندەکانی دەوڵەتی گرتۆتەوە، لە پنتی لوتکەی هەرەمەوە بۆ بنکە شۆڕبۆتە خوارەوە بۆ هەناوی کۆمەڵگا، تا بەرەو لوتکە سەردەکەوین قەبارەی گەندەڵییەکان گەورە دەبێتەوە.

پاش چاکسازییە ئابورییەکان لە ساڵانی ١٩٧٩ بە دواوە گەندەڵی زیادی کرد، بە زیاد بوونی قڵشی نێوان ئاستی ژییان و داهاتی هاووڵاتییان گەندەڵی دەچێتە سەر، چاکسازییەکان بۆ خۆشی هەلی باشە و پاروی چەورە بۆ حیزبییە گەندەڵەکان، بۆ بە تاڵان بردنی کارگاو کارخانە دەوڵەتییەکان .

داهاتی تاک بۆ سنوری ژێر هێڵی هەژاریی لە چین ٨٠ دۆلارە لە ساڵێکدا، ئەمەش گەلێک لە خوار ئاستی ناوەندی جیهانە، ساڵی ٢٠٠٤ ژمارەی ٢.٩ ملیۆن کەس لە هەژاری ڕزگارییان بوو، بە ڕێژەی ١٠٪ ی هەموو وڵات، هێشتا لە چین ٢٦١ ملیۆن هەژار هەیە لە چاو ستانداردی جیهانی نەک چینی بەڵام بەستانداردی چینی کەمترە لە ١٠٪ ئەو ڕێژەیە، بە گوێرەی پێوەرە جیهانییەکان بۆ لانی کەمی داهاتی تاک. دەوڵەت بڕیاری داوە تا ساڵی ٢٠١٠ کێشەی دەرمان و خواردن و خوێندن بۆ هەموو هاووڵاتییانی چینی چارەسەر بکات. جیاوازی نێوان جوتیارانی هەژار و ئاسایی لە ساڵی ١٩٩٢ بریتی بوو لە ٢.٤٥:١، بەڵام ساڵی ٢٠٠٣ بەرز بوەوە و گەیشتە ١:٤.٣٩ (٦-٤-٢٠٠٥شینخوا). بەم شێوەیە دەبینیین قەڵەشی نێوان ئاستی ژییانی هاووڵاتییان تا دێت زیاد دەکات.

چین وڵاتی ژمارە ٦٦ ە لە لیستی گەندەڵی جیهانی، خاوەندی ٣.٤ نمرەیە لە کۆی ١٠ نمرە، عێراق ژمارە ١١٢ یەو و فەرەنسە ژمارە ٢٣ یە، فنلەندەش یەکەم وڵاتە بۆ کەمی گەندەڵی لە جیهاندا، لە کۆی ١٠ خاڵ خاوەندی ٩.٧ نمرەیە(سی ئێن ئێن ٨-١٠-٢٠٠٣).گەندەڵی لە عێراقدا لەو مێژوەوە(٢٠٠٢) تا ئێستا زۆر ڕوو لە سەر بووە، بە تایبەت دوایی ئەوەی ئەوهەموو داهاتی نەوتە کەوتە دەستی بەرپرسان.

پارتی کۆمۆنیست کە دەسەڵاتداری یەکەمە لە وڵاتدا، نەک سەرۆکی پارت، لە سەردەمی دینگەوە کۆتایی بە سەرۆکایەتی تا مردنی سەرۆک هاتووە، جیانگ زمین لە تەمەنی٧٨ ساڵییدا ئیستقالە دەدات لە سەرۆکی لیژنەی سەربازی پاش ١٥ ساڵ لە سەرۆکایەتی ئەم دەزگایە (شبکە صین ٨-٣-٢٠٠٥)، پێشتریش هەردوو دەسەڵاتی سەرۆکایەتی کۆمارو سەرۆکایەتی پارتی لە کۆنگرەی ١٦ تەسلیم بە جێنشینەکەی کرد، ئەمەش هەنگاوێکی باشە بۆ پاوان نەکردن و کۆنەبونەوەی دەسەڵاتی وڵات لە دەست کەسێکدا، وەک ئەوەی لە سۆڤییەتدا هاتە ئاراوە، جیاوازی نێوان گەل و دەسەڵاتداران بووە ئاسمان و ڕێسمان.

سەرۆک هۆ جین تاو ٦ بەڵگەنامەی پێشکەش کرد بۆ چاکسازی لە ڕیزی پارتدا لە بواری ڕێکخستن و دیاریکردنی دەستەی سەرکردایەتییەکان، ئەویش ئەوەیە تەواوی دەزگاکانی سەرکردایەتی ڕاستەوخۆ هەڵبژێردرێن، لە هەنگاوێکدا ٦٠٠ بەرپرسی حیزبی لێ کەوتن (چینی ئەمڕۆ -ژمارە ٥ ساڵی ٢٠٠٥). تەنانەت بۆ یەکەمجار لە پارێزگای تشۆنغتیشینغ بڕیاری ئەوە درا جێگیری سەرۆکی هەرێم دەربکرێت پاش ڕودانی دوو ڕوداوی بەربونەوەی ئۆتۆمۆبێل بۆ ناو زێیەک لە یۆلی و ئۆگۆستی ٢٠٠٢ (چینی ئەمڕۆ ژمارە ٥-٢٠٠٥). ئەم هەنگاوە سیاسییانە ڕێگایەکە بۆ تەسک کردنەوەی دەسەڵاتی بەرپرسان و تاک لە ناو حیزبدا، وە لیپرسینەوەو چاودێری کردنی لە لایەن کۆوە .

پاکسازی لە ڕیزی پارت دژ بە گەندەڵی بە شێوەی بەردەوام بەڕێوە دەچێت، ئەم پرۆسەیە بە نهێنی ئەنجام نادرێت، بەڵکە حیزب ڕاشکاوانەو بە ئاشکرا پەنجەی لەسەر دادەنێت و پیادەی دەکات، سزاکان ئاشکراکاری تێدایە، هەروەها بەردەوام بە دوای چارەسەرییا دەگەڕێت بۆ ڕزگار بوون لێی، ئەنجامی سزاو دادگاییەکان بڵاو دەکاتەوە، بۆ چاو ترساندنی ئەوانەی سزا نەدراون، تا خۆیان لە گەندەڵی بپارێزن. چین یەکەم وڵاتە لە جیهان بۆ جێبەجێکردنی سزای ئیعدام لە جیهاندا، زۆربەی سزا دراوەکانیش تاوانیان گەندەڵییە. شاو داو شنغ پسپۆر لەناو پارتی کۆمۆنیست ووتی (بەرپرسێک زۆر لە شوێنەکەی بمێنێتەوە تووشی گەندەڵی دەبێت). لە ساڵی ١٩٩٦ ەوە بڕیاردراوە هیچ بەرپرسێک ٥ ساڵ زیاتر لە شوێنێک نەمێنێتەوە (٢-٢-٢٠٠٥ شینخوا).

ووفوان ئەندامی دەفتەری سیاسی و بەرپرسی بەشی گەندەڵی ڕای گەیاند : کەرتەکەیان لەسەر سێ پایە کار دەکات (چاودێری - پارێزگاری- سزا) (ڕۆژنامەی گەل ١٨-١-٢٠٠٥). چاودێری کردنی سەرتاپای بەرپرسە حیزبییەکان و فەرمانبەران، پارێزگاری کردن لە سەروەت و سامانی وڵات، سزادانی هەر کەسێک بەتەنگ پاراستنی سەروەت و سامانی دەوڵەتەوە نەبێت . ئەم پرۆسەیە تەنها بە چاودێری بەرپرسانەوە نەوەستاون، بەڵکە چاودێری توندیشییان خستۆتە سەر بەرز کردنەوەی پلە حیزبییەکان (پارتی کۆمۆنیست چاودێری توند دەخاتە سەر بەرزکردنەوەی پلەی بەرپرسان)(شینخوا ٢٤-١-٢٠٠٥).

تا ئێستا دەیان هەزار بەرپرسی جۆراو جۆری حیزبی سزادراون لەسەر گەندەڵی، زیانی گەندەڵی هەر بەوە ناوەستێت کە زیانی گەورە مادی دەدات لە دەوڵەت، کە ساڵانە بە دەیان ملیار دۆلار مەزەندە دەکرێت، بەڵکە تۆوی هەڵوەشاندنەوەی حکومەتیش دەچێنێت. گەندەڵی هەڕەشەی لەدەست دانی دەسەڵات دەکات (بی بی سی ١٥-٦-٢٠٠٥). هەر گەندەڵی سەرچاوەی هەراکەی تیان مین بوو لە ساڵی ١٩٨٩.

لە ساڵی ٢٠٠١ دا ٣٦ و٤٤٧ باری گەندەڵی دۆزرایەوە، لە لایەن ٤٠١٩٥ کەسەوە ئەنجام درابوون. لەوانە ١٧٩٠٢ کەسییان بەرتیلیان وەرگرتبوو، لەناوییان ١٢٠٢٠ یان سزا دران (شینخوا-١١-٣-٢٠٠٢).لە ناو ئەوانەی سزای قورس دران جێگیری فەرمانڕەوای هەرێمی جیانغشی تێدا بوو، پاش دادگایی کردن گولە بارانکرا، گەورەترین بەرپرسی حیزبی و حکومی بوو تا ئەو کات لەسەر گەندەڵی سزا بدرێت. لەناوئەوانەی سزادران ٧ بەرپرسی پایە بڵندییان تێدا بوو لە ئاستی وەزیر و دەسەڵاتداری ناوچەیی(١٠-٣-٢٠٠٢ شینخوا)، ئەوەی شایانی ئاماژە پێکردنە ئەم بەرپرسەی ئاماژەمان پێ دا تاوانبار بوو بە کارێکی گەندەڵی خۆی دەدا لە ٦٠٠٠٠ دۆلار(بەیان ٥-٣-٢٠٠١). جێگیری سەرۆکی پەرلەمانی وڵاتیش بە تاوانی گەندەڵی دەرکرا (بەیان ١٠-٣-٢٠٠١). پار ساڵیش پارتی کۆمۆنیستی چینی وەزیرێکییان لەسەر گەندەڵی سزا دا (بەیان ٢٠-٩-٢٠٠٤). ئەو بەرپرسەش ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی وەزیری زەوی و زار بوو بە تاوانی وەرگرتنی بەرتیلی ٦٠٠٠٠٠ دۆلار (٢١-٩-٢٠٠٤ شینخوا).

لە ساڵی(٢٠٠٤)دا ٢٠٤٢٥ گومانلێکراو بە تاوانی گەندەڵی گیران، هەروەها ٣٠٧٨٨ بەرپرسی دەوڵەتی دادگاییکران بە تاوانی بەرتیل خۆری و دزی، کۆی گشتی پارساڵ ٨١١١٠٢ کەس گیرا لە چین ، هەروەها لێپرسینەوە لەگەڵ ٤٤١٢ بەرپرسی حیزبی کراوە بە تاوانی گەندەڵی، هاوکات لێپرسینەوە لەگەڵ ١٠٤٠٧ فەرمانبەری باڵاکراوە (شبکە صین ٩-٣-٢٠٠٥). هەروەها هەر لە ساڵی پاردا حوکمی ٦ بەرپرسی گەورە درا لە ئاستی بەرپرسی هەرێمایەتی و وەزیر بە تاوانی گەندەڵی، هاوکات ٧٧٢ بەرپرسی گەورە دادگاییکران بە هەمان تاوان، لە هەمان ساڵدا ١٨٤٢٤ کەس دادگایی کران لەسەر بەرتیل و دزی بە زیادەی ٥ی٢١٪ لە چاو ساڵی ٢٠٠٣ (٦-٣-٢٠٠٥ شینخوا)، ئەم نمونانەش دڵۆپێکە لە دەریایەک. مەترسیدارترین سزا ئەوانە دەگرێتەوە لە چین کە تاوانی ئابوری ئەنجام دەدەن، تاوانی ئابوریش هەموو ئەو کردارانە دەگرێتەوە بە شێوەی ناشەرعی ئەنجام دەدرێن بۆ سودی کەسی لە پێناو بە دەست خستنی سەروەت و سامان .

بەم شێوەیە دەبینیین وەک کاک بەختیار ئاماژەی پێ داوە، لە چین دەست لە کەس نەپارێزراوە لە سزادان بەرامبەر بە کردەی گەندەڵی (چاویان لەهیچ بەرپرسیارێک، کاربەدەستێک، هاوڕێو دۆستێک نەپاراستووە. هەرکەسێک، لەهەر پلەیەکی حیزبیو پایەیەکی دەسەڵاتدا بوبێ، سزایان داوە. هەر بەڕاستی سزادانەکە، لەئاستی گۆڕانکاریو چاکسازی وڵاتەکەدا بووە).بەڵام لە کوردستان هەموو پاکسازییەکی پارتەکەی کاک بەختییار تەنها سەری کاک شێخ عەلی خوارد، ئەویش تەنها تاوانی ئەوە بوو، بێ پشت و پەناو گەندەڵ نەبوو.

سستەمێک چەندە یەکسانی خواز، یاخود پەیامەکەی لە لوتکەی مرۆڤایەتیدا بێت،کە گەندەڵی تێکەڵی دەبێت، هەموو مانایەکی ڕەوایەتی خۆی لە دەستە دات، هۆکاری بوونی دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە، یەکێک لەو کردارانەی تەواوی بەها مرۆڤایەتییەکانی وڵاتانی ئەوروپای خۆرهەڵاتی خستبووە ژێر پرسیارەوە، گەندەڵی بەرفراوان وجیابونەوەی توێژی دەسەڵاتدار بوو لە گەل.

لە بڕگەیەکی دواتردا کاک بەختییار ئامانجەکانی خۆی لە هێنانەوەی ئەم بەشە لە ووتارەکەیدا دەخاتە بەردەست خوێنەران، ئەویش بۆ ئەوەیە بسەلمێنێت گەندەڵی دیارەیەکی ئاساییە لە زۆربەی سستەمەکاندا هەیە ، تەنها پەیوەند نییە بە دەسەڵاتداری کوردستان و بەشەکەی خۆشییەوە لەو دەسەڵاتدارییەتییە، هەق بڵێی ڕێگای دەست نەپاراستنی بە ئەنجام دەرانی بە دەسەڵاتدارانی کوردستان نیشان داوە. بەڵام ئەو توندو تیژییەی لە چین ئەنجام دەدرێت دژ بە گەندەڵکاران کوردستان بگرێتەوە، سستەمی کارگێڕی لە بنەچەوە هەڵوەشێتەوە، بەرپرسێکی مام ناوەندیش بە ڕێکەوت نابینینەوە، نەکەوتبێتە کونی زیندانەوە، گەندەڵی بووە بەبەشێک لە جەستەی سستەم لە کوردستان، هێزێکیش شک نابەیت خۆی نەگلابێتە گەندەڵییەوە بڕیارەکە جێبەجێ بکات، کەسی گەندەڵ گەندەڵی چارەسەر بکات، کۆمەڵ گەڕو گولە بێت . درێژەی پێ دەداو دەنوسێت :-

چین.. بەوهەموو توانا ئابوریو سیاسیو سەربازییە، لەبەردەم گەندەڵیدا، ئەو سیاسەتە پاکسازییەی گرتبێتەبەر، ئاخۆ ئێمەی کوردو، ئێمەی حکومەتی

سەرۆک وەزیران لە ناو کرێکارانی خەڵوز لە ژێر زەوی

هەرێمو، ئێمەی یەکێتیی نیشمانیی کوردستان، بۆئەوەی بتوانین ئەرکەکانی سەردەمەکەو، ئەرکەکانی دیموکراسیو، ئەرکەکانی ئازادی رابپەڕێنین، ئاخۆ دەبێ، ئێمەش لەئاستی خۆمان، لەبەردەم دووڕیانی چارەنوسسازی هەڵبژارنی لەعێراقو کوردستاندا، لەبەرامبەر ئۆباڵی مێژوویی شەهیدانو مێژوودا، ئاخۆ دەبێ.. کاتی نەهاتبێ فەرمانبەری مشەخۆر، بەرپرساری بیروکراتو کاربەدەستی کەم ئاستو گەندەڵی داوودەزگا حکومەتیو ئیداریەکانو هەموو مەکتەبەکانیش، تەنانەت بۆ ئۆرگانەکانی خوارەوەش، پاکسازی بکەین.

ئەوەی لە چیندا جێی گەشبینییە ئەوەیە ئەم وڵاتە بەرەو کرانەوە دەڕوات، کرانەوەی سیاسی و بوونی ڕۆشنکاری، لێپرسینەوەی توند... بە هەمووەوە دەتوانن پێش بە ڤایرۆسی گەندەڵی بگرن.

لە ساڵی ٢٠٠٣ دا زیاتر لە ٣ ملیۆن کەس بەشداری ٥٨٠٠٠ خۆپیشاندانییان کردووە لەم وڵاتە، کە هۆکاری زۆربەی ناڕەزایەتییەکان داخوازە ئابورییەکان بووە، ڕێگە دان بە سازدانی خۆپیشاندان و ناڕەزایەتی هەنگاوێکی پراتیکییە بۆ دژایەتی کردنی گەندەڵیی. هۆکاری سەرەکی و بە پلەی یەکەم خۆپیشاندانەکەی قوتابییان لە تیانامین لە ساڵی ١٩٨٩ دژایەتی گەندەڵی بوو . شیاو بنگ لە ڕابردودا ووتی : (باوەڕ ئەوەیە هەموو هەڵەیەک چاک بکەینەوە) (ئەهرام ٢٥-٣-٢٠٠٥ ژمارە ٤٣٢٠٨)، گەندەڵیش یەکێکە لە هەڵە گەورەکان، ئەگەر بەری پێ نەگرترێت و چاک نەکرێتەوە، تیانمینەکانی داهاتوو چاوەڕوانی دەسەڵاتدارانەو ڕەوایەتی دەسەڵاتیش دەکەوێتە گومانەوە و متمانە لە دەستە دات .

سەرکەوتن بە سەر گەندەڵییا کاری بە پەلەو یەک جار ویەک هەڵمەت نییە، بەڵکەکارێکی درێژخایەن بەردەوامە بە درێژایی تەمەنی دەوڵەت ، چونکە بەردەوام سەرهەڵەدات و زیندوو دەبێتەوە، سەرەتان ئاسا لە بن نایات ، بۆیە دژایەتی کردنیشی وەرزی نییە و کاری بەردەوامی دەوێت.

گەندەڵی نەک تەنها سامانی وڵات بەفیڕۆ دەدات، بەڵکە متمانەی ئابوریش لای بێگانەکان لە دەستە دات، متمانە نەمێنێت سەرمایەگوزاری بێگانە ڕوناکاتە وڵاتەوە. سەرۆکەکانی چین ساڵانە پەیمان دوبارە دەکەنەوە بۆکارکردن لە پێناو(چاودێری، ڕوونی، ئاسان کاری، چاودێری لەسەر سەرمایەگوزاری و داهاتی دەوڵەت، چاودێری لەسەر سەرمایەگوزاری و بەکرێدانی زەوی و،،،،،، (شینخوا ١٧-٢-٢٠٠٥).

سەرباری تازە کردنەوەی پەیمان و هەڕەشەکان، ساڵ بە ساڵ لەگەڵ بەرفراوان بوونی ئابوری و چاکسازییەکان گەندەڵیش لە زیاد بوونە.

چاودێرانی سیاسی گەندەڵی بە هەڕەشەی مەترسیدار و جدی دەزانن بۆ سەر داهاتووی ئابوری چین، چینییەکانیش خۆیان بۆ ئەوجەنگە ئامادە کردووە، چونکە دەزانن جگە لە جەنگ، گەندەڵی هیچ ڕێگەیەکی کەی لەبەردەمیان نەهێشتۆتەوە، یان ئەبێت بگەڕێنەوە بۆ زەلیلییەکەی ڕابردوو یان زیاتر هیمەت بکەن بۆ سەنگەر گرتن لێی و لاواز کردنی ، لەم نێوەشدا بەرەو ڕوی ڕاپۆرتەکانی ڕێکخراوە مرۆڤ دۆستەکان دەبنەوە کە زۆربەی زۆری تاوانی هەڵواسینەکان لە بەرەی دژ بە گەندەڵییەوەیە.■

ویژدان و قەڵەمی ڕەخنە.. یان کاک ئاسۆس بۆ؟!

نەبەز محەمەد

ڕەخنەیەک کەبەرهەمی مەعریفەیەکی ویژدانی نیە، ڕەخنەیەک کەنایەوێت جیاوازی لەجیاوازییەکاندا ببینێت، ئیتر بەهەر بیانویەک بێت، ڕەخنەیەک کە ناتوانێت هەڵوێست گەرایانە بێت لەسەر هەر تەرحو پێشنیارو رایەکی ترسناک کەدەشێت لەهەر دۆخێکی تایبەتدا، بەتایبەتی لەکوردستانداو لەئەمڕۆی عێراقدا کە بەزۆری زەق دەبنەوە، ئەوا ئەو جۆرە لەڕەخنە بەر مەبنای ئەو (لۆژیک)ە یە کە پێیوایە دەبێت تەڕو وشک پێکەوە بسوتێت وتەنانەت ڕازیش نین بەوەی شتگەلێک کەوا (تەڕ)ن هەر نەبێت بەهەڵپرۆزانێک دەربازبن، ئەمجۆرەش لەڕەخنە کەریشەی ناچێتەوە سەر ویژدانێکی ڕاستەقینە، بۆ خۆی ڕەخنەیەکی بەرخۆرەو (ئیستلاهکی) نەک ناتوانێت بەشدارییەکی کاریگەرانە و ڕاستو دروست لەچارەسەرکردنی کێشەکاندا بکات، نەک ناتوانێت هۆشیاری - تاک - بەدیوە ئەرێیی (پۆزەتیڤ)ەکەدا بەرز بکاتەوە، بەڵکە بەپێچەوانەوە رۆڵێکی جارسکەرانەو تەنانەت هەندێکجار خیانەتکارانە لەهەڵوێستی ڕۆشنبیراندا بەناوی ڕۆشنبیرییەوە دەبینێت.

بێگومان، ئەمڕۆ لەکوردستان زیاد لەهەر کاتێک پێویستمان بەهەڵوێستی تاک و هەڵوێستی ڕۆشنبیران هەیە لەمەڕ کێشە سیاسیو دەستوریو یاساییەکان، پێشم وایە ئەوە کەڕۆشنبیرانی ئێمە کاریگەریی ڕەخنەکانییان کەمو لاواز بووە لەسەر دەسەڵاتو لەنزیککردنەوەی کێشەکان لەیەکلاکردنەوەو چارەسەر، کەم ئامادەیی ویژدانو نەبینینی یان بەهەند نەگرتنی جیاوازی لایەنە سیاسیەکان بووە لەئاراستەو کرۆکو ستراتیژی کارکردنیاندا، بەئاشکرا ڕەخنە نەکردنی هەندێ ڕۆشبینرو ستاف بون لەجەوهەری ترسناک و بۆگەنی هەندێ لایەنی سیاسی.. ئەگەرنا ئەمڕۆ کەم کەسێک هەیە لەکوردستان نەزانێت، کێ پەرۆشی عەلمانیەتو دیموکراسیەتە و کێ پەرۆش و شێتی باوکایەتیو سەرۆکایەتییەوچ هێزێکیش کەش و هەوای دیموکراسیەت دەقۆزێتەوە بۆ گەرا هەڵرشتنی تیرۆر، بەڵام بۆ؟ بۆچی هەندێک لەڕۆشنبیران ئەم ڕاستیانە لەبەرچاو ناگرن لەنوسینەکانیاندا؟، من کە دەڵێم (بۆ) حەز دەکەم یەکەم (بۆ) ڕووبەڕوی برای بەڕێز کاک (ئاسۆس هەردی) بکەمەوە، چونکە کاک ئاسۆس وەک نزیکترین نمونە بۆ ئەم نوسینەی من لەبەر دەستدایە، ئەوە تا لە (ڕۆژنامەی هاوڵاتی ژمارە ٢٢٢) کە لەدوالاپەڕەدا بەهەڵە نوسراوە (٢٢١) لەگۆشەی "هەناسە" "داو لەژێر ناوی (چۆن لەپۆستی سەرۆکی هەرێم تێبگەین؟) لەچەند بڕگەیەکدا دەنوسێت:

"بەرپرسێکی پارتی گوتی: یەکێتی دەیەوێت گۆڵمان لێبکات، خۆی بێدەنگ کرد تا تاڵەبانی بوو بەسەرۆک کۆمارو کابینەی حکومەتی عێراقیش دروست کرا، ئینجا لەپەیمانەکەی خۆی پەشیمان بۆوەو ئامادە نیە یاسای سەرۆکی هەرێم قبوڵ بکات، بەو خەیاڵەی کەئێمە هیچ کارتێکمان بەدەستەوە نیە گەمەی پێبکەین؟

بەرپرسێکی یەکێتی گوتی " "ئێمە لەقسەی خۆمان پەشیمان نەبوینەتەوەو کاک مەسعودمان بەسەرۆکی هەرێم قبوڵە بەڵام ئەو دەسەڵاتەی پارتی بۆ سەرۆکی هەرێم پێشنیاری کردووە، بۆ مام جەلالیشی قبوڵ ناکەین".

پاشان ئاسۆس بەناوی خۆیەوە دەنوسێت: "پێم وایە ئەگەر دۆخەکە پێچەوانە بوایە، واتە ئەگەر بارزانی پاڵێوراوی کورد بوایە بۆ سەرۆک کۆمارو تاڵەبانیش بۆ سەرۆکی هەرێم، ئێستا خاوەنی دوو قسەکەی سەرەوەش پێچەوانە دەبونەوە، بەو مانایەی قسەی یەکەم دەبووە قسەی بەرپرسێکی یەکێتیو دووەمیش هی پارتی ".

ئەم قەسیەی ئاسۆس ئەوە دەسەلمێنێت "کە هیچ جیاوازییەک لەنێوان یەکێتیو پارتیدا نییە هەردوکیان یەک ڕەنگو یەک تامو یەک عەقڵو یەک ستراتیژی کارکردنیان هەیەو هەر هێندەی یەکیش خەمی نیشتمانوکوردایەتیان هەیە".

کاک ئاسۆسی بەڕێز بەر لەهەر شتێ لەپێش تۆوە دەڵێم "هەموو ئومێدمان ئەوە بوو کە هەڵبژاردن دەتوانێت ماڵی کورد یەکخاتەوەو لەکێشەو نەخۆشیو ئابڕوچونی دووئیدارەیی ڕزگارمان دەکات بەدەنگێکی بەرزتر لەتۆش دەڵێم (ڕەوایی پەرلەمانی تازە، ئەگەر یاسا هەبێت، ئەگەر حورمەت بۆ دەنگی خەڵک دابنرێت، لەسەرو هەقیقەتو ڕەوایی هەردو مەکتەبی سیاسی یەکێتی پارتیەوەیەو نابێت کەسیش خۆی بەموقەدەس تروگەورەتر لەیاساو پەرلەمان بزانێت).

بەڵام کاک ئاسۆس، ئەوە کێیە دەیەوێت دەسەڵاتی لەسەروی دەسەڵاتی پەرلەمانەوە بێت؟. ئەوە کێیە هێندە خۆی پێ گەورەیە دەیهەوێت دەسەڵاتی لەسەرو دەنگی هەموو خەڵکی کوردستانەوە بێت؟ ئەی ئەوە کێیە دەیهەوێت، سیستەمی ئیداریو دەسەڵات سیستەمی پەرلەمانی بێت؟ فێڵ لەدیموکراسیەت نەکرێتو لەناویا دیکتاتۆرییەت بەرهەم نەیەتەوە.

ئینجا بەڕاست چۆن جیاوازی لەنێوان یەکێتیو پارتیدا نییە، من دڵنیام ئەوەی سەرەوە واوێک لەمێشکیدا بێت، دەتوانێت دەیان جیاوازی جەوهەریو ستراتیژیو گرنگ لەنێوان ئەو دوو حزبەدا پەیدا بکات سەرەڕای ئەوەی کەشەڕی ناوخۆ زۆر لەو جیاوازیانەی کوشتووە.

من دڵنیام تۆش لەمن زیاتر ئەوجیاوازیانە دەبینیت، بەڵام ئەوە کەبەبینینی ئەو جیاوازییانەوە ڕەخنە نانوسیت، نا ئامادەیی ئەو ویژدانە ڕاستەقینەو تەندروستەیە کە لەسەرەتادا وەکو گرفتێک لەڕێچکەی ڕەخنەی کوردیدا، باسم لێکرد.

تێبینی: ئەم نوسینە لەمێژە چۆتە ڕۆژنامەی هاوڵاتیو ئامادە نین بڵاوی بکەنەوە، بۆیە ناچار ڕۆژنامەی چاودێر ئەو ئەرکەی کێشا، ئەگەرنا وەکو نەریتی ڕۆژنامەنوسی دەبا ڕۆژنامەی هاوڵاتی خۆی بڵاوی بکردایەتەوە.■

laparakan.qxd 6/5/2005 11:22 AM Page 11

تێڕامان لە شانۆگەری زەردەشت

عوسمان عەبدولرەحمان

(بەشی دووەم و کۆتایی)

میتانی و هوریەکان.. لەپشت ماددە و پارسەکان. مستەمی دامەزراو جێگرتر بوون.. چونکە ئەوان لەکۆمەڵگای کۆچەرییەوە ببوونە کۆمەڵگای گوندنشین، بەڵام ئەمە مانای ئەوە نەبووە. کەتوانبێتیان بەرەنگاری هێرشە بەربەرییەکانی کۆچەرییەکان ببوبێتنەوە. توانیبێتیان خۆیان بەتەواوی بپارێزن.

هەرکات کۆچەرییەکان پێداویستییە ژیارییەکانیان کۆتایی هاتبن بۆ بەدەست هێنانی "خوراردن" بەتایبەت هێرشیان دەهێنا.. کوشتو کوشتاری زۆریان دەقەوماندو.. ئەوەی دەیان برد. دەیان برد.. ئەوەی وێرانیان دەکرد. وێرانیان دەکرد.. ناوچەکانیان بەرەوکارەساتێکی نامرۆڤانە دەبرد.

لەکاتێکی واداو لەکۆمەڵگای بەم شێوەدا "زەردەشت" هاتۆتە دنیاوە.. سەرئەنجام بۆ چارەسەرکردنو دۆزینەوەی ڕێگایەک لەکۆمەڵگا دادەبڕێتو بۆ ماوەی (١٠) ساڵ لەشاخی :سابلاف" بەتەنیا دەمێننەوە بیر دەکاتەوە لەگشت پێکهاتەکانی سروشتو مرۆڤو ئەدکاری مرۆڤو سستەمی ئەستێرەکان.. هاتنی شەو ڕۆژ..

روناکی بەدوای تاریکیدا.. هۆکارێکی ئافراندنی "دینەکەیەتی" وگەیشتە ئەو بڕوایەیەی.. دژەکان پێویستیەکی بەردەوام بوونی ژیانن چۆن تاریکی هەیە - رووناکیش هەیە - چاکەو خراپە.. بەم جۆرە بەم شێوەیە جیهان دوو هێز دەبیات بەڕێوە :سبەتتامەنیۆ" هێزی خێرە وە "ئەنگرەمەینۆ" کەهێزی شەڕخوازە. ئەم دوو هێزە لەمل ملانێدان سەرئەنجام هێزی خێر سەردەکەوێ .. بۆئەوەی هێزی خێر بەرەندە بێ. پێویستە مرۆڤەکان لەسستەمێکی وادا کۆبکرێنەوە کەخۆشەویستیو بەزەیی لەنێوانیاندا پەیدا بکرێ. پەیوەندیەیکانیان لەسەر بنەمایەکی مرۆڤ دۆستی دروست بکرێ.

جێگرتنی کۆمەڵگا لەکۆچەرییەوە بۆ کشتوکاڵی "قۆناغێکی پێش کەوتووتری شارستانیەتیە" ئەمە خاڵێکی بەهێزی بەرەو لوتکە هەڵکشکانی فەلسەفەکەیەتی. چونکە بەتەنیا لایەنە "روحیو مەعنەویەکە" ئامادەکردنیان بۆ پێکەوە ژیان بەس نییە. دروستکردنی بەرژەوەندییە ژیارییەکانو کۆمەڵایەتیەکانو، ئابورییەکان پێویستیەکی ترە بۆ تەواوکردنی قۆناغەکە..

ئەو سەرزەمینەی کەزەردەشت تیا خولقا.. پڕاوپڕ پارسەنگی بەرنامەو بیرکردنەوەکانی دایەوە.. کەناوچەیەکە هەموو پێداویستیە کشتوکاڵییەکانی تێدا ئامادەیە..

زەردەشتی دانا. لەوە تێگەیشتبوو بەجێگیرکردنی کۆمەڵگا.. خۆبەخۆ گشت پەیوەندیەکان. گۆڕانکاری بەسەردا دێتو پەرەسەرندوو ترە لەپەیوەندییەکانی پێش خۆی.. لەگەڵ ئەم گۆڕانەدا "کە قۆناغی کشتوکاڵیە "کارکردن وئامادەکردن بۆ (ئامێرە بەرهەم هێنەرە کشتوکاڵیەکان) کارێکو هەنگاوێکی تری "زەردەشتی دانا" بووە.

گیانلەبەرە بەهێزەکان "وەکو گا" بۆکاری کێڵانو.. مرۆڤ وەکو هێزی کارکردن لەکێڵگەکاندا..

رەواج دان بە بەخێوکرانی "گا" و "گیاندارە" ماڵییەکان - لەمەڕو ماڵاتو پەلەوەر.. بۆ بەردەوام بوونو جێبەجێکردنی بەرنامەکەی.

پێویست بوو فۆرمێکی دینی بکاتە بەر.. کارە باوەکانو بکاتە شتی ناباو.. تاکو ببێتە بەشێک لەئیمانو خوداپەرستی..

گا... لەپێش زەردەشتدا.. بەزۆری سەردەبڕانو دەکرانە قوربانی بۆ خواوەندەکان.. هەروەها.. بەزۆری سەردەبڕان.. بۆ خواردنی چەند ژەمێک.. زەردەشت هەوڵ دەدات لەکوشتنو سەربڕین رزگاریان بکات..

"دەمەوێ ئەوەت لێ بپرسم ئایا دێوان لەشەهریارانی چاکە بوون، بەچاوی خۆت دەبینین کەچۆن کارپانو ئوسیچ بۆ رابواردنی خۆ ئازاری گا دەدەنو بێدادی لەگەڵ دەکەنو کاڤییەکان لەبری بەچاکی پەروەردەی بکەنو بەڕێنمایی ئاشنا بۆ کێڵانیان بەکاربهێنن هەمیشە دەیانهێنە بۆران" یەستا ٤٤.٢٠.

(کاریانو ئوسیچ و کاڤی) مەبەست لەو کەسانە بوون کەدژایەتی پەیڕەوو پرۆگرامەکەی زەردەشتیان کردووە، نەیاری بانگەوازەکەی ئەو بوون یان دەڵێ "کارپانیان نایەنەوێت بچنە ژێر باری ئاسایی کشتکاری لەسەر ئەو ئازارەی دەیدەن بەئاژەڵ تۆ سزای خۆتیان بەسەر بدە) یەستا (٤١).

هەروەها ئەو کەسانەی مەڕو ماڵات بەخێو دەکەن و درەخت ئەڕوێنن و کۆشش زیاتر دەکەنو.. هتد لەئاڤێستادا بەکەسی پیرۆزو دیندار ناوزەند دەکرێن ئەمەش هەوڵدانە بۆ نەهێشتنی بێ کاریو .. هەست کردن بەبوونو ئیرادەو بەهێزکردن بەرامبەر سروشتو کۆمەڵگا.. "مرۆڤی بەرهەم هێن مرۆڤێکە لەڕووی سایکۆلۆجیەوە - بڕوای بەخۆی بەئیرادەی خۆی هەیە".

بۆیە پاڕانەوەو سواڵکردن بێ کار دانیشتن کارێکی نەخوازراو بوو لەلای زەردەشت.....

بۆیە هەنگاوی یەکەم جێگیرکردنەو پەیوەندی دروست کردنە لەنێوان مرۆڤو زەوی.. چونکە "زەردەشتی دانا" چاک تێگەیشتووە لەوەی کە گشت پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان رەنگ دانەوەی واقیعی ئابوورین.. تا ئێرە بەرهەم هێنەرەکان قۆناغێکی تری شارستانیەتە.. کە لەئەنجامی جێگیربوون گۆڕینەوەی گشت غەریزەکانی مرۆڤە بەعەقڵ بیرکردنەوەی لۆجیک.

ئەمەش لەوتە بەناوبانگەکەیدا - بیری چاک. وتەی چاک. کرداری چاک سەرچاوە دەگرێ.. کەبیری چاک بەچاوگی هەموو کارێکی جوانو چاکو باش دادەنێت..

بەدیهێنانی ئەم قۆناغە .. بێ کۆسپ نییە چونکە "ئەهریمەن" کەسەرپەرشتیاری هێزی شەڕە لەجیهاندا لێ ناگەڕێ.. هەنگاوەکان بەسانایی بچنە پێش، بۆیە ئەو کەسانە زەردەشت "بەدێو پەرستان" ناویان دەبات.. واتە لایەنگرانی شەڕو تاریکی کە

هەمیشە لەکەمیندان بۆ لەمپەر خستنە بەردەمی.

بێگومان... هەر بیرێکی تازە.. کە بیەوێ پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی پێش خۆی هەڵوەشێنێ، وێنا باوەکان لە "زهنی" تاکەکانیدا پاک بکاتەوە.. بەئاسانی ئەو ڕابردووە تەسلیم نابێ.. دەکەوێتە ململانێیەکی بە بەرنامە.. بەهەمان شێوە لەبەردەم زەردەشتو بیرە نوێیەکەیەوە لەمپەری گەورەو بەهێز هەبووە..

"ژن" لەدینی زەردەشتدا پێگەی تایبەتی خۆی هەیەو هیچ لەو پێگەیە کەمتر نییە کەپیاو هەیەتی..

ئەم پێگەیەش زیاتر هەلی کارکردنەکەی لەکێڵگەکانداو لەبەخێوکردنی مەڕو ماڵاتدا.. بۆی رەخساندووە..

چونکە کشتوکاڵ لەزەمەنێکی نەبوونی هیچ تەکنەلۆجیایەک، ئەو بۆشاییە تەنها وتەنها هێزی کارکردنی مرۆڤەکان پڕی دەکاتەوە. بۆیە ئەمەش وای کردووە ژن زیاتر لەو سەرزەمینەی زەردەشتی تیا ژیاوە.. ئازادییەکی زۆرترو پێگەیەکی کۆمەڵایەتی باشتری هەبێ.

زۆربەی ڕۆژهەڵات ناسەکان ئاماژە بەم کرانەوەی ئافرەتی ئەم دەڤەرانە دەکەن.. ئەمەش بەشێکە لەو کلتوورە گیانیە بەرئەنجامە ئابوورییە کشتوکاڵیەی ئەم ناوچەیە پیایە گوزەری کردووە.

وە لەکاتەکاندا.. کەسرودی خودی زەردەشت بەئاشکرا باس لەپێداویستی هەردوو رەگەز دەکات لەجێبەجێکردنی ئەرکە دینیەکانو بەرهەمهێنان لەکێڵگەکاندا..

"ئێستا ستایشی ئەم زەویە دەکەین - ستایشی ئەو زەویەی منی گرتووەتە خۆو هەروەها ستایشی ئەو ژنانە دەکەین کەلەسەر رێو ڕەوشی تۆن ئەی ئاهورا مەزداو رێگەی راستی خۆیان دۆزیوەتەوەو لەسەری دەڕۆن: یەسنەکان ٤٨-بەندی ١ و ٤.

"ژن کە دروست و چاکی بوون.. ئەوا پێویستە کاریان پێببسپێرنو کەسانی تریش ئاگادار بکەن کەئەوانیشی بەهەمان مەرج دەبنە بەرپرسیار) بەش ٣٥.

سرودی زۆرتر لەبەشەکانی یەسنادا دەبینرێن - کەباس لەنەبوونی جیاوازی دەکات لەنێوان هەردوو رەگەزدا.. لێرەوە پێویستە ئاماژە بەشانۆگەری زەردشەت بدەم.

کە بەتەنها لەلایەنێکەوە تیشکی خستۆتە سەر زەردەشتو .. بەتەنها لەکەناڵێکەوە ئەویش ململانێ کردنە لەگەڵ دینو خوداوەندەکانی پێش خۆی .. کە ئەمان "رەگەزی" ئافرەت وەک "ئامرازێک" بۆ دامرکاندنەوەی غەریزە ئاژەڵیەکان بەکاردەهێنن - دەیانکەنە قوربانی بۆ رازی بوونی خوداوەندەکانیان.

لەڕاستیدا "بواری بیرکردنەوەکانی زەردەشت" زۆر لەوە فراوانتر بووە وەک ئاماژە کرا.. شێوازی کۆمەڵو.. شێوەی ژیانی سەرەتایی .. فاکتەرێکی گرنگی.. ئەندێشەو بیرکرنەوەکانی بووە..

کێشە هەمەلایەنەکانی کۆمەڵ.. سەرجەم.. خستۆتە ژێر.. تێزی بیرکردنەوەکانی. بۆ ئازادکردنی مرۆڤ "بەهەردوو رەگەزەکەیەوە" ... بەرهەم هێنانی گرتووە بەبناغە.. ئافرەتیش توخمێکی جیانەکراوەیە لەچەکی زەردەشتدا..

لایەنی کشتوکاڵی دیسانەوە وەک پێداویستیەکی مێژوویی و "ئەمری واقیع" ولایەنێکی کارا لەبەرهەم هێناندا خۆبەخۆ پێگەی ئافرەت بەرەو پلەکانی تری ژیان دەبات. تێبینیەکی تر.. کەئەبوایە وا بەسانایی تێپەڕ نەبوایە بەسەر نووسەرو دەرهێنەردا..

"لەدیمەنێکدا.. یەک لەئەکتەرەکان "بەنادیاری" بانگەواز دەکات -(حەوت. هەشت) گا بکرێتە قوربانیو سەربڕێ گۆشتەکەی دابەش بکرێ بەسەر خەڵکی شاردا.. ئەمەش کتومت پێچەوانەی بانگەوازی زەردەشتە.. کەدژی سەربڕینو کوشتنی گایە.. وەک ئاماژەی پێ درا.. گا.. لەو قۆناغەدا ئەرکی گەورەی لەسەر شان بووە.. ئەویش کێڵانی زەوییە..

پێویست بوو ئەم "خاڵە" بەهەند وەربگیرایەو.. چونکە خاڵێکی جەوهەرییە.. لەلای زەردەشت.. چونکە گەر تێڕوانینە میتافیزکیەکە.. "بۆچوونە دینیەکان بۆ کەونو سروشت لەپلەکانی سەروودا بێ.. ئەوا لەبناغەدا لایەنە ئابورییەکەو گەشەکردنی ئابووری" داینەمۆی "بەدیهێنانی مەرامەکەی سەرووە..

کە زەردەشت زۆر حەکیمانەو زانایانە هەردووکیانی بەیەکەوە گرێ داوە.. یەک تەواوکەری ئەوی ترە.. لەگەڵ ئەمانەشدا .. جێی دەست خۆشکەرییو رێزە.. بۆ ستافی کارەکەی "شانۆگەری زەردەشت" کە بەئاشکراو بێ دوو دڵی رووە واقیعیەکەی ئەم دینەیان خستۆتەڕوو لەبانگەوازکردن بۆ یەکتاپەرستیو بانگهێشت کردن بۆ راستیو دووركەوتنەوە لەناڕاستی - بەدووکەوتن بەشوێن رووناکی "کەسەرچاوەی ژیان" دووركەوتن لەتاریکی..■

تێبینی/ شانۆگەری زەردەشت ڕۆژی ٩-٢٠٠٥/٥/١١ لەهۆڵی سلێمانی نمایش کرا

مۆزیک ژەنە ناودارەکانی جیهان

پانۆرامای خێرای ژیانو بەرهەمی هونەرمەندانی موزیک

١٨٠٠بتهۆڤن: لەشێوازی سەمفۆنیا کلاسیکیەکانی هایدن، یەکەمین سەمفۆنیای خۆی پێشکەش دەکات.

١٨٠١ هایدن، لەکۆشکی ئەمیر شفارزنبرج لەفییەنا، ئۆراتۆریای وەرزەکان پێشکەش دەکات.

١٨٠٣ بتهوڤن، ئوراتۆریۆی مەسیحو کۆنشرتۆی سێیەمی پیانو لەگەڵ ئۆرکستر هەروەها سەمفۆنیای دووەمی خۆی پێشکەش دەکات.

١٨٠٤ بتهۆڤن: سەمفۆنیای سێیەمی بەناوی "ئیرویکا" کە پێشکەش نابۆلیۆن بۆنابارتی دەکات، لەکۆشکی ئەمیر لوبکوفیتز، هەر لەم ساڵەیشدا، هونەرمەندی گەورە بتهۆڤن، بۆ کروجهولتزی هاوڕێی دەنووسێ. تائێستا چیم نووسیوە، لێی رازی نیم، بۆیە لەداهاتوودا رێگایەکی تری داهێنان دەگرمە بەر.

١٨٠٥ بتهۆڤن، لەفییەنا ئوپیرای "فیدبلیو" پێشکەش دەکات.

١٨٠٦: کەمانچە ژەنی گەورە "فرانز کلیمنت" کۆنشرتۆی کەمانچە لەگەڵ ئۆرکسترای هونەرمەند بتهۆڤن پێشکەش دەکات. ئەم کارەش یەکەمین کۆنشرتۆی رومانتیکیە بۆ کەمانچە، لەمێژووی موزیک دا.

١٨٠٧: بتهوڤن، سەمفۆنیای چوارەمی خۆی پێشکەش دەکات، ئەمەش دەرئەنجامی ئەو پەیوەندییە خۆشەویستیەی نێوان بتهۆڤنو تیریزا برونشفیک لەدایک دەبێت.

١٨٠٩: فیلیکس مندلسۆن بارتولدی لەدایک دەبێت، کە یەکەمین موزیکی جیلی رۆمانتیکیەکانە. بێگومان رۆڵێکی مەزنیان لەبزوتنەوەی رۆمانتیکی نیوەی یەکەمی سەدەی نۆزدەهەم بینیوە.

١٨١٠: بتهۆڤن: لەلایبزیخ کۆنشرتۆی پێنجەمی بۆ پیانۆو ئۆرکسترا کەبەئیمپراتۆر بەناوبانگە، پێشکەش دەکات.

١٨١٠: لەدایک بوونی فریدریک شوبانو رۆبرت شۆمان.

١٨١١: لەدایک بوونی فرانزلیست.

١٨١٣: لەدایک بوونی ڕێشارد فاگنەرو گیوسیب فێردی. شوبرت، سەمفۆنیای یەکەمی دەنووسێت

١٨١٤: بتهۆڤن، سەمفۆنیای حەوتەمی لەفییەنا پێشکەش دەکات. هەروەها سەمفۆنیای هەشتەمیش.

١٨١٥: دۆڕانی ناپلیۆن لەجەنگی واترلو.

شوبرت "میری نیومێرگ": بەرهەم دێنێ، کە لەشیعری گۆتەیە. هەروەها سەمفۆنیای دووەمو سێیەم دەنووسێ.

١٨١٦: شوبرت، سەمفۆنیای چوارەمی دەنووسێت، کەناسراو بوو بەکارێکی تراژیدی. هەروەها سەمفۆنیای پێنجەمیش دەنووسێت.

رۆسینا لەرۆمادا، ئوپیرای "سەرتاشی ئیشبیلا" دەنوسێت.■

نمایشێکی شێوەکاریی (زامۆئا غەفور داراغا)

ڕۆژانی ٢٠٠٥/٥/٣٠ و ڕۆژانی دوایی لەهۆڵی مۆزەخانەی نیشتمانی (ئەمنە سورەکە)

تێکستی نمایش: ئاڤان صدیق

نمایشکردنی ئەم سێ کارە لەیەک جێگەدا، هەر کارەو بۆ خۆی سەربەخۆو جیاوازە لەفۆرمدا، سێ کاری تێهەڵکێشە لەبابەتدا، چونکە لەم کارانەدا (شوێن) بەشێکی گرنگە لەکارەکە یان بەپێچەوانەوە.

لەم جۆرە کارانەدا کە بە (راوم ئەنسەلاتسیۆن) ناودەبرێت کارکردنە لەناو کایەی عەقڵو فکردا واتە ئەتوانین لەڕێگەی فۆرمەوە بەهای باوی ماتریالەکە بگۆڕین بۆ نموونە کتێب (وەک ماتریالو فۆرمێک)ی دەستکاریکراوی ئامادە کە لەشتە ڕۆژانەییەکانی ژیانە ومانای جێگیرو بەکارهێنانی تایبەتی خۆی هەیە، کاتێک کەدوای دەستکاری کردنو سڕینەوەی وشەکانو دواتر (صب) کردنی لەناو مۆمدا گۆڕینی شوناسو وەزیفەی کتێبە لەمانا باوەکەیەوە بۆ فۆرمو جۆرە بەکارهێنانێکی تر بەدەر لەو مانایەی کە کتێب هەیەتی هەمیشە، واتە گۆڕینی فۆرمی شێوەکان یەکسان ئەبێت بەگۆڕینی جۆری ماناکەیەوە.

لەهەریەک لەم سێ کارەدا پیشاندانی دیاردە باوەکانی سەردەمە نەک پشتگیری لێکردنی. بۆ نموونە لەکاری دووەمدا ڕۆژنامەکان لەسەر یەکتر کەڵەکە کراونو لەناو چەوریدا هەڵگیراون دیارە ئەمە باسکردنە لەتێمای (ئنفۆرمەیشن) بەمانای زانیارییە رووکەشەکان کەهەرچەندە لەناویدا هەر باسێک بکرێت دواتر بەخێرایی دێتو دەڕواتو شتەکانو رووداوەکان ئەکاتەوە بەئاسایی گوتارو هەواڵەکان هەرزوو

لەژێر ئامێرەکانی چاپدا تێپەڕ ئەبنو چەند چرکە ساتێک یان چەند ڕۆژێک ئەبنە میوانو خێرا لەناو مەخزەنەکاندا (گەنجینەکاندا) جارێکی تر کەڵەکە ئەبنەوە بەڵام کاتێک لەجیاتی (مەخزەنو رەفەکان) لەکارێکی هونەریدا لەناو چەوریدا هەڵئەگیرێت ئەمە پرسیاری تازە دروست ئەکات بۆ چەوری. ئایا مانای باوی چەوری خۆی چیە؟ چەوری لێرەدا لەگەڵ ماتریالێکی وەک کاغەز چ یەککگرتنو تێکەڵییەک دروست دەکات؟ کە کارەکە لەکارێکی ڕۆژانەوە ئەکات بە کارێک کە بەهای هونەری تیا بێت، ئایا چەوری بەشێکە لەمرۆڤ یان چەوری چیە؟

لەم کارە هونەرییانەدا لەگەڵ ئەوەی کار بەماتریاڵەکانی ژیان کراوە هەوڵ دراوە بەهـا هونەرییەکەی وەکو ئەو نهێنیانەی هەمیشە لەپشتی ماتریاڵەکانەوەن تا رادەیەک پەیوەندی راستەوخۆی لەگەڵ بینەردا بخاتە ناو بازنەی فەنتازیای ماتریالەکانەوە.؟

کاری سێهەم کاری مینو گەنمە، ئەم کارە باسکردنی سروشتی یەکەمو سروشتی دووەمە، کاتێک من وەک مادەیەکی پلاستیکی (مێژووی تازە) لە ناو گەنمدا کەمێژوی زۆر کۆنی لەگەڵ مرۆڤ هەیە پەیوەندیدار ئەکرێت بەوەی کەتێیدا رواوە، لێرەدا گەنم شتێکە بۆ ژیانو مین بۆ مەرگ، بەڵام ئایا ئەم کارە خستنە تای تەرازووی هەردوو هێزی خێرو شەڕە یان..؟ یاخود سەیرکردنی مێژووی هەردوو ماتریالەکەو پیشاندانی دیاردەکەیە.

هەریەک لەم سێ کارەی نمایش کراون لێرەدا وەکو شوێنیش چۆنیەتی دابەشکردنی بەم هۆڵەدا جۆرێک لەپەیوەندی تایبەت لەنێوان ماتریالەکانو فۆرمەکانو فکرەکاندا دیاری دەکات کەبەگۆڕینی شوێن یان جێگەی هەریەکێکیان چیرۆکی کارکردنەکە دەگۆڕێت، کەواتە هەریەک لەم سێ کارە تایبەتمەندی تری هەیە ئەگەر بەجیا نمایش بکرێن.■

laparakan.qxd 6/5/2005 11:23 AM Page 12

پرسەو سەرەخۆشی

بەناوی کۆمیتەی تەنفیزی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستانەوە، ئەوپەڕی خەمو پەژارەمان دەرئەبڕین، پرسەو سەرەخۆشی خۆمان ئاڕاستەی بنەماڵەی ڕاهێنەری تیپی فوتبۆڵی یانەی وەرزشی سیروانی نوێو دەستەی بەڕێوەبەران و هەموو ئەندامانی ئەو یانەیە ئەکەین، دڵسۆزیو کارامەیی ئەو وەرزشکارە خاوەن ئەزموونە لەیاد ناکەین، هەزاران چەپکە گوڵی ڕێزو وەفا بۆ سەرگۆڕەکەی،.. هیواداریین ئەمە دوا خەمی بنەماڵەکەیو یانەی "سیروانی نوێ"ی خۆشەویست بێ..

کۆمیتەی تەنفیزی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان
یەکشەممە ٢٠٠٥/٦/٥ سلێمانی

ماڵئاوا.. نەجات عیزەت.. ماڵئاوا

حەمە بچکۆڵ

پاش نیوەڕۆی شەممە ٢٠٠٥/٦/٤ لەدوای ئەوەی ڕاهێنەری تیپی فوتبۆڵی یانەی وەرزشی "سیروانی نوێ" "نەجات عیزەت" نەخشەو پلانی بۆ تیپەکەی داڕشت لەئوتێلی "گارە" لەشاری هەولێر، بۆیاریکردن لەدوا یاری قارەمانێتی جامی فوتبۆڵی کوردستان بەرامبەر بەیانەی وەرزشی هەولێر، لەپڕ لەهۆش خۆی چوو،.. پاش ئەمە بەپەلە پەل بەڕێوەبەرایەتی یانەی وەرزشی "سیروانی نوێ" گەیاندیانە خەستەخانە، لەملاشەوە تیپی فوتبۆڵی یانەکەیان نارد بۆ یاریگای "فەرەنسۆ حەریری" بۆ ئەنجامدانی یارییەکە،.. بەڵام بەداخەوە لەدوای پشکنینی ڕاهێنەری ناوبراو لەلایەن پزیشکەکانەوە بۆیان دەرکەوت کەتووشی وەستانی دەماغ بووەو ئیتر گیانی سپاردووە..

ڕاهێنەری کۆچ کردوو مامۆستا "نەجات عیزەت" خاوەنی مێژوویەکی درەوشەدارە وەک ڕاهێنەرێکی فوتبۆڵی بەتوانا لەشاری کەرکوک،.. لەم چەند ساڵەی دوایش دا بەتەواوەتی جێگە دەستی لەسەر تیپی فوتبۆڵی یانەی وەرزشی "سیروانی نوی" دیاربوو،.. لەچەندین قارەمانێتیدا ئەنجامی باش و سەرکەوتووی بۆئەو یانەیە دەستەبەرکردووە و لەلایەن دەستەی بەڕێوەبەران و ئەندامانی تیپی فوتبۆڵەوە هەمیشە ڕێزیان گرتووە، سڵاو لەگیانی پاکی مامۆستا "نەجات عیزەت"، لەخودای مەزن داواکارین بەهەشتی بەرین جێگەی بێ..

ئێمەش بەناوی لاپەڕەی وەرزشی هەفتانەی "چاودێر"ەوە پرسەو سەرەخۆشی خۆمان ئاڕاستەی بنەماڵەکەیان و یانەی وەرزشی "سیروانی نوێ" ئەکەین و لەپەروەردگار ئەپاڕێینەوە کەسەبووری خێزان و منداڵەکانی بداتو بە بەهەشتی شاد بکات.

تیپی فوتبۆڵی یانەی وەرزشی سیروانی نوێ لەناخەوە ڕاتەکا

هەر لەگەڵ دەستپێکردنی یاری کۆتایی جامی فوتبۆڵی کوردستان لەنێوان هەردوو یانەی "سیروانی نوێ" و "هەولێر"، یەکسەر شپرزەییو دڵەڕاوکێو ناسەقامگیری بەجووڵانەوەی یاریکەرانی یانەی وەرزشی "سیروانی نوێ"وە دیاربوو.

لەڕاستیشدا ناهەقیان ناگیرێ، چونکە تیپێک بەچەند دەقیقەیەک پێش چوونە یاریگاوە، ڕاهێنەرەکەیان لەبارودۆخێکی زۆر خەتەرو دابوون هەر لەبەرئەو هۆکارانەش بوو لەدەقیقەکانی "٣٠-٣٤-٣٧" لەلایەن یاریکەرانی هەولێر "شوان مامۆ، نەوزاد شێرزاد، موخلیس ئەحمەد" سێ جار تۆڕی گۆڵی یانەی "سیروانی نوێ"یان لەسەریەک هەژاند،.. سەرەڕای ئەمەش یانەی "سیروانی نوێ" کۆڵیان نەداو هەوڵیان ئەدا بەسەر ئەو بارە دەروونییە سەختەدا زاڵ بن و لەڕێگەی یاریکەری ناوەڕاستی لای ڕاستەوە "شۆڕش قادر" توانیان لەدەقیقەی ٣٩ گۆڵێک تۆمار بکەنو ئاهێکیان بەبەردا بێتەوە.

"لەپشودا"

لەکاتی یاریکردنی تایمی یەکەم دا وردە وردە هەواڵی دڵتەزێنی بارودۆخی خەتەری ڕاهێنەری یانەی "سیروانی نوێ" ئەکەوتە بەر گوێی سەیرکەران و وەرزشکاران لەیاریگاکەدا، یەکێک ئەی وت زۆر لەخەتەردایە، یەکێک ئەیوت کۆچی دوایی کردووە، تا وایلێهات لەپشوودا هەواڵەکە جەختی تەواوی لەسەرکراو بەگوێی زۆربەی جەماوەردا تەقییەوەو دیارە یاریکەرەکانی یانەی "سیروانی نوێ"، بەتەواوەتی بۆیان ساغ بووەوە کەڕاهێنەرەکەیان کۆچی دوایی کردووە، ئیتر لەناو یاریگادا هەموو لەبارودۆخێکی ئێجگار تراژیدیدا خۆیان دا بەزەویدا،.. بوو بەمقۆمۆ لەنێوان لیژنەی بەڕێوەبەرانی خولەکە،.. دیار بوو خەڵکانی بێ ویژدانی تیا دابوو ئەیویست یارییەکە تەواو بکرێ، بەڵام دیاربوو بەڕێوەبەرانی یانەی "سیروانی نوێ" و یاریکەرەکانیشیان کۆچی دوایی ڕاهێنەرەکەیان هێندە بەلاوە جگەربڕبووکە قەڵەمی ئەژنۆیانی شکاندبوو، لەوە دەرچووبوون کەبتوانن تایمی دووەمی یارییەکە تەواو بکەن.

لەبەرئەوە دوا بڕیاری خۆیان دا کەیارییەکە تەواو نەکەنو هاتنە دەرەوە.

ناهەمواردا بەپەلە پەل نێردرا بێت بۆ خەستەخانە، دیارە تووشی حاڵەتێکی ئاوەها دەبێت، کۆنترۆڵ کردنیشی لەلایەن ستافی یارمەتیدەرانی ڕاهێنەری تیپەکەوە مەحاڵ ئەبێ..

ئیتر لێدانی شووتی درێژو بێ ئاقار، وەستانی تەکنیکیو تەکتیکی هەڵە، فاوڵی زۆرو زەبەندو نا پێویست، بەرزکردنەوەی تۆپی بێ هودە.. پەرش و بڵاوی هێڵی بەرگری لەسیفاتە دیارەکانی تیپی "سیروانی نوێ" بوو، بەتەواوەتی بەپێچەوانەی یارییەکانی پێشوویانەوە بوو، کەچەندین تابلۆی هونەری هاوچەرخی فوتبۆڵیان پێشکەش ئەکردو جێگەی سەرسوڕمانی پسپۆڕانی فوتبۆڵ بوون..

لەملاشەوە یانەی وەرزشی "هەولێر" لەوپەڕی توانای جەستەییو لەخۆشترین حاڵەتی دەروونی

"چەند هەڵوێستێک"

×لەدوای ئەمە یەکسەر یاریکەرانی تیپی "هەولێر" بەڕێزەوە هاتن یەکە یەکە تەوقەو سەرەخۆشی یان لەیاریکەرانی یانەی "سیروانی نوێ"کرد..

×بڵندگۆی ناو یاریگا بەدەنگی "جەلال پەرێشان" هەواڵی کۆچی لەپڕو چاوەڕوان نەکراوی "نەجات عیزەت"ی بەجەماوەری ناو یاریگا گەیاندو یەکسەر داوای وەستنانی یەک دەقیقەی کرد لەخەڵکەکە بۆ گیانی ڕاهێنەری "یانەی سیروانی نوێ".

×جەماوەرێکی زۆر لە"سلێمانی"یەوە هاتبوون بۆ "هەولێر" بۆ هاندانی تیپی یانەی "سیروانی نوێ".

×جەماوەری سلێمانیو هەولێر هەردوولایان بەشێوەیەکی ئاسایی هانی تیپی خۆیان ئەدا.

×جگە لەو جەماوەرە وەرزشییەی کەهاتبوون بۆ سەیر بەڕێزان نوێنەری سەرەک کۆماری عێراقو، پارێزگاری هەولێرو جێگری دووەمی سەرۆکی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستانو سکرتێری ئەنجوومەنی باڵای وەرزشی کوردستانو جێگری سەرۆکی لیژنەی ئۆڵۆمپی عێراق ئامادەی یارییەکە بوون.

×ستافی داوەران کە لەبەغداوە هاتبوون بەڕێکوپێکی ئەو تایمەیان بەڕێوەبرد.

×تیپی "هەولێر" کە بەشێوازی ٣-٥-٢ یارییان ئەکرد، بەم یاریکەرانە یارییان کرد:

١-دیدار ٢-شێرزاد ٣-عیماد ٤-ڕافد ٥-موەفەق ٦-کەیفی ٧-سەمیر ٨-شوان ٩-موخلیس ١٠-نەوزاد ١١-حسەین.

×تیپی یانەی "سیروانی نوێ" یش کەبەشێوازی ٤-٤-٢ یارییان ئەکرد، بەم یاریکەرانە یارییان کرد:

١-موشتاق ٢-عەبدوسەمەد ٣-کارزان ٤-جەوهەر ٥-هەرێم ٦-یاسین ٧-محەمەد ٨-ڕێبوار ٩-شۆڕش ١٠-دڵشاد ١١-سامان.

× ڕاهێنەری یانەی "هەولێر" بەڕێز "عومەر مەجید" بوو.

ڕاهێنەری یانەی "سیروانی نوێ" کۆچ کردوو "نەجات عیزەت" بوو، بەڵام یارمەتی دەری ڕاهێنەر "کاژاو کەمال" جێگەی گرتەوە بۆ بەڕێوەبردنی تیپەکە.

×کاتی هاتنە ناوەوەی یاریگا لەسەرەتای یارییەکەدا، یاریکەرانی هەردوو تیپ سەرو منداڵی بچکۆلەیان لەگەڵ دابوو، هەموو یاریکەرەکانو هەموو منداڵەکانیش سەرو ئاڵای کوردستانیان بەدەستەوە بوو.

×دووایی یارییەکەش تەرمی ڕاهێنەری کۆچ کردوو مامۆستا "نەجات عیزەت" لەگەڵ جەماوەرێکی وەرزشی زۆردا بەرەو ماڵەکەی خۆی بۆکەرکوک بەڕێکرا.

×دووا بڕیاریش لەسەر چارەنووسی ئەو یارییە لیژنەی هاوبەشی سەرپەرشتی جامی فوتبۆڵی کوردستان ئەیدا.■

پرسەو سەرەخۆشی

بەناوی یەکێتی ناوەندی فوتبۆڵی کوردستانەوە پرسەو سەرەخۆشی خۆمان ئاڕاستەی بنەماڵەی ڕاهێنەری تیپی فوتبۆڵی یانەی وەرزشی "سیروانی نوێ" و دەستەی بەڕێوەبەران و سەرجەم ئەندامانی ئەو یانەیە ئەکەین، لەخوای مەزن داواکارین بەهەشتی بەرین دووا مەنزڵی بێت.

یەکێتی ناوەندی فوتبۆڵی کوردستان
یەکشەممە ٢٠٠٥/٦/٥ سلێمانی

ڕۆژی جیهانی منداڵان لەکازیوەی ڕانیە پیرۆز کرا

لەژێر چاودێری بەڕێز (خالید محەمەد ئەمین) قائیمقامی قەزای ڕانیەو بەئامادەبونی (ئاهەنگ خان) بەڕێوەبەری بەرنامە لەمنداڵپارێزی کوردستانو م. محەمەد فەتاح بەڕێوەبەری بەڕێوەبەرایەتی ڕۆشنبیری منداڵانی سلێمانیو بەرپرسانی حزبو حکومی. مەڵبەندی ڕۆشنبیری کازیوەی ڕانیە هەڵسا بەکردنەوەی خولێکی وەرزشی بۆ یاریەکانی (شەترەنج، تۆپی سەر مێز، تۆپی پێ)کە ١٧ تیپی تۆپی پێ بەشداریان تێدا کرد. جێگای ئاماژە بۆکردنە ئەم خولە بەبۆنەی ڕۆژی جیهانی منداڵان کراوەتەوە. ■

پشتیوان کەمال - ڕاگەیاندنی کازیوە

وێنەکان: ڕۆیتەرز

وۆنگ میوی مالیزی ١٨٠ دەرەجە فەتحی کردۆتەوە بۆ گێڕانەوەی تۆپەکە

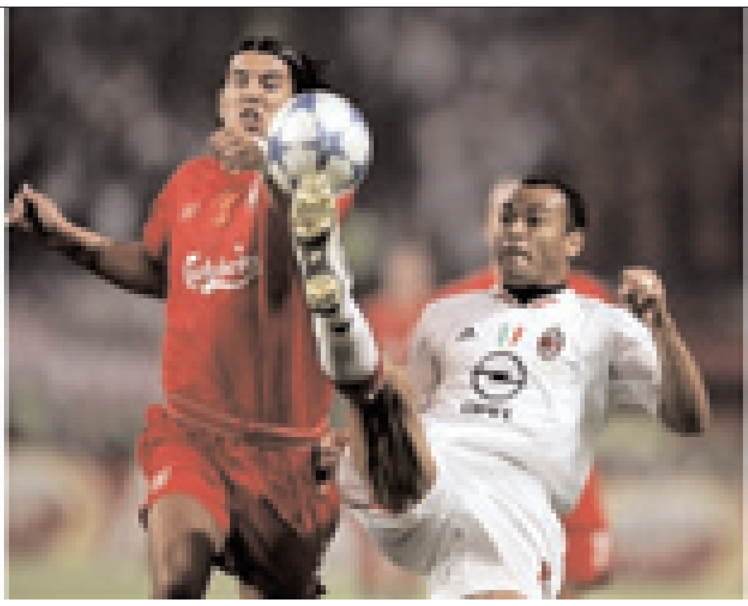

لیڤەرپوڵو ئەیسی میلان لەکاتی یاری کۆتاییاندا بەسەرکەوتنی لیڤەرپوڵ

ماریا شارابۆفا لەکاتی کەوتنیدا لەیاری پێش کۆتایی لەگەڵ ئارڤانا ڕازایی